BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
23 F
3 H

A

14-25.e.1

IACOBI SA doleti de laudibus Philoſophiæ

Libri duo.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
1538.

12 23 F3

NICOLAVS BORBONIVS VANDOPERANVS AD IACOBVM SADOLETVM VIRVM ELOQVENTISSIMVM.

Quum ſtudium Sophiæ, quid ſit, quid nō ſit agendum,
Monſtret, ut ad ueras perueniamus opes:
Hoc totis quur non omnes amplectimur ulnis?
Quur, quæ uulgus amat, malumus illa ſequi?
At iam tandem utinam reſipiſcant ſecula noſtra,
Iudiciumq́; probent, ô SADOLETE, *tuum.*
Eſſe magis brutos homines ego iudico brutis,
Quos tua non fando flexerit alma Charis.

IDEM BORBONIVS AD LECTOREM.

Ἤνιδ᾽ ἀναγνῶστα, σοι τὸ τῆς ἐγκώμιον
φιλοσοφίας, μᾶλλον δὲ ἄεθλον πνέον,
Τὸ ἔγραψεν σοι ὁ κεῖνος Σαδόλητος μέγας,
Ἀνὴρ ὁ θεῖος, ὁ τεχνίτης ἐξαίρετος.

IACOBI SADO-LETI AD MARIVM MAFFEVM Volaterranum de Philoſophia liber primus, qui inſcribitur PHAEDRVS,

In quo accuſatio Philoſophiæ continetur.

OMNIS, MARI Volaterrane, quæ ad bene beateq́ꝫ ui-uendum pertinet do-ctrinæ inſtitutio, du-cta primũ mihi qui-dem à Philoſophiæ prȩceptis uidetur eſ-ſe: atqꝫ ab eius facul-tate diſciplinæ, quæ in cõtemplatione re-rum naturalium, & moribus ad uirtutem fingẽdis, conſtituendiſq́ꝫ cernitur. Pòſt autem his literis, quȩ quemadmodum ſunt, ſic etiam uocantur ſacræ: in quibus uera Dei percipitur cognitio, cùm aucta & corroborata, tum ad extremum ex uarijs fluctibus

iactationibusq́ uitæ, quas noſtra imbecillitas fert, ad ſtabilem certamq́ ſpem immortalitatis conuerſa, atq; translata. Ac nos, qui (ut tu ipſe optimus teſtis es) harum artiũ utranq; adamauimus ſemper, & nunc quidem iam in alteram hanc, quæ noſtræ & perſonæ propria eſt, & religionis, tanquã in portum uela deflectere, & pleno curſu contendere cogitamus: adhuc tamẽ in Philoſophia magis exercitati, quòd in illa plurimum operæ, & quantum ab occupationibus publicis, quæ nos diu & multũ diſtrictos tenuerunt, diſiungi licuit, antè actæ ætatis conſumpſimus: duximus non alienum nec noſtra dignitate, nec eorum, quos ad uirtutis ſtudium atque amorem genuit ipſa natura, utilitate, nos facturos, ſi quæ de hominibus doctiſsimis, Græcis præſertim, quorum in hac laude ſine ulla dubitatione excellit induſtria, accepta à nobis fuiſſent, ea Latino ſermone conſcriberemus: primumq́ gratia hac debita ea quidem & merita Philoſophiæ reddita, toto deinde pectore, ut dicitur, matureſcẽtibus etiam annis ad illam cœleſtem ſcientiã incumberemus. Atq; hoc ita agere id ſtudioſius etiam ſumus meditati, quòd in hoc tempus Latinis quidem literis deſiderari uidetur Philoſophia: nõ quin & apud ueteres, & noſtra etiam, ac patrum auorumq́ memoria extiterint docti uiri, qui eam uelut incertis ſedibus peregrinantem & uagam, & maxime quidem poſteaq; eiecta è Græcia eſt, in hanc urbem adſciſcere & potuerint,

tuerint,

tuerint, & partim etiam conati ſint: ſed ita ferente caſu quodam bonis artibus infeſto, & qui uoluerũt uarijs plerunque rationibus impediti, in medio ſpatio reſtiterunt: & qui potuerũt non ferè ſunt ad eam uoluntatem adducti. Ita illa neceſſariò penes barbaros morata, tanquam iuris noſtri moriſq; expers, caruit honore & nomine ciuitatis. Ac ut illũ omnis doctrinæ & eloquentiæ parentem potiſsimum nominemus, Marcus Tullius Cicero etiam profeſſus fuit hoc ſe populo exhibiturum, ut Græcè tum loquentem Philoſophiam ad Latinam ſermonis conſuetudinem adduceret: quem ego unum maximè ſtatuo incredibili quadã magnitudine ingenij, qua & omnes longè uicit ſuperiores, & poſteris ſpem penè ſui imitãdi ademit, cumulatè quod ſuſceperat præſtare potuiſſe: Verùm ſiue infinitis nouæ Academiæ (ſic enim appellabatur orta ab Archeſila, à Carneade confirmata diſciplinæ ratio) diſputationibus impeditus, quarum illa contra omnia dicẽdo nunquam terminauit modum: ſiue quòd propinquo & celeri cùm ſuo, tum Reip. fatò, illius per uim nefariam fuit interrupta induſtria, minus aliquanto nobis præbuit, quàm aut optaremus, aut ab illa diuina mente potuit expectari. Moralẽ partẽ Philoſophiæ pſecutus eſt, eamq; carptim ſeparatis quæſtionibus: in phyſicis quidẽ nihil attigit: nec uerò de ea parte, quę ad diſſerendũ tota eſt, literã omnino fecit ullam. Quòd ſi ille tum hoc conatus eſt, in quo illi

nõ animus aut ingeniũ, ſed ex parte quadã fortuna defuit, ut Philoſophiã è lingua nobili, & in primis memorata transferret in Latiũ, aliquantũq; ei ſplendoris & dignitatis ſe adiuncturũ à Romana facundia exiſtimaret: quid nos tandem, & nobiſcum unà cæteros omneis, qbus cordi Philoſophia eſt, agere conuenit? aut quanto elaborare ſtudio, ut tendentẽ nobis ultro manus, fidemq; & opem noſtram implorantem, pro ſua parte & facultate quiſq; à barbarorũ inſcitia & moribus in Latinitatem uindicemus? Etenim quid eſt quod æquo minus queat animo ferre quiſquam inſtitutus liberaliter, quàm caput artium optimarum, ornatricem uniuerſæ uitæ Philoſophiam poſsideri ab ijs, qui ut acutè forſitan aliquando moueri uideantur ad diſſerendum de ea, inaniter tamen & id agunt, & orationem afferunt ineptam, & horridam, turbantem cogitata tũ deblatterantium ipſorum, tum eorum qui audiunt: nihil ut ex ea proprium, nihil ut dilucidè ſignificãs percipi poſſit? Ex quo factum eſt, nõ ut in exquirenda ueritate, quod eſt unũ munus Philoſophiæ maximè proprium, ſed ut in uerborũ, & inanium quæſtionum inutilibus cõtrouerſijs omnis iampridem ab his ſuſcipiatur cõtentio. Sed ut in ueteri prouerbio eſt, Balbi balbos, ſic iſtos ſui & agnoſcunt, & probant. At nos, quibus expetenda illa ſemper, & præcipuè colenda uiſa eſt, quæ ſapientiæ cum eloquentia naturalis eſt ſocietas, quiq; mentis ſimulachrum

chrum ducimus orationẽ,ut ex huius forma & pulchritudine,illa quoq; quæ intus eſt ſpectari animi dignitas & eluceſcere foris poſsit:demus operam,ſi modò aſſequi poſſumus,ut Philoſophiam iampridem laborantem barbariæ nomine Latinis literis illuſtremus.Quod profectò adnitemur, eo ingreſsi animo,ut niſi uitam uis aliqua peremerit,aut autoritas maior occupauerit, omnem ipſam Platonicã, & Ariſtotelicam formam diſciplinæ nõ interpretis munere,ſed ordine & iudicio noſtro noſtris hominibus tradere parati ſimus.Quod maiore etiam cũ ſpe, lætitiaq; aggredimur, quòd intelligimus non ſolum in Italia,quæ ſemper omnium bonarum artium parens iure exiſtimata eſt: uerùm etiam trans Alpes in Gallijs,Germanijsq; quàm multi iam exiſtant, qui ſe ad politiores dedant literas: quiq; hæc ipſa, quæ nos reprehendimus, minimè probanda putent:etiam inſectentur eorum infantiam,qui audeant præclaras è Philoſophia ſententias,ſermonis ruditate tanquã cœno aliquo inquinare. Qui quidem tali ingenio præditi, barbari certe non ſunt. Non enim quos à nobis aut montiũ excelſitas, aut latitudo æquorum diſiunxit, ſed quà cum uerè religionis cultu non peragrauit humanitas,& artium amor ingenuarũ,ea certa & ſola eſt barbaria.Atqui horum ope atq; auxilio, aliorumq; multorũ,quos ſimiliter ad iudicandum,agendumq; idoneos ingenij dotibus natura ipſa ſubornauit,ſi plures in hanc
præclaram

præclaram uoluntatem conſenſerint, haud diffiden dum ſanè eſt, quin celeriter è ſordibus omnibus ſe emerſura Philoſophia, & dignitatem ad quam ſpectat, obtentura eſſe uideatur. Quibus cum aut noſtra communicabitur laus: aut ſi prior noſtra ſors in hoc certamen exierit, non dubium eſt futuros, qui eandem peteſſant gloriam: à quibus non certari modò nobiſcum, ſed uinci etiam nos æquo pati animo ſumus parati. Quippe qui non tam ſingularem noſtram laudem, gratiamq́ depoſcimus (etſi ne ea quidem, cùm bonorum conſenſu rectè factis tribuitur, à præſtantibus animis repudianda eſt) quàm bene de ciuibus noſtris promereri ſtudemus. Quòd ſi in eis actionibus, quas huius optimi ac maximi principis beneficio cum aliqua autoritate tractauimus, innocentiã & fidem probauimus noſtram, noſtraq́ foris acta conſiliaq́ omnia non ad priuatos quæſtus, ſed ad beneuolentiam hominum nobis omnibus officijs conciliandam, & ad communem bonorum utilitatem ſpectauerunt: erit hæc iam intra domeſticos parietes cùm cura præſtantior, tum labor etiam multis utilior, ſi qui noſtris hortationibus uel excitati, uel firmati, nihil ſibi magis expetendum in uita, quàm uirtutem & abſtinentiam, & ſtudium ueræ ſapientiæ duxerint. Sed quoniam antequàm è Philoſophia quicquã, de ipſa Philoſophia aliquid eſt dicendum: eiq́ iuſta & debita laus tribuenda, ſine qua nihil quicquam uerè eſſe laudatũ

poteſt

poteſt: cùm præſertim non deſint qui petulanter in eam quacunque de cauſa, etiam hòc ſtudioſius inuehantur, quòd ſe putent ea re gratiam à uulgo & ab imperitis hominibus inituros: uiſum fuit faciundũ, ut eam ederemus eius defenſionem, quam habuimus Mari, nos quidem aliquot ab hinc annis in Iacobi Galli ſuburbano, cùm à T. Phædro affine tuo, homine (ut meminiſſe facilè poſſumus) cùm docto & copioſo, tum parato ad laceſſendum, reſpondendúmque, eſſet uituperata. Nam cùm Floralibus manè ad Gallum in hortos, quos ille uir, ut tute ſcis, in omni uita politiſsimus, in campo fœniculario ſecũdum Adriani molem ſibi ferè communes, & doctis omnibus parauerat, conueniſſemus ego & F. Citrarius, homo cùm ſtudiorũ ſimilitudine mecum, tum multis amicitiæ officijs coniunctus: offendimus ibidem, qui paulò nos anteuenerat, cum ipſo Gallo ſermocinantẽ T. Phædrum. Igitur congreſsi amicè & comiter, ſalute data acceptáque, in hyppodromo (id erat decumano limiti nomen) manus complexi inter nos, ut mos amicorum eſt, inambulare cœpimus. Tum GALLVS: Quid nam hoc eſſe dicam, inquit, nobis à natura datum, ut tantum boni in eorum, quos familiariter diligimus, congreſſu & colloquijs experiamur eſſe, ut ſine ijs nullam integram uoluptatem ad animum nobis accedere ſentiamus? uelut mihi nunc accidit, qui etſi hoc loco uehementer delector, quòd & amœnus ſatis eſt, & ſolent uni-

cuique ſua, in quibus quis elaborauit, ualde iucunda exiſtere: tum autem hac hodierni diei tranquillitate aëris & nitore cœli exhilarari animos neceſſe eſt: nec ſolum noſtros, ſed cæterarum etiam animãtium. Siquidem, ut à Vergilio ſcriptum eſt, Vertũtur ſpecies animorũ, & pectora motus Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat, Concipiunt: unde etiam uolucrum cantus, & lætitiam pecudum, & inſolitam quandam in animis dulcedinem ait exoriri. Requirebam animo tamen neſcio quid: neq; tam animaduertebã primò quid illud eſſet, quod mihi abeſſe quaſi uideretur, quàm poſteaquàm uos aduenistis: ſentio nunc demum meam expletam, cumulatamq; eſſe lætitiam: ita ad ſocietatẽ illam ad quam à natura facti ſumus, qua homini ad hominem naturalis eſt applicatio, accedit iſta ex delectu amicitiæ incredibilis quædam iucunditas: quam qui non norunt, ij mihi uidentur ex alieno quodam genere homines eſſe, non tam mente præditi, quàm forma humana. TVM PHAEDRVS: Recte ſanè loqueris Galle: repugnat enim hoc naturæ, ut qui ſint, quos tantum in rebus humanis bonũ non afficiat: & tamen experimur interdum nõnullos, qui ita aut animo ſunt agreſtes, aut moribus ad omnem inhumanitatem aſſuefacti, ut non modò neminẽ eximiè charum habeãt, ſed æquè oderint omnes, tanquam communes cunctorum inimici: Sicut de Timone illo Græcæ loquũtur hiſtoriæ: quem etiam ferunt,
cùm

cùm haberet ſecum in cœna ſimilem ſui prorſus, & inhoſpitalitate (non enim mihi nunc ſuccurrit, quo alio nomine appellem μισανθρωπίαν) & moribus Apemantum: atq; ille ea ſolitudine delectatus, dixiſſet, Pulchrum hercule noſtrum hoc conuiuium, ô Timon: reſpondiſſe, Atqui pulchrius multo futurum erat, ſi tu non adeſſes. Tales ergo nonnulli, ſed contra naturã tamen: atq; ut hoc fortaſſe rarius, ſic utinam non multa quotidie in nobis ab eadem natura optimè inchoata, conſuetudinis uitio deprauarentur. Sed de ſe, ut uolet quiſq;: nos, qui liberaliter ſumus eruditi, de nobis ipſis ita ſentiamus, ut uitam ſine conuictu & conſuetudinibus amicorum nullam ducamus eſſe. Atqui Galle, inquit CITRARIVS, quantum tu bonorum amicitiæ, omniq; humanitati tribuendum ſtatuas, res ipſa palàm facit, neq; indiget id noſtra ullius oratione: nemo eſt enim qui non oculis cernat, quanti ſint ad te hominum, aliqua ingenij laude ſplendentium, concurſus fieri ſoliti: atq; ut ornatiſsimorum hoſpitum & amicorum quotidianis conuentibus floreat domus tua. Quod profectò haud ita foret, niſi tu, ſi quiſquã alius unquã, honeſtiſsimorum, optimorumq; amicitia, ac familiaritatibus delectarere. Verùm quod eſt modò à Phædro noſtro dictum, rarius uſu hoc uenire, ut quis amicitiæ dulcedine non tangatur: utinam id quidem ita eſſet, atq; ea una eſſet in cauſa, quæ ab eo exemplo etiam Timonis commemorata eſt, naturæ

quædam quaſi feritas: ſed latius patet hoc malum, & quod maximum uenenum fidelis beneuolentiæ eſt, ſimul ut quis nimium ſibi deſeruit, ita minimè fidem in amicitia tuetur. At huiuſcemodi hominum innumerabilis eſt multitudo. Quis enim eſt ſtudioſus pecuniæ præſertim, & cui (ut Terentianis uerbis utar) nihil præter lucrum dulce ſit, qui ullum uel tenuem poſsit habere guſtum huius ex amicitia iucunditatis, quam tu modo Galle narrabas? quiq; ſublata utilitate, quæ contineat neceſsitudinẽ, non continuò nuncium remittat amicitiæ? Plena horum uita eſt, rarumq; illud potius, ut cui cognita appetitaq; ſit ſimplex illa, & uera, & per ſe, ſuaq; ſponte amabilis ex amicitia uoluptas, quæ ab amico proficiſcitur, & in eo ipſo uertitur, nihil quærens extrà, nec cupiens, cuius amor fructus maximus, uirtus optima conciliatrix eſt. Sed quò rarius iſtud, hòc præſtantius. In quo genere, optimo te excellere iure, Galle, feciſti tu quidem omnibus iam fidem. Nam, ut ille, quicunque hoſtem feriet, is mihi fuerit ciuis: ſic tu amicos ex una uirtutis commendatione continuò probas: non ex eis ad te uti referas aliquid, ſed ut ſibi illi nihil magis promptum eſſe intelligant, quàm te, domum'que tuam, operam, gratiam, pecuniam, autoritatem: quæ cunctis etiam hòc gratiora ex te accidunt, quòd tua iſta incredibili humanitate condiũtur: quam tibi in uerbis quidẽ & uultu, omniq; corporis motu ĩſculpſit ipſa

natura.

natura. Sed ea factis, & in experiundo fit illuſtrior. Itaq; es aſſecutus, ut non magis unum unus, quàm te diligāt uniuerſi. Quam ob rem, quod paulò antè dixiſti, nullã te integram ſine congreſſu amicorum percipere uoluptatem, & de eo tibi aſſentior: & (ut pro cæteris etiam loquar) experimur idem in nobis omnes erga te aliquanto etiam uberius. Sumus enim hac tua fruenda humanitate, hoc ingenio, his optimis & ſuauiſsimis moribus, in mutua noſtra beneuolentia propemodũ beati. TVM GALLVS: Gaudeo ſane Citrari, inquit, præclaro hoc, quod mihi tribuiſti, uel iudicij tui, uel, ut ego potius interpretor, amoris teſtimonio. Atqui, inquit PHAEDRVS, Galle, utrũq; eſt, & iudicium, & amor. Sed quãdo de amicitia aliquid omnes, quid Sadoletus? ET EGO: Quid inquam Phædre? niſi me uehemẽter hoc ueſtro ſermone eſſe delectatũ: ac ſentire quidẽ uobiſcũ unà, nihil eſſe in uita præſtabilius amicitia: quæq; in Gallo noſtro laudibus extulit Citrarius, uerißima confiteri. Sed quod unum uel præcipuum ab eo uideo prætermiſſum, id à me referri, & cõmemorari debere puto: non enim natura ſolùm, & propenſione animi quadam, aut fortuito euentu lapſus in hanc rationem Gallus, ad liberalitatem, & beneficentiam, ueritatemq; amicitiæ totum ſe contulit: ſed aliquãtò magis accepit à Philoſophia, ut iſta eadem recto iudicio & cõſtanter ageret, in quo quidem uno eſt poſita uirtus. Nouit enim queadmodũ

citur:indignum illud quoq; quòd uirtutem in una ſtatuunt Philoſophia:Quo quid dici impudentius poteſt?quãdo enim Philoſophiæ quicquam omnino fuit cum uirtute, cum amplitudine,cum dignitate commercij?aut quos ex eius ipſius ſinu prodire conſpicimus ad ullam rem gerendam aptos,quæ quidem digna ſit uiro? Immo uerò tu, inquit,eſto nobis Galle & naturali uirtute, & tuo ipſius conſilio inſtitutoq; talis,qualẽ te eſſe cernimus omnibus eis animi dotibus inſtructum,quæ magno homini conueniũt: Sitq; tua iſta propria,& peculiaris laus, non Philoſophiæ,quã ſummus ille uir tuus nouus hoſpes & amicus P.Bẽbus,cuius tanta fertur apud omnes uirtutis & literarum gloria, iure ſanè in te contuliſſe mihi uiſus eſt,cùm ita diceret,urbem hãc tot antiquorum monumentis,tanta etiam nunc horum temporum magnificentia ornatam:ſibi tamen maiorem atq; ornatiorem fuiſſe uiſam, quòd te in ea ciuem eſſe cõtigiſſet.Hoc de te ille ita ut ſentiret, non tu,opinor,promiſſa barba es aſſecutus,nec tunica pulla,nec trito pallio,nec inepta,& intempeſtiua loquacitate,ſermonibus per omnes circulos cõſerendis:longè enim hæc aliena graui uiro,Philoſophis uerò quotidiana ſunt: ſed liberalitate,& prudẽtia,& quòd cùm te multi fortuna & copijs in hac urbe antecedãt, nemo eſt tamẽ,qui ad bene de probis & doctis hominibus merendum te uno ſit propẽſior:Nam quod ad Sadoletum attinet,quem ego

& amo

& amo mediusfidius, & florentem eſſe cupio, non poſſum non moleſtia affici, cùm illum uideo ſubducentem ſe amicorum & familiarium cœtibus, in hac ſqualente & ſordida Philoſophia tabernaculum pene uitæ ſuæ collocaſſe, doleoq́ meã tam parui apud eum fuiſſe autoritatem, ut ipſum ab hoc errore nequiuerim adhuc ad cõſilia grauiora retrahere. Atq; ad me conuerſus, In mentem uenit mihi, inquit, ea proferre aduerſus te, quæ in Euripide Zethus ad Amphionem fratrem protulit, quorum equidem ſententiam, nõ numerum recordor: Negligis ò frater, inquit, ea quæ te oportet diligere, naturãq́ animi tui ſuapte ſponte nobilem, puerili quadam concinnas forma: & neq; in iudicijs commodè loqui ſtudium tibi eſt, inq; ijs cernere quod æquum idoneumq; ſit: neq; alios iuuare conſilio potes tuo. Ac de tuo quidem, inquit, ingenio quid ſentiam, mihi ipſe conſcius ſum: quantũ autem te diligam, tu optimus es teſtis. Sed quod tibi ſoli ſeorſum ſæpe dixi, in quo fruſtra à me conſumpta opera eſt, idem nũc his audientibus ut dicam, moneamq́ te aliquot annis minorem natu audacter, idem amor me cogit. Vereor enim, uel potius formido certò, ne iſtã tuã ingenij animiq́ indolẽ, qua te ad grauiores res tractãdas idoneum ſemper iudicaui, hoc Philoſophiæ ſtudio penitus corrũpas: in quo ſi eſſet ipſo aliqua fortaſſe liberalis oblectatio: quæ tamen in tanta uanitate illius ſcientiæ eſſe quî poteſt? tibi tamen uidẽ-
dum

dum arbitrarer in ciuitate tam occupata,in qua ho-
nores & præmia non otioſis,ſed induſtrijs homini-
bus proponuntur, quî factum tuum probari illis
poſſet,qui ſcirent de uita cuiuſq; & inſtitutis iudica-
re. Inquiritur enim in uitam tuam, mihi crede, cu-
rioſius quàm tu fortaſſe exiſtimes: Nam cùm à pri-
mo commoſſes animos multorꝝ expectatione qua-
dam,nunc te uelut inertia deſediſſe,non poſſunt nō
mirari homines, idq; non reprehendere: cùm in
popularibus ſtudijs, & his quæ frequentiæ ac cele-
britatis ſunt, ſiue in foro malis,ſiue ad principes ui-
ros, uindicare te in aliquam laudem poſsis: illa ta-
men,quæ ſilentij,& ſolitudinis ſunt,malle perſequi.
Quorum profectò opinioni & iudicijs inſeruias o-
portet, ſi aliquo numero eſſe optas, aut ſi eam uerè
aſſequi uis, quam tibi falſò promittit Philoſophia,
ſapientiam: ne'ue te in tenebris abdas, cùm facilè in
hominum oculis queas,& in luce conſiſtere. Quæ
cùm ille dixiſſet aliquanto commotius, quòd eum
ad hanc rationem concitationemq; dicendi & uoce,
& motu corporis, & animo flagrante ac ſubitò na-
tura formauerat, ſummumq; illi præterea ingeniū,
ſummum in pronūciando lepôrem addiderat. CI-
TRARIVS, O' amœnum diem hunc, inquit, &
mihi diu, ac Gallo deſideratam opportunitatē, ali-
quando te Phædre in uniuerſam inuehentem Phi-
loſophiam audiendi: Equidem interfui ſæpe, idq;
locis pluribus,cùm carperes Philoſophiam: in quo

ego potiſsimum attendere ſolitus ſum acumen inge nij tui, & facetiſsimis dictis delectari. Sed de ea tota quid haberes dicere, percontandi ex te, cùm id maxime auerem, ante hunc diem facultas non eſt data: quam nunc oblatam libentiſsimis nobis, noſtra fuerit culpa, ſi amiſerimus: aut ſi non ex te omnia, quæ uolumus de tuo in Philoſophiam animo ac iudicio, audiendo fuerimus conſecuti. Imò, inquit GALLVS, & hic locus maxime aptus eſt, & tempus idoneum: nec eſt quicquam, in quo iucundius hunc cōſumamus diem: quam ob rem da hoc nobis Phædre, ut te de uniuerſa Philoſophia quid ſentias audiamus. AVDIETIS, inquit: ſed hac conditione, ſi omnibus ſum facturus gratum. HIC EGO arridens, Mihi'ne, inquam, eſſe gratum poteſt, in tantum diſcrimen uenire Philoſophiam? Quid ita, inquit CITRARIVS, non tu eam dicere es ſolitus ueritatis patrocinio ſat tutã eſſe? SI QVIDEM, inquam, ueritate, non eloquentia cauſa pendetur. Pendetur, inquit GALLVS, & bono es animo: non enim hîc imperitę multitudinis cōcio, ad quam in inuidiam facilè, & in ſuſpitionem Philoſophia adducitur: Sed auium concentus, & florum tanta hæc uarietas ac copia, huius orationi coronam factura eſt. ATQVI, inquam, Galle, huius orationi (ſiquidem ea in uituperanda Philoſophia futura eſt) auium iſte concentus obſtrepat ſanè uelim. An non tu hoſce flores, qui tantã nunc odorum

rum amœnitatem naribus noſtris aſpirant, & mox auritos,& poſtea etiam uocaliores fore putas,quàm eſſe poſſet ipſa illa, de qua nunc dicebas imperitæ multitudinis concio? SANE,inquit,hoc eſt quod ego gaudeo : intelligo enim præter uoluptatem, quam audiendo percepturus ſum, huius mei præterea ſuburbani pretio permultum acceſſurum eſſe, quòd quidem diſputatione ueſtra hac celebratius multo futurum eſt,quàm aut peregrinis arboribus, quæ in hunc ipſum locum undique accerſitæ ſunt: aut nobilitate eius picturæ, qua eſt ſuperior porticus exornata. QVIN tu, inquit Phædrus me intuens, ueritatem ſinito uenire in certamen,tu met ſilentium teneto. AGE AGE,inquam,Phædre (uideo enim te in procinctu eſſe, pugnæ auidum) illud moneo, parcius : ne ſi uno hoc prælio penitus Philoſophiam obtriueris, non habeas deinde quicquã, in quod ita ſtudioſè, & libenter inuehare. NVLLVM eſt periculũ defore, inquit ridens, dum quidem tu extiteris, qui ab ea auelli nulla ratione potes. Quod cùm dixiſſet, omnes ad audiendum animos ereximus. TVM ILLE, Videntur mihi, inquit, Priſci illi ueteres,qui primi ſemetipſos ſapientes, & artem eam, quam profitebantur, ſapientiam appellauerunt, aut callido conſilio quæſiſſe in uulgus celebritatem : aut errore quodam puerili decepti fuiſſe. Etenim ſi cùm ſcirent,& intelligerent ipſi, inanem eam eſſe,quam habebant in manibus, ſcien-

tiam: appellatione tamen præclara illam adducere in honorem ſtuduerunt, cæteriſq; perſuadere id, quod ipſis neutiquam de ea erat perſuaſum. Aſtuta illorum ratio, & callidum in primis conſilium fuit: ſed ita, ut ſeculi illius ingenijs nihil iudicarent eſſe rudius. Sin autem & eandem ipſi fidem habuerunt de ſapientiæ diſciplina, & cæteris facere conati ſunt, puerorum mihi morem uidentur fuiſſe imitati: ut enim pueri imagunculas ſæpe nacti ligneolas, aut è cera: easq; charius amplexi, ueſte atque auro exornant, Deorumq;, quorum libitum fuerit, imponunt eis nomina: demumq; longius prouecti credulitate puerili, quaſi rem ſeriam agentes, rei ludicræ diuinos honores tribuunt: Sic Philoſophi iſti ueſtri (me autem intuebatur loquens) quos ſolos penes eſt ſapientia, quiq; eam ipſam ab ſeſe unis peti atque addiſci uolunt, tantò pueris leuiores, quantò illis ætas ludum ſuum concedit, his alienum ſtultitia: inane diſciplinæ ſimulachrum ſplendidiſsimi nominis appellatione honeſtauerũt: Quo non poſſunt quidem non allici aliquãdo & inuitari nonnulli, ut inſiſtant aliquantum, cupiantq; interiora cognoſcere. Quòd enim ſapientia nec in cœlo, nec in terra quicquã eſt præſtantius, iccirco ipſo nomine commoti, accenduntur ad cupiditatem aliquam cognoſcendi. Sed ſi qui lautiore paulò ingenio ingreſsi fuerint, maturè ut abalienentur. Ex quo illud Neoptolemi apud Ennium, Philoſophandum ſibi eſſe, ſed paucis: nam

omnino, haud placere. Credo homini militari ex bellica uirtute ueriorem meditanti gloriam, conueniẽs fuiſſe uiſum, quid iſti profiterentur, agnoſcere: quæ uerò minutius ſuperſtitioſiusq́ꝫ tractarent, & in quibus fruſtra contererẽt ætatem, ea ceu ueræ ſapientiæ repugnantia penitus deſpicere atq́ꝫ contemnere. Et nimirum magna, eximiaq́ꝫ profeſsi, in minimis ferè uerſantur. Quòd ſi ſplendore nominis remoto, rem ipſam introrſum magis aſpexeris: totamq́ꝫ iſtã artẽ, quæ ſe magiſtram tradendæ ſapientię profitetur, in manus ſumptam diligenter expenderis: nõ tu in ea quidem ſapientiam ullam, quæ ſit uerè & ſolidè ſapientia, ſed imaginem potius inanem quandam deprehenderis ſapiẽtiæ, ſine corpore, ſine mẽte, ipſius illius ſapientiæ operibus atq́ꝫ muneribus ſola uoce reſonantem. Nam cum rerum gerendarum ſit ſapiẽtia, imperij gubernandi, dignitatis ac potentiæ ſibi comparandæ, Philoſophia pro his maximis, maximeq́ꝫ expetendis rebus, tanquam immunitatem laborum in beneficij loco illi tribuens, eam in uerbis penſitandis, & argumentorum concluſiunculis arte aſtringendis, rebusq́ꝫ ijs, quæ nihil pertineant ad nos, accuratius indagandis, feſtiuo opere occupat: ut ſuarum uirium & grauitatis oblita, à cœtu hominum, atq́ꝫ ab regendis ciuitatibus, ad ſolitudinem, inertiamq́ꝫ traducatur. Atq́ꝫ huic arti tamen ſapientiæ nomen eſt datum: in quo primùm iſtorum eſt arrogantia reprehendenda. Quis enim illis hoc cõ-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ceſsit? aut quo nam iure fuit ab ipſis uſurpatum, ut artem ſuam, cuiuſmodi ea cunq; ſit (nondum enim de hoc diſputo, pòſt uidero) in ipſo ſtatim ortu atq; initio, inſcriberent Sapientiam? cumq; necdum planè perſpectum, cognitumq; eſſet, hominum'ne uitæ utilis futura eſſet illa, nec'ne eſſet, tamẽ tanquam ratio abſq; ea rectè, ordineq; uiuendi cunctorũ iam confeſsione conſtare non poſſet, ita ſummũ rerũ humanarũ titulũ illi præſcriberent? Verum fuerit hoc uitium ſuperiorũ illorum, & qui ſeptem dicti ſunt, quos tradunt cunctos in Græcia Delphis primùm cõueniſſe, Athenis prætore Damaſo: iterum deinde Corinthi, cùm eos Periander Corinthiorum tyrannus hoſpitio accepiſſet, circiter quadrageſimã quintam olympiadem, quo tempore Romæ L. Tarquinius Priſcus regnũ obtinebat. Atqui hi iſti ipſi, ſi ſua ſententia ſe appellauerunt ſapientes, indulſerunt ſibi profectò, quàm par erat, uehementius. Sin autem populorum ſuffragio uocati ſunt, habent egregiam ſui cognominis, & quo iure glorietur, autoritatem. Siquidem ad imperitos & ſtultos delatum fuit de ſapientibus iudiciũ, etſi uideo non iſtos ſolùm, ſed alios cõplureis, ſi fama & opinione uulgi ſapientia cenſeatur, nulla illuſtri de cauſa paſsim habitos ſapienteis: ſimul ut quis enim in illa rude indoctaq; uetuſtate uel dixerat aliquid, uel egerat concinnius, ita aſcribebatur ad numerum & nomen ſapientis. Quo ex genere maternus auus Theſei Pittheûs,

thêus, cùm uerſibus pangendis ſententiolas quaſdã complecteretur, in primis iudicatus eſt ſapiens. Lycurgus uerò eundem nominis honorem iuſtius eſt aſſecutus: quòd enim confuſam & pertubatã, ac (ut Herodoti utamur uerbo) κακονομωτάτην Lacedæmonioꝝ Remp. legibus latis conſtituerat, ferẽdiſq; laboribus, & periculis alacriter adeundis, ciues ad fortitudinẽ, & ad omnia belli munia apprimè erudierat, comparata ſibi autoritate & gloria, ſapiens meritò exiſtimatus eſt. Sed ut ab hoc magno ſanè uiro abeamus, quid cuiq; eſſe tunc potuit in ſapientiæ nomine glorioſum, cùm Homerus, cuius dicta pro decretis habẽda ſunt, etiam fabris attribuat ſapientiam? Ac ne quis illorum ſeptẽ, quos & nos nimium iam ſæpe in medium adducimus, & negat Dicearchus autor haud ignobilis, nec Philoſophos, nec ſapiẽtes fuiſſe, ullam alio ex genere putet fuiſſe ſapientiam, quàm eam, quæ dicta in Pittheo: Primùm poëtæ pleriq;, ijq; adeò perfrigidi: deinde argutulis quibuſdã, ut ſibi uidebãtur, ſentẽtijs, multitudinis plauſum captantes. Quid enim Chiloni Lacedæmonio (ut de eo potiſsimũ loquar) tria'ne dicta ſapientiæ laudem afferre debuerunt? At ea in foribus templi Delphici ſunt inſcripta. Quid tum? nõ enim qui inſcripſit, aut qui inſculpſit (opinor) faber ſapientior fuit? NE QVID NIMIS: rectè hoc quidẽ, & ſibi ille admodũ cõſtitit: pauciſsima enim locutus, multam ſibi parauit ſapientiæ famam. Sed

quid

quid illis ſapiētibus fiet, qui ſuis libris, atq; ſcriptis omnia referſerunt? NOSSE uerò SE QVENQVE, quam uim habeat, ſi ab hoc communi atq; uſitato ſenſu abieris, ipſo illo interprete qui edidit, cenſeo eſſe quærendum. Nam illud quidem inopinatum ac nouum, & neſcio unde erutum: nemini enim unquam in mentem uenire potuiſſet: COMITEM ESSE AERIS ALIENI MISERIAM: Quid? hiccine ſolus uadimonium deſerere coactus fuerat, eius'que bona proſcripta fuerant? Sed quoniam in ſingulis non eſt immorandum, & unius tamen exemplo cæteri noti eſſe poſſunt, ratio cōcludenda eſt, Sapientium nomen, ab ipſis uſurpatum, plenum arrogantiæ eſſe: à populo delatum, inanitatis. Correxit errorem hūc ueterum Pythagoras, imminuitq; inuidiam nominis, quòd primus Philoſophiam pro ſapientia inſtituit appellari. Is in illa ſua peregrinatione, in qua, ut de Vlyſſe ſcribit Homerus, multarum gentium mores & inſtituta perſpeculatus fuerat, cùm peragraret in reditu ueterem Græciam, atq; illo itinere ueniſſet Sicyonem, ibiq; cum Leonte Sicyoniorum tyranno congreſſus, interrogatus ab eo eſſet, quem nam ipſum ſe profiteretur, num ſapientem? reſpōdit ſoli Deo congruere nomen ſapientis: ſe uero Philoſophum eſſe: hoc eſt, ſtudioſum, & cupidum ſapiētiæ. Graue reſponſum & dignum moderatiſsimo uiro, nihil ſibi arrogauit, nihil ſublatius de ſe locutus eſt,

tantùm

tantùm eam cupiditatem, quæ cuncto generi humano è natura inſita eſt, ſapientiæ adipiſcendæ, in ſe aliquanto fortaſsis acriorem ineſſe ſignificauit. Plena igitur grauitatis oratio: neque ipſe non idoneus, cuius autoritatem cæteri ſequerentur, ſi in eadem porrò ſententia conſtitiſſet, neq; diſſenſiſſet poſtea à ſeſe, cæteriſq; rebus non iam ſe moderatum & grauem, ſed flagrantē ambitione importuna præbuiſſet. Nam quid illa iactatio popularis, & Græciæ omnibus in locis, ubi cœtus celebrari erant ſoliti, ſui oſtētatio? Quid nudatio femoris aurei Olympiæ, cùm ad ludos ſolenneis cuncta adeſſet Græcia? aliud in eo indicant, quàm ſpecioſum illud ſapientis nomen, quod ipſe paulò antè ab hominibus cunctis abiudicarat, & Deo uni tribuendum cenſuerat, cùm conaretur apparere ipſe Deus, uſurpare illum confeſsione reliquorum, & ad ſemetipſum uertere, tanquam præſtigijs quibuſdam, uoluiſſe? Quanquàm femoris quidem aurei illa nudatio, ignarum forſitan uulgus commouere: ijs, qui hominem nouerant, meminerantq; ex aurificina paulò antè ad Philoſophiam egreſſum, miraculo eſſe non potuit. Quid quòd ad Italiam ſe contulit, & Metaponti ſedem, ac domicilium ſtatuit fortunarū ſuarum? qui cōueniebat homini Samio, præſertim cùm plus honoris, quàm ſatis opus eſſet, in germana Græcia patribus illius haberetur? Sed, opinor, occupatis ibidē populorū animis opinione, & fama ſuperiorū ſapien

 tium,

tium,cùm eum,quantum aſſequi poſſet,celebritatis pœniteret: nouas illum ſedes,& uberiorem ſegetem ſuæ propagandæ laudis, uacuis etiam tum à Philoſophia harum gentium animis, in Italia quæſiuiſſe. Quibus in locis diſciplinæ ſectam eam cōdidit,quæ Pythagorica eſt appellata,magiſtra illa taciturnitatis.Hoc confiterer commodè,ſi ut in addiſcendo,ſic etiam ad docendum adhibitum ſilentium fuiſſet: huius enim moleſtię parte iam careremus.Porrò apud eum mos iſte tenebatur,ut qui ſe huic dicaſſent diſciplinæ,obmuteſcerent integrum quinquennium, docerenturq́ primò cōmunia quædam, uelut elementa artis: deinde ſecretiora & quaſi myſtica: neq; id à magiſtro : ille enim abditus & ſemotus ab oculis, nemini ſe communicabat:ſed reſponſis,& tanquam oraculis erudiebat iuuentutem,donec tandē perſpecto ingenio,moribusq́ probatis,qui iudicati fuerāt digni,admittebantur ad conſpectum magiſtri, commerciumq́ ſermonis.Quod qui aſſequebantur,confeſtim domum ad neceſſarios ſuos literas,nuntiosq́ gratulandi cauſa mittebant, tanquā eximium quiddam & optandum adepti. Hanc uitæ, morisq́ eius inſolentiam ſecuta illa arrogātia eſt,quòd unus ferè Philoſophorū omnium dictum & autoritatē ſuam ſanctam haberi inſtituit pro ratione.Vnde enim celebre illud αὐτὸς ἔφα, quod uſurpare ſoliti erant, qui tuebantur Pythagoream ſententiam, ſi quando (ut fit) in diſputādo premerentur,ut deliteſcerent in ſa-

pientis

pientis magiſtri autoritate & nomine? At hoc ne tyranni quidem in oppreſsis ciuitatibus facere ſoliti ſunt, cùm quid de priſtino ſtatu uolũt dimouere, ut non aliquam proponãt cauſam & rationem uoluntatis ſuæ. Sed de egregijs autoribus tanti nominis, artisq́ huius appellatione ac titulo, dicta hæc ſint. Quæ una ſi diſciplinam profitetur ſapientiæ, ridiculè arrogans eſt: ſin ſtudium duntaxat, & cupiditatẽ, ſicut ipſa uis uocabuli declarat, nihil habet eximiũ præ cæteris, nec quo tantopere glorietur præter cæteras. Quis enim eſt quocunq́ ex ſtudio, quacunq́ ex diſciplina, qui non maxime cupiat ſapientem eſſe ſe: aut cui quicquam omnium rerum uideatur ſapiẽtia eſſe diuinius? Illud nunc uideamus, qua autoritate prodierit in lucem, fueritq́ iam inde ab initio accipientibus commendata: eſt enim profectò aliqua ex origine etiam & generis ſtirpe cenſenda nobilitas. Vt enim in editione in lucem, ac procreatione liberorũ, niſi parentum diſtinguant nomina, & gentes, pares principio cenſeãtur eſſe clari obſcuris, ingenui ſeruis: propterea quòd nihil nunc demum oriens, habere poteſt ex ſeſe in populum nobilitatem: Ita Philoſophiæ prima commendatio à ſuis inuentoribus, & tanquam parentibus, repetẽda eſt. Vtris igitur tandem tanti inuentionem boni aſsignatis? Græcis, an'ne Barbaris? Video magnum eſſe certamen: habetq́ pars utraque fortes aduocatos: ueruntamen ipſorum etiam confeſsione Græ-

corum ſuperiores Barbari. Itaqꝫ & Aegyptij ſuum Oſirin iactant: Vulcanumq́ꝫ Nili filium aperuiſſe Philoſophiæ principia annis prope innumerabilibus, antequàm in Græcia de his ipſis rebus mentio ulla haberetur: & Gymnoſophiſtas apud Indos, Druidas apud Gallos, uel ipſa teſte Græcia, magnã ſapientiæ famam uideo conſecutos. Druidum quidem nomen in ſumma ut tum habebatur diuini humaniq́ꝫ iuris notitia, non ſolum Græcis literis celebratũ, ſed & ipſi Græco uocabulo Semnothei ſunt appellati, propter ſcientiam colendoꝝ Deorum uidelicet, & celebritatem religionis: atque ijdem de rebus occultiſsimis primi non pauca ad cognitionem hominum attuliſſe exiſtimati ſunt: magno ſanè munere inſigniq́ꝫ beneficio, tanquã parum multa eſſent in oculis omnium poſita & in conſpectu, quæ ingenium, diligentiamq́ꝫ requirerent. Prædicant Zamolxin Thraces, quem ex abdito ſpecu reſponſa ſapientiæ percontantibus edentem, nuncq́ꝫ uelut euaneſcentem ab hominum oculis, rurſum autem ſeſe in conſpectum dedentem, inducti, deceptiq́ꝫ præſtigijs, diuinitatis honore donarunt populares: itaque & ſacrificia illi ſolennia habita, & epulæ inſtitutæ ſunt. Athlantem laudibus Lybes ferunt: ob imitationem enim cœleſtium circulorũ in ſphæra lignea relatam, quodam quaſi ſapientiæ præmio, ipſius humeris cœlum ſuſtineri nimium ſimplex illa memorauit antiquitas; ut illum ſuæ artis, ſi modò ſapit

quicquam,

quicquam, neceſſe ſit pœnitere, ſiquidem ob eam tanto oneri ferundo perpetuo addictus eſt. Ochum habent Phœnices autorem ſapientiæ ſuæ: at Phœnicas Græci, neque hi ſolùm, ſed gentes ferè omnes: literarum enim uſum, ſine quibus nimirum ſapientia non conſtat, omnium conſenſu Phœnicibus acceptum latũ fuiſſe legimus: ijdem iſti, quod quidem ſapiẽtiæ partem aliquam attingit propius, ad maritimos curſus dirigendos, atq; ut non iam fortis eſſet, ſed conſilij nauigatio, minorem Vrſam notauerunt, eandem Cynoſuram, qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto: quæ hòc etiam certior dux eſt nauigantibus, quòd gyro interiore breui conuertitur orbe. Quid dicam de Chaldæis, Magiſq;, quorum alteri ſpectandis ſyderibus, & cœli conuerſione intuenda cum ſtatos illic, ſolenniſq; motus deprehendiſſent, ſoliſq; & lunæ, cæterorumq; errantium ordines, concurſiones, momenta perpẽdiſſent, quæq;, quo'ue die in cœlo euenire neceſſe eſſet, aliquanto antè prædicerent, ſcitum quiddam in uita comperiſſe uiſi ſunt, idq; populare, atq; plauſibile. Sed illud in ea arte cæteris fallax, ipſis illis fructuoſum, quòd per uaniſsimas prædictiones fatalium euentorum, animis imperitorum ſuperſtitione implicatis, uiam ſibi ad quæſtum inuenerunt, & ad dignitatem. Magi porò iam inde à principe illo Zoroaſtre eadem penè uia ad ſimilem honorem in Perſis ſunt euecti: ſacris enim & ceri-

monijs Deorum procurandis, cùm de naturalibus quoq; principijs nonnulla diſſererent, adiungerent præterea diuinationē ex alio certo genere, ac Chaldæi, animos & regum & gentium illarum, captos admiratione ſui, tenuerunt. Atqui ab his, quos memorauimus, alijsq; præterea quàm multis, quos noſtra nunc prudens prætermittit oratio, antiquitus proditum eſt, fuiſſe orta Philoſophiæ principia: barbariq; omnes ferè, qui in huius laudis contentionem uocati ſunt: quorum ſi inuentum ſapientia iſta ueſtra eſt, atq; ab eis, tãquam à principibus, autoritas eſt huic arti tribuenda: Primùm quò nam abierit Græciæ infinita illa & intolerabilis gloriatio, omnia ſibi uindicantis, & quæ omnium artium laudatarum initia, progreſſus, fines cùm ab ſeſe ortos, tũ apud ſe perfectos uult? Deinde (faueo enim ego quoq; hoc loco quidem Græcis) eſto, ſit tanti, quanti eſſe uos uultis Philoſophia: Quid aut elegãs ab indoctis, aut humanum à feris, aut politum à rudibus, aut deniq; eximium & nobile à barbaris potuit proficiſci? Si uerò Græciæ aſcribendus eſt iſte honos, id quod mehercule malim, ſi per ipſos liceat, ac niſi domeſticis teſtibus, ijsq; admodũ probatis lis ſecundum aduerſarium detur: erit aliqua fortaſsis in origine Philoſophiæ cõmmēdatio propter ingenium famamq; Græcorum: ſed tamē perexiguè, atq; infirmè à paucis poſitum eſt, primis harum rerũ inuentoribus Lino memoratas eſſe Thebas

bas, Muſæo Athenas, qui etiam primus Deorum generationes fertur tradidiſſe: quod equidem miror filio datum, cum Eumolpi patris inſtitutũ Athenis fuerint myſteria. Attamen ſiue his, ſiue illis hoc tantum humano generi munus ferẽdum acceptum eſt, cum illud dicetur, quod tamen etiam antè dictũ eſt, coarguẽdam eſſe eorum temeritatem, qui artem nouam atq; incognitam in lucem modò prodeuntem rei eiuſce titulo nuncupauerunt, in qua perueſtiganda, atq; in conſtituendo ecquidnam ſapientia ſit, ecquid in ſe contineat, tot poſtea eſt ſeculis, tantis & ingenijs, & ſtudijs elaboratum: tum idem hoc iſtis ipſis, qui huic arti tantum tribuunt, teſtibus confirmabitur, quòd in progreſſu reprehenderunt ipſi ſeſe, tumoremq; & elationem nominis aliquanto uerecundius uſu ipſo & tractatione admoniti, in Philoſophiæ appellationem ſubſidere uoluerunt. Quòd ſi illi hoc fecerunt medio in curſu, cùm rem eam, quam aſsiduè tractabãt, habere iam notiorem cœpiſſent, ut imminuerent aliquid de prioris appellationis grauitate, & nomine: nobis non licebit in ipſa penè calce conſiſtentibus, & iam planè edoctis, quàm puerilis ars tota iſta Philoſophia ſit, diripere illi quod reliquum eſt autoritatis: eamq; haudquaquàm ſibi debiti honoris inſignibus nudatam, è ſuggeſtu, ſedeq; principum, in ſcholarum angulos, & homunculorum inerticulorum diſceptationes eijcere: quæ præſertim tam ſit auida, & helluatrix,

ut

ut nullis certis finibus contenta, in omnia omnium conetur inuadere. Præclarum quibuſdam uidetur eſſe cœleſtia cõtemplari: arrogat hoc ſibi in primis Philoſophia: Moderari politias: ne in hac quidem parte cuiquam relinquit locum: Scire agere uitam prudenter, & nauiter: hoc uerò præcipuum ait eſſe munus inſtructi ab ſeſe ſapientis: Aptè, & congruẽter temporibus loqui, unumq́ facundia excellere inter multos: huius quoq; ſiue artis, ſiue peritiæ, uiam à ſe prædicat, & rationem eſſe petẽdam. Sunt etiam ſubtiliores, & minime populares artes, ſcientiæq́ mathematicorum, in quas temere irrumpat. Quæ (malum) iſta tanta cupiditas, quæ impudentia eſt? Quoquo modo certè ea non ferenda: ſuiq́ tandem aliquando huic procaci Philoſophiæ ſunt conſtituendi termini, ne ad libidinem euagetur, depaſcaturq́ omnia omnium: ne'ue ex alienis opibus intumeſcat: in quo tamen quantus (ô Dij) error eſt eorum, qui illi omnia in ſinum ſtudent congerere: dum enim eam in omneis regiones, oraſq́ diſciplinarum deductam eſſe cum imperio uolunt, ſtabilẽ ei nullam relinquunt ſedem, ubi tanquam in paterno regno, & auito dominetur: ſed ſemper illi cum hoſpite litigandum ſit: quam nos litem ſic dirimamus, ſi placet: Si una quæq; ars ſuum & certum habet nomẽ, quo appelletur, ſeparatimq́, & ſeiunctè denotetur à cæteris, neq; poteſt unius certæ artis duplex æquè eſſe nuncupatio: non erit Aſtrologia
Philo

Philoſophia, non Geometria, non Muſica, non Arithmetica: habent enim ſingulæ hæ ſcientiæ appellationes ſuas, in queis & ſua cuiuſq; artis uis, facultasq; comprehenditur, & à cæteris ea ſeiungitur. Itaque ſi Eraſiſtratum ſuæ artis & profeſsionis nota iudicare uoluerimus, appellabimus (opinor) medicum, & Hipparchum aſtrologum, & Ariſtoxenum fortaſſe muſicum: Philoſophi autem nomẽ ab unoquoque horum ſegregabimus. Si uerò ad proprias artium cunctarum appellationes commune omnibus nomen acceſſerit Philoſophia, iam non magis fuerit in Aſtrologia ſapiens Eudoxus, quàm in ſtatuaria arte Phidias: nec minus ſapiens pictor Apelles, quàm Philoſophus Plato. Quod idem in reliquas etiam uulgares, & mechanicas artes, uel Homero teſte, deductum, efficit id, quod antea dixeramus, ridiculam eſſe horum profeſsionem, qui ſibi ſoli doctrinam arrogant ſapientiæ. Quare ſi ſententiam tueri & exiſtimationem uolunt ſuam, tanquam eximium quiddã minimeq; uulgare adepti: contrahant Philoſophiã neceſſe eſt intra fines ſuos, neque eam liberè ita depopulari ſinant aliena: ne ſi aditum ad prætorem ſit, improbitatis damnetur: alienoq; cum ignominia reddendo, ſuas ipſa etiam fortunas, ſi quas modò habet, mulctæ nomine abijciat. Subijcere igitur Philoſophiæ, ſiue mauultis ſapientiæ, certam rem & propriam, quaſi materiam quandam oportet, in qua ſola ipſa dominetur, neq;

in ea admittat conſortium reliquarum. Quæro ergo, quam? Hic tibi aliquis uerborum credo amplitudine nos deterrere poſſe poſtulans, Philoſophia eſt, inquit, rerum diuinarum humanarumq́ ſcientia. Agnoſco ſonitum, pompamq́ uerborum: certi in re nihil uideo. Quis hunc non irrideat tanto cum ſtrepitu tam tumidè ſe inferentem? Ecce alter de tranſuerſo feſtiuam affert collectionem: Si ut quis in quaq; arte excellit, inquit, in ea ipſa arte ſapiens perhibetur: uerbi cauſa Phidias, ſi in ſuo opificio ſummus eſt, in eo etiam eſt ſapiens: item in pictura Apelles, in fundendo ære Lyſippus, ſapientium nomen propter egregiam in arte ſua cuiuſq; præſtantiam ſunt meriti: quod idem ualet in reliquis: erit ipſa per ſeſe ſimplex & abſoluta ſapientia, rerum in mundo præſtantiſsimarum ſcientia. Huic cyathus mulſi dandus fuit: ualde enim credo laborauit, ut quid deniq; eſſet ſapientia, haberemus exploratum. Num non uidetis ex his quidem definitionibus nihil afferentem quod clarè & dilucidè de ſe polliceatur, falſæ modò in populum opinionis aucupatricem eſſe Philoſophiam? Verùm his omiſsis, requiramus potius terminos, quos peregere ij, qui in ea autoritatem ſunt conſecuti: Platonem dico, & Ariſtotelem: hos enim uideo à uobis in toto genere hoc conſtitui principes. Hi ergo partitionem Philoſophiæ trimembrem eſſe uoluerunt, ut triplex eius munus eſſet, trina functio: una pars in rerum coeleſtium

ſtium contemplatione, cauſis, effectibuſq; naturæ indagandis uerſaretur: Altera mores, leges, inſtituta, uirtutes, uitiaq; hominum conſtitueret: Tertia diſſerendi rationem, dijudicãdiq; quid uerum eſſet in diſputando, quid falſum, quid conſentaneum, quid repugnans contineret: ita in treis partes omnis diuiſa Philoſophia eſt, Naturalem, Moralem, Dialecticam, quam eandem, ſi Latinis malumus uti, quàm Græcis (etſi Græca quoque ipſa nomina iam in conſuetudinem noſtram adſciuimus) rationalem forſitan rectè poſſumus appellare, quod idem eſt & Logicam. Hac diuiſione conſtituta congrediamur propius, atq; ita ut ne uibrare arma tantummodo, & quoſdam edere motus, ſed ut manum etiam conſerere, & præliũ uideamur inire uoluiſſe: ſingulaſq; haſce partes, quid unaquæq; earum ad ſapientiam ualeat, conſyderemus: ut ſi uniuerſæ artis inutilitatem & ignauiam quodammodo (ſic enim dicendum eſt) potuerimus demonſtrare, multorũ animos hoc errore liberatos à ſuperſtitioſis & inanibus curis, ad illuſtres & ſerias occupationes transferamus: niſi quid ad hæc uos. QVID nam? CITRARIVS inquit, niſi nos in magna audiẽdi expectatione eſſe: ut experiamur, Phædre, tua iſta ſingularis eloquentia num nam queat in maxima cauſa ſtabilem & fixam multorum de Philoſophiæ uirtute labefactare opinionem. Nec tamen ego is ſum, qui bellum illi habeam indictum: nec tam reprehendendã & abij-

ciendam Philoſophiam, quàm modum in ea quærendũ puto: in quo ſentio, Phædre, aliqua ex parte tecum, proboq́ Neoptolomij ſententiã, quæ mihi cum Sadoleto meo una eſt diſſenſio. Ille enim (ut uides ipſe) operam omnem in ea locari, & nihil agi aliud in uita rectum putat. Sed tu perge quæſo, & in hanc partem potius incumbe tamen: nam qui amplius æquo collaudent Philoſophiam, nimium ſæpe multi, & mihi moleſti ſunt. ATQVI, inquit GALLVS, mihi contrà modò mirari ueniebat in mentem, cùm Philoſophiã uenerer etiam ſummopere, non ſolùm diligam, quî poſſem non æquis auribus modò, uerumetiam ſtudioſè audire eam uituperantem Phędrum. Sed profectò ſic eſt, ut dicitur: Nil tam iniquum, quod non dicẽdo æquum uideri queat. Cum enim tantus in hoc homine lepos ſit, ut me illius quidem ſemper, ſed & alios omneis ſæpe mirabiliter delectet oratio: tum uis ingenij tanta, ut in quam ſe cunq; incitet partem, aliorum ſecum ſtudia pertrahat, & uim quodammodo afferat ſenſibus audientium: itaque uereri iam ipſe cœpiſſem, ne quid de mea priſtina uoluntate erga Philoſophiam dimitterem, niſi me confirmaret expectatio defenſionis, quam Sadoletus noſter eſt habiturus: quod ipſum illi quidem non difficilius futurum eſt, quòd tecum nunc non adeſt is, qui eſſe ſemper unà ſolet, nec à te unquam, Phædre, diſcedere, alterum lumen urbanæ huius facundiæ

Camil

Camillus Porcius. HIC EGO, Hoc, Galle, inquã, quòd mea fiducia teipſum cõfirmes, uide ne in frau dem potius te deducat: namq; ego quis ſum? aut quid poſſum per me deniq;? Sed ſi quid fuerit, quod utinã aliquid ſit, bonitas cauſæ ſuppeditarit mihi facultatem aliquam reſpondendi: & tamen Phædrum noſtrum paratiorem eſſe uideo, quàm expectaremus: quam enim ſibi accuſandam & refellendam aſſumpſit Philoſophiam, ab ea ipſe arma uidetur mutuatus, quæ in illam ipſam demum oratorijs uiribus, & neruis intorqueat. Equidem uellẽ Marius Volaterranus adeſſet, amiciſsimus omniũ noſtrum, homo cùm acerrimi ingenij, tum omni quidem ille liberali doctrina, ſed in his Philoſophię ſtudijs in primis exercitatiſsimus: quẽ nos omnes audiuimus ſæpe quacunq; eſſet de quæſtione propoſitum, in utramuis partem diſſerẽtem ita copioſè atq; amplè, ut quemadmodum de Carneade dictum reliquit Cato, quòd non poſſet eo dicente diſcerni quid uerum eſſet, & quid falſum: quòd incredibili quadam ingenij & orationis copia audientiũ mentes obruebat. Sic huius ſit & ſublimibus ſententijs, & acutiſsimis argumentis referta diſputatio: in extenuando uerò, & amplificando, tanta uis, ut nihil illo laudante humile, nihil uituperante uideatur excelſum: haud ſanè ille nunc pateretur deſertam, & oppugnatam iacêre Philoſophiam: præſertim in eam impetum faciente Phædro, quo cum ille ſem-

per fuit cunctorum opinione quaſi comparatus: ſummum in utroque ingenium, ſumma eruditio, ſalis & facetiarum ubertas par: uerùm ille Philoſophię aliquantum & ſtudio, & amore cōiunctior: Phædrus hanc popularem orationis laudem magis eſt ſecutus, qua nūc fretus, ſi ipſo iudice populo uti poſſet, næ ille cauſam (ut ego arbitror) parū æquam, haud difficiliter obtineret. Sed bene agitur cum Philoſophia, quòd à populari diſceptatione remota eſt. Quamobrem ede nobis Phædre ea, quæ aduerſus eam nunc primùm tu quidem, neque leuiter, ſed & diu antea, & perquàm accuratè es meditatus. TVM ILLE, Faciam equidem, inquit, atque hòc tibi ſtudioſius nunc morem geram, quò ſis in me tu poſtea aduerſarius lenior: nec tamen mihi interdictum putabo, quin ſi ad paucos iudices me perculeris, ad populum mihi parata ſit prouocatio. HIC cùm arriſiſſemus, VIDETVR, inquit, ordo rerum & natura poſtulare, ut prius deſcribamus ſapientiæ formam: quæ, mea quidem ſententia, cùm aptior ex ſeipſa ſit, tum ad uitam ſplendidè & cum laude degendam accommodatior: qua poſita, facilimum poſtea fuerit, qui ab hoc ſigno, tanquam nauigātes ab Arctico polo, aberrauerint, eorum errorem inſipientiamque coarguere. Quoniā igitur ſapientē eum eſſe uolumus, non qui in ſolitudine, neque cum paucis ineptis, ſed qui in cœtu, concilijsque hominum uitam agat: communesque cæterorum uoluntates &

ſtudia

ſtudia ſecutus , referat ad ſeſe omnia , quæ quidem ſint expetenda, ſiue adeò quæ expetãtur : expetitur enim idem,& expetendum eſt,quod opinione plurimorum iudicatur dignum , ut in eo adipiſcendo omnis cura induſtriaq́; ponatur : erit ſapientia , earum rerum comparandarum ſcientia,quæ ab eo genere hominum , quo cum uerſeris , & æſtimentur plurimi,& maximè expetantur:hoc definitione breuius comprehenſum,oratione eſt dilatandum. Tria ſunt (ut mihi quidem uidetur)in quibus omnis humani conſilij deſyderijq́;, & ratio uertitur, & appetitio:eaq́; ueteri etiam prouerbio notata,quo ſic diſtinguitur:Optimũ eſſe bene ualere , honorari pulcherrimum,iucundiſsimum frui eo, quod quis maximè cupiat:ita ſalutis,gloriæ, iucunditatis præclara eſſe uidetur & expetenda adeptio:nec uerò quenquam eſſe omnino omnium mortalium reor , qui non hæc ſibi cuncta adeſſe maximè uelit. Sed uoluntas nullam habet laudem: libera enim eſt omnibus, & tardis iuxtà, ſolertibusq́; communis. Scire autẽ inuenire ſibi ad potiunda hæc aditum:& cùm uniuerſa in hoc certamen tanquam in curſum , aut luctam deſcendat multitudo , præripere unum cæteris palmam adipiſcendi , aut certè inter paucos ſuũ locum & partem obtinere:hoc iam proprium illius ſapientiæ eſt , cuius nos iudicationem non uni , aut alteri , ſed frequentiſsimo conſilio permittendam ſtatuimus. Nam ſi quis ſingulari quadam opinione

præditus,

prædítus, diuerſus longè à populi iudicio, aliam ſibi neſcio quam nocturnis lucubrationibus in ſilentio & cubiculo effingit ſapientiã (ut nunc taceamus alienam eum quandam & deuiam, longeq́ʒ aberrantem à communi prudentia, ac plenam uanitatis ſequi ratione) quid, quæſo, aliquid is ut efficiat, quàm erit amplum illud atqʒ magnum, in quo neminem ille omnino æmulum, nullum riualem eſt habiturus? An ignoramus contentione certantium, ac ueluti licitatione quadam, augeri rerum precia, atqʒ æſtimationes? certoq́ʒ indicio eſſe iacêre eas res, & penitus abiectas eſſe, in queis nulla inter ſe contrà licentium ſtudia conflictantur? At hoc minime uult ſapiens: uerùm quod maximi & eſt, & habetur, in eo maxime conatur excellere. Ad multitudinis igitur iudicium acta ſua præcipue conſiliaq́ʒ accommodat. Vt enim habitum corporis, atqʒ ueſtitum: ut ædificationis formam, domiciliorumq́ʒ: ut lauandi, cœnandi, loquendi morem: ſic actiones, & conſilia totius uitæ ad populi iudicia flectere, dirigereq́ʒ debemus: porrò illa temporibus reguntur. Eſt ergo primum ſapientis munus ſeruire tempori, & ſemper in eo, quodcũqʒ plurimi fuerit, præcipuas ſuas partes, & principem autoritatem eſſe, poſtulare. Iam'ne cernitis totius ſapientiæ intelligẽtiam, quam Philoſophi ſuam eſſe uolunt, populum ſibi potiore iure uendicare? Et ſanè æquius multo eſt, unum cõcedere ſententijs plurimorum, quàm unius plurimos.

mos. Deſciſcere autem ab opinione & decreto multitudinis, aut arrogantiæ eſt non ferendæ, aut leuitatis irridendæ. At populus nunquã diu in eadem ſententia permanet. Quid tum? Turpe eſt ſapientiæ uariare decreta. Quid tu poſtulas ſempiterna eſſe hæc, quę generata ſunt mortalia? ut enim Valetudo non ex eiſdem ſemper, ſed ex alijs, & alijs retinetur cibis: ſic ſapientiæ conſilia non perpetuò unà ſunt, ſed ad tempus ſe accommodant, & ad fortunam, cuius præcipuum eſt, in humanis rebus poſſe dominari. Nec tamen etiam ſi non ſemper ſibi multitudo in eadem opinione conſtans eſt, ſed aliò aliàs, & tanquam fluctu quodam fertur ad iudicandum, iccirco de honore detrahitur ſapientiæ. Sed haud ſcio, an uegetior hac re quidem, & ſemetipſa ſolertior quodammodo ſapientia ipſa fiat: ac uti facem motus, ſic illam mutatio, & uariatio accendat. Vt enim ſi idem mos perpetuò tenendus eſſet, & cõſuetudo eadem, facilè eſſet unicuique inueteratam uſu, & per manus traditam, uitæ ſapiẽter degendæ retinere diſciplinã: Sic quoniã mutandæ ſæpe opiniones, ferendę uiciſſitudines, ſtudia in diuerſam partẽ cõuertẽda, prioris uitæ ratio omnis atq; deſcriptio ſæpe etiã repẽtè denuo fingenda eſt, habet munus ſapientia non minus difficile, quàm pręclarum, in uarias ſeſe formas crebrò commutandi: ut ad omnes euentus rerum, uarietatesq; temporum promptam ſolertiam afferat. Floruit in gubernatione Reip. P. Scipio Naſi-

ca Pont. Maximus: neque in ea ſolùm ſapientis uiri laudem, ſed optimi etiam cognomen ſenatus iudicio, matre Idæa Peſsinunte hoſpitio accipienda, meruit. Atque is ipſe cum ſubitis ſeditionibus turbata eſſet Reſpub. lenitatem illam ſuam priſtinam, odio inimicorum incrudeſcere paſſus eſt: nec minus diſsidentibus factionibus uictores ſuos eſſe uoluit, quàm antea tranquillo Reip. ſtatu, ornatos florenteſq; uoluerat. Lælius uerò eodem illo tempore etiã proprio cognomine dictus eſt Sapiens: quia cùm agrarijs prius legibus fautorem ſe præbuiſſet, ſimul ac præſenſit multorum ſe odia in caput ſuum conciſaturum, deſtitit ab incepto, tranſijtq; ad eam partem, ut locupletes cenſeret in agrorum poſſeſsione eſſe retinendos. Flexit horum uterque conſilia & actiones ſuas ad id, quod expediebat, quodq; tempus ferebat: egere ſapienter. Quòd ſi lenitatem Scipio, conſtantiam Lælius tenuiſſent, præceptis forſitan huius ueſtræ paruiſſent Philoſophiæ: ſapientium quidem nomine, & laude caruiſſent. Vnus eſt ex omni antiquitate, quem maxime admirer, C. Iulius Cæſar: cuius tanta animi uirtus, tantum ingenium fuit, ut anguſtius theatrum gloriæ ſuæ orbem hunc terræ, quem incolimus, quàm ipſe meritus ſit, habuiſſe uideatur. Hic non ad unam, alteram'ue laudem, ſed ad omnia ſumma natus: cùm etiam tum adoleſcens probari in foro eloquentiam uideret, adhibuit ſtudium, in ea nemini ut eſſet ſecundus: ex

bellica porrò uirtute gloriam ſibi meditatus, & potentiam: magnitudine animi perfecit, & induſtria, ut non ſolùm gentium omnium uictor, ſed naturæ etiam eſſet, Oceano domito, atq; eo toto ſummotis nationibus, non ſolùm inueſtigatis, uerumetiam bello armisq; ſubactis: fluminibus, quæ neutiquam permeabilia uiderentur, iugo pontium deuinctis: infinitis ſpatijs terrarum celerius curſu, quàm fama peragratis. Atq; hic idem, domi & in patria, ubi intellexit priuatim quæri opes, Remp. in medio prædæ omnibus eſſe: operam dedit, ut cunctorum exiſteret princeps, imperiumq; ſibi acquireret: ad ſalutem illud quidem, non ad perniciem ciuitatis, ſi per homines impios ea quæ cōſtituerat efficere ſitus eſſet. In hoc ego homine maximam uim ſapientiæ fuiſſe duco: & certè talem ſtatuo eſſe debere, quem iandudum effingere conor ſapientē, alto animo, acutum, ſagacem, induſtrium, longè prouidentem in poſterum, ſuam uirtutem impartientē omnibus, ſibi præcipua & maxima appetentem, opes, imperium, autoritatem, gloriam: non enim obliuiſcitur ſui ſapiētia, nec ſuorum penitus commodorum curam abijcit, ſed refert ad ſe omnia ſapiens, conſulitq; ſibi potiſsimū: nec putat digniorem eſſe quenquā, qui commodis uitæ honoribusq; fruatur: habetq; illud in ore, opinor, Pacuuij, Sapientem qui ſibi prodeſſe nequeat, nequicquam ſapere. Hanc ego artem, & diſciplinam agendæ uitæ, ſapientiam uoco, ciuilem quandā

popularemq́ Philoſophiã, erigentem homines ad facta tum ſplendida, tum in multitudinem glorioſa: eosq́ magnos, potentes, nobiles, atq́, ut uno uerbo complectar omnia, principes denique efficientem. Conferte nunc iſtam ueſtrã, ſi placet, quam in ſcholis quotidie declamitatis Philoſophiam, ut hæc ab illa quid interſit, diiudicare poſsimus. Ac primùm, tanquã ueſtibulo amplo, atque excelſo ornare illam cupientes, præponitis rerum cœleſtium contemplationem & occultarum rerum, cauſarumq́ indagationem: ea enim eſt Phyſice, quæ primũ tota incerta eſt, minimeq́ comprehẽdibilis: deinde etiam ſi comprehendatur, prorſus hominum uitæ inutilis & ſuperuacanea. Quid enim poterit gloriari ſe adeptum eſſe, qui illa cognouerit, cùm non ſua, ſed aliena cognouerit? uerùm cognoſci non poſſunt. An ille mundi effector, & fabricator tanti operis Deus, tantis locorum interuallis à ſemetipſo nos diſiunxiſſet, ſi ſuas ſedes, arcanaq́ conſilia nobis nota eſſe uoluiſſet? Quid eſt aliud bellum indicere Dijs, more gygantum, quàm illuc niti aſcendere, quò nobis aditus omnis penitus eſt interclusus? Atqui mihi uidentur ueteres illi haud illepidè de gygantibus fabulati, quò horum inſolentiam, temeritatemq́ arguerent: quod ea re firmius adducor, ut credam, quòd ut illi montibus tribus, tanquam gradibus, ſic Philoſophi trinis, antea à nobis memoratis Philoſophiæ partibus, in altiſsima loca moliuntur

aſcen

aſcenſum: Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſan, Scilicet atq; Oſſæ frõdoſum inuoluere Olympũ: Ter pater extructos diſiecit fulmine mõtes. Scripſit diuinè, ut omnia, poëta omnium maximus: nec tam ille ut gygãtum, qui certè nulli id egerunt, quàm ut hominum ſuis ingenijs nimium confidentiũ arrogantiam refelleret. Quanquam non ingenij eſt, ſed dementiæ, quæ nullo intelligi pacto queunt, in ea nihilominus mentis aciem ad intelligendum intendere. Nam iſti quidem ingenium ſi habuiſſent, primũ quidem ſciri iſta non poſſe uel ipſi cognouiſſent, uel doctiſsimis hominibus, ac principibus diſciplinarũ ſuarũ affirmãtibus credidiſſent. Deinde ea omnino nihil ad ſe pertinere. Poſtremò quas ad res ingeniũ adhiberi, & prudentiam oporteret, ad eas res adhibuiſſent, in cœtibus hominum uidelicet, & cõciliabulis ciuitatum: ubi non in umbra, & cubiculo, ſed in ſole, atq; campo: non in argutijs, & concluſiũnculis, ſed in agendo & regendo ſapientia ipſa cernitur. Verum ad hoc genus uitæ præſtabile atq; eximium, tãquam abortu naturæ quodam cum minime idonei nati eſſent, confugientes in ocium & ſolitudinem, ignauiæ culpam & tarditatis, ad cœleſtis ſcientiæ laudem transferre tentauerunt: cœliq; res, rationes, cauſas, freti ocij abundantia, formam, motum, materiam ex qua conſtet, opificem à quo ſit factus, finem quo intendat, inquirere: cùm terrena, & quæ in manibus, quæq; ante oculos erant, percipere non

re non potuiſſent. Quod eſt ante pedes nemo ſpectat: cœli ſcrutantur plagas. Antiquus uerſus in hoſce factus: ſicut Thaletem unum è ſeptem illis argutè luſum ab anicula legimus: qui cùm domo ſemel antelucanus egrediens, ut ſiderum quorundã annotaret curſum, in ſubiectam pedibus foueam, quam non animaduerterat, cecidiſſet: Quid, inquit anus ancilla acutè procax, à te expectãdum Thales eſt, ut nobis de remotiſsimis rebus perceptum tradas, cùm ante pedes quæ ſunt, ea minime intueare? Acris in illum obiurgatio: ſed ualet in reliquos. Omnes enim qui huic arti ſe, & ſtudio dediderunt, aut deſperatione ducti, poſſe ſe inter cæteros ſuum locum, & ſtatum obtinere, huc ſunt compulſi: aut uanitate quadam ingenij, leuitateq́ naturæ friuolam oblectationem hanc, & arridentem ocio, deſidiæq́ diſciplinam, ſerijs occupationibus antetulerunt. Huiuſmodi homo Anaxagoras fuit, qui percontanti cuidam, Quonam eſſet natus: Ad cœleſtium contemplationem, inquit. Si oculis intuendã, nihil ille habebat quàm cæteri homines plus: Si mẽte & ſcientia comprehendendam, næ Anaxagoras ad rem nullam natus, ſi quidem ea ſequebatur, quæ non poterat aſſequi: haud ſecus multò, ac mens ipſa illa, cuius idem ipſe repertor fuit, quam infinito antea tempore ceſſantem, tandem admouiſſe manus tradidit, ad minutiſſimas particulas corporum naturalium in unum confuſas ſecernendas; quæ infinita

nita & interminabilis ſecretio, non tam Anaxago-
ream mentem arguit fruſtra ſuſcepti laboris, quàm
Anaxagoram dementiæ: atq; hic ipſe, quò liberius
hiſce cômentitijs rebus uacaret, ne'ue aliam in par-
tem cura ulla abduceretur, agros quos fructuoſiſsi
mos habebat, incultos dicitur reliquiſſe, nequaquã
laborioſam mentem illam, quam tantopere adſciſce
bat, imitatus: cùm non laborem ipſe modò, ſed co-
gitationem quoq; effugeret laboris. An hoc conue-
nire ſapientiæ exiſtimauit, cùm laborem mentis tan
tis præconijs efferret, ſe nihil laborare? & cùm mẽs
alieni tantam curam gereret, ſua ipſum negligere?
Quanto ſapientior eius auditor Pericles, hac matu-
rè dimiſſa diſciplina, ad regendam Remp. ſe contu-
lit: in qua per quadraginta fuit annos, non Athenis
ſolùm, ſed in tota Græcia ferè princeps. Atq; hæc
ſententia, nullam ſublimium rerum atq; occultarũ
nec ſciri poſſe à nobis nec percipi, ſi autoribus no-
bis nũc demum prodijſſet in lucẽ, nõ dubitaremus
eam ſanè cùm aſſeuerare conſtanter, tum etiam re-
bus & argumentis confirmare fortiter. Verùm ſi
qua eius tamen inuidia apud aliquos eſt, nil prohi-
bet, opinor, quin eam à nobis depellamus, & ad eos
ipſos, quos contra dicimus, rejciamus. Etenim,
quod ſacræ teſtantur literæ, à Rege ſuperbiſsimo
extructam turrim, cuius apex, & excelſitas in cœlũ
finienda eſſet: tum Deum ad diſturbandum opus
uarietates linguarum, & uerſiuocales ſonos, diſcre-
pantiasq;

pantiasq́ uerborum immiſiſſe, ut aliud petentibus, aliud accipiẽtibus iјs qui fabricæ inſtabant, ab opere deſiſteretur: idem mihi optimè quadrare in Philoſophos uidetur, quorũ Deum cùm miſereret potius, quàm his iratus eſſet (neſcit enim diuina bonitas iraſci) de ſummis rebus acerrimis illos diſcenſionibus inter ſe concitauiſſe, ut alius alium redarguendo, omnes ineptam curam deponerent. Enimuero quem primum teſtem ab iſtorum parte, contra iſtos eos ipſos excitabimus? Opinor illum quem uos principem, quem autorem, quem parentem Philoſophiæ dicitis, Socratem. Quid ergo is, quid affert? Se ſcire hoc unũ, quòd nihil ſciret: atq; hanc unam ſibi adeſſe ſapientiam, quòd incerta pro certis non duceret. Nec uerò ſenſit hoc ſolùm, ſed palàm quoq; omni tempore prædicauit: nec prædicauit modò, uerum etiam re ipſa ſecutus eſt. Cum enim Archelai in Phyſicis diſcipulus fuiſſet, eius, qui Anaxagoram audierat, totam eam penitus abiecit, contempſitq́; ſcientiam: tum quòd certi in ea nihil ineſſet, tum quòd minimum cõduceret (ut ipſe dicebat) ad beatam uitam, in qua una conquirenda potiſsimum homini eſſet elaborandum. Neq; adeò leuius ille Anaxagoram accuſabat, quàm nos eundem paulò antè reprehenderimus: quòd (ſic enim eum loquentem inducit Xenophon) altum quiddam, & ſupra ſe ſapiens, Deorum opera pateſacere tentaſſet, quæ illi operta eſſe uoluiſſent. Empedocles

cles uerò, cuius elegans de rebus naturalibus poë-ma, plus ingenij & uenuſtatis, quàm ſapientiæ profectò continet. Interdum quaſi furore incitatus, nihil poſſe percipi, ne ſenſibus quidem exclamat: nihil nos cernere, omnia in abſtruſo penitus abdita eſſe. Idemq́ ait, ad rem præſentem quidem, & quæ occurrerit, conſilium homini adeſſe: mutatis autem ijs rebus, in quas antè intuebatur, mutari & hominis ſenſum ac conſilium: ut uideatur Protagoream rationem, quæ pòſt exorta, & copioſius defenſa eſt, his paucis uerbis innuere: cum quo ſentiens Parmenides uetuſtus autor & nobilis, Quo quiſque membrorum temperamento præditus eſt, inquit, ſic habet mentem temperamentum illud ſequentem. Extat etiam reſponſum Anaxagoræ, Talia eſſe cuique quæ occurrant, qualia ab eo concipiantur. Tanta enim mobilitas, & quaſi fuga rerum cunctarum à ueteribus illis animaduertebatur, ut negaret Heraclitus bis nos in eodem lauari flumine: quod idem eſt ac negare, bis eadem nos uerè uti poſſe ratione. In quo facetum illud Eratyli, qui cùm Heraclitum reprehendens, ne ſemel quidem id fieri poſſe cenſeret, iam oratione in rebus enarrādis nihil utebatur, quòd negaret rem expectare morā dictionis poſſe: ſed tantummodo ſublato digito, capiteq́ reiecto actum non eſſe agendum indicabat. Democritus uerò naturæ ueluti ſuccenſens, obuoluta dicit eſſe omnia, & in profundo penitus à noſtris aſpectibus

 retruſa.

retruſa. Quanquam hîc quidem, quò melius, credo, illa cerneret, oculis ſe dedita opera dicitur priuauiſſe: cùm iam Empedoclem idem furor, ne diutius is fruſtra in quærendo operam ſumeret, in crateras Aetnæ præcipitem iecíſſet. Vtor ſingulis teſtibus, ijsq́ ſpectatis: quorum ſi autoritati fides adiungenda eſt, nihil eſt cur inanem hunc laborem in Phyſicis, illis ipſis deſperantibus, nos ſubeamus: Neque enim aliud eſt ueritatem inquirere, ut ait Ariſtoteles, quàm uolantia ſectari: hoc eſt, ea quæ comprehendi non poſſunt, captare cupere: Sin autem deroganda, his præclaris autoribus in primis nixa in lucem prodijt Philoſophia. Quid ſecta una Philoſophorum, & quidem ea nobilis Academia, ſiue ea uetus, ſiue noua ſit, non'ne hoc dogmate uniuerſa, & tanquam fundamento nititur, nil percipi certò poſſe, nec rei cuiquam aſſentiendum eſſe? Cum enim uiſa (ea Græci phantaſmata) quibus mens pellitur, & ad iudicandum adducitur, talia prorſus à falſo eſſe poſsint, qualia ſunt à uero, non eſſe regulam, qua liquidò demonſtretur, altera ab alteris quicquã intereſſe. Huius ſentẽtiæ princeps fuit, ut mihi quidem uidetur, Plato, atque ab ipſo illo Socrate: ſed hic primus rationem hanc dubitãdi in ſcriptis prodidit, effinxitq́ Socraticum morem, cuius admirabilis eloquentia mihi omni Philoſophia uidetur præſtantior. Sanè ergo is non tantopere Socratis ἐποχὴν illam, nos ſuſtinentiam, ſi placet, appellemus,

nihil

nihil pro certo affirmandi, literis perſecutus eſſet, ſi non eandem ipſe ſententiam tenuiſſet. Hanc à Platone acceptam, aliquot annis poſt Polemonis auditor renouauit Arceſilas: Quintus deinceps ab eo Carneades etiam acrius defenſitauit. Hæc me labore hoc leuat, uel inuidia potius. Quod enim eſt à me poſitum, cauſas rerum occultas, & ſcientiam cœleſtium non poſſe percipi, hæc non modò ſuſcipit defendendum, ſed dilatat etiam: & quidem amplius aliquanto quàm uelim. Tollit enim præterea etiam iudicia ſenſuum, neq; relinquit omnino quicquam, in quo poſsit aſſenſio noſtra conſiſtere. Quamobrẽ relinquamus hanc, qua ex parte fundit ſe latius, & ſuam litem facit, eam ipſam quoque manifeſtò inſanientẽ: quod enim percipi non poſſe ſentit, id ipſum illa uehementer, ut percipiat, elaborat. Quatenus uerò nobiſcum facit, cùm præſidio quidem utamur illius, tum autem non minus eorum, qui perceptionem admittunt, atq; ſcientiam: quos inter ſi tot iam ſeculis cõuenire potuiſſet, ut de omnibus, aut ſaltem de primis atque præcipuis ſentirent eadem, eſſet aliquid fortaſſe, in quo nobis quoque acquieſcendum putaremus. Nunc quid de occultis rebus, atque obſcuris dicam, cùm in clariſsimis tanta ſit diſſenſio? Sole hoc quid lucidius eſſe poteſt? unde omne lumen, omnis claritas, omnis in cœlo & in terra eſt radiatio: atqui hunc ipſum, cuius aſpectus maxime implet oculos noſtros, non modò quid ſit, ſed ne

quantus quidem ſit, horum adhuc concordi ſententia potuit definiri. Epicurus bipedalem eum eſſe, aut non multò plus, uel minus: ſcilicet hic omnia ſuis oculis indulgens, quorum ut ſaluum teneat, incolumeq; iudicium, audet negare etiam impudenti mendacio, ſibi unquam cum torſiſſet aciem, duas è lychno flammulas uibrare uiſas. Mathematici duodeuiginti partibus maiorem quàm terrã: Num hæc exigua differentia eſt? Creuit impudentia: centum enim & ſexaginta partibus ſunt, qui uelint terram à ſole ſuperari. Adhibeamus Architectum peritum qui horum ſeptempeda controuerſias coërceat: uerùm non metiendo, opinor, ſed cędendo. Nam qua ex materia, quó ue ex corpore factus ſit, auſus ſolus eſt Anaxagoras dicere: ferrum eſſe illum igne penitus candens, ueritus credo ne ſi ad ſecernendum hunc quoque mens illa ſua manus admouiſſet, ſolem in mundo non haberemus. Hoc fortaſsis Democritus neglexiſſet: Anaxagoras pertimuit: itaq; muniuit & duritie ferri, & ardore ignis: atque ne illum parum forſitan profeciſſe hac ſententia exiſtimetis, hoc nomine ab Athenienſibus impietatis eſt damnatus. Quid nobis omnibus magis eſſe poteſt perſuaſum (nam perceptum non audeo dicere) q̃ cœlum circũcirca nos torqueri: terrã in infimo mundi iacêre immobilẽ? Extitit tamen Philoſophus Syracuſanus Niceas, qui ſtare cætera cuncta cẽſeret, ſolamq; rerum omniũ terram circũ axem moueri, ex

eoq;

eoq́ fieri, ut eadem apparerent omnia, quæ circun-uerſo cœlo eueniunt: Huic ut defuerit ſua ratio, temeritas certe pro ratione affuit: adeò nihil tam abſurdè dicitur, quod non aliquo autore defendatur Philoſopho. Iam cœleſtium orbium numerus num adhuc ſatis perueſtigatus eſt? finem equidem uideo nullum fore, ſi quod uſq; adhuc factum eſt, ſingulis propè ſeculis nouus aliquis orbis prætereà adijciatur. Nam de epicyclis aſtra ferentibus, ac de orbibus à medio mundi dimotis, quos eccentricos ipſi uocant, ſint'ne, nec'ne ſint, digladientur per me licet cum Philoſophis Aſtrologi: quorum alteri ſtatos fieri motus ſine his, alteri cum his naturam ſtare poſſe negant. Atq; hæc tam perſpicua in mundo & manifeſta quæ palàm feriunt oculos, auerſosq́ etiã in aliam partem, rerum pulcherrimarum ſpectaculo ad contemplationem ſui trahunt, ſi ignorata ſunt, & impercepta, quid erit de obſcuriſsimis rebus, & à ſenſu noſtro abſconditis dicendum? Omittamus de Dijs loqui, quo in genere nos Deum unũ agnoſcimus, tribus perſonis, eadem mente, eodem numine, eadem natura, eadem poteſtate in abſolutam & ſimplicem unitatem redeuntem: non enim hoc à Philoſophia, ſed ab ipſomet Deo, & Dei filio accepimus: irrideamusq́ in hac re tanta Philoſophorum ineptias: delitias uidelicet Epicuri monogrãmos Deos conſtituentis, ſine corpore, ſine farto, ſola circumcirca lineata deſcriptione, humanæ figuræ ſimiles:

Stoicorum quoq; anum illam fatidicam contemnamus: Illud ſtrictim attingamus, quòd ſanè non concesserit nemo: principio incognito, quæ ex eo principio gignantur nequaquam poſſe cognoſci. Quod ergo nam eſt rerum naturalium principium? num aqua, quod Thales poſuit? quanquam ille ueluti diuinans, quòd ſiti atq; æſtu eſſet moriturus, conciliare ſibi tanto honore curauit aquam: An aër, ut placuit Anaximeni? uel ignis, quod Heraclyto? item finitum principium'ne, an infinitum? mobile, an'ne immotũ? Video maximas diſſenſiones. Nam atomi Democriticæ innumerabiles quotidie mundos fortuitis concurſibus efficientes, conſumunt cogitationes noſtras immenſitate regionum, quas peruagantur, & turba corpuſculorum. Materiam porrò ſuam Ariſtoteles, quam ſine forma ulla, & ſine ratione eſſe uoluit, unde cognoſci poſſet: quomodo ipſe cognouit? Longũ eſt enumerare ſingula: & patêre tamẽ arbitror, ignorari Phyſica illis autoribus, quibus tractata ſunt: quorum ſimul ut quis ſententiam ſuam dixerit, non mecum illi quidem, ſed cum cæteris Philoſophis futurum ſit negocium, clamore ac iurgio pro contraria parte tendentibus. Sapientiæ quidem in hac parte Philoſophiæ tantum abeſt, ut aliquid inſit, ut contrà ſapiẽter deliberet, qui hæc tanquã ingenijs noſtris longè exuperantiora omittenda penitus ducat. Non enim profectò tantis ſeſe à nobis ſpatijs Deus abiũxiſſet, neq; tot aliud ſupra

aliud

aliud circunduxiſſet, tam uaſta & diffuſa elemento-rum corpora, igne quoque poſtremò commutabi-lem mundum hunc uallaſſet, ſuperinduxiſſet irre-quietos ambitus cœleſtium orbium tot, atq; tanto-rum, curſuq; eos immenſo, ac inenarrabili in gyrũ cõcitaſſet, ſolidiſsima & firmiſsima compactos ma-teria, ſi à nobis homunculis humi ſtratis, & in infi-mum locum deiectis percipi hæc omnia, & cõpræ-hendi uoluiſſet. Sed fac cognoſci: quid tãdem quaſi noſtra intereſt? Chreme, tantum'ne ab re tua eſt ocij tibi, aliena ut cures, ea ad te quæ nihil attinent? Iure igitur Socrates ſcientiam hanc reiecit, uel ut obſcu-ram, uel tanquam nõ neceſſariam: Philoſophiamq; peregrinantem procul à nobis, & in cœlo errabun-dam, credo hoſpitium quærentem, deduxit quaſi manu in ciuitatem: uerſariq; inter homines aſſueſe-cit: eiq; præfecit muneri, ut de bonis rebus & malis ad uitam potius pertinẽtibus, inquireret. At enim ingenua eſt, & homine libero digna hæc ſpeculatio: cur non curioſa potius, & ei ipſi moleſta, cui te ni-mium ſtudeas inſinuare? An ego ſi quæ domi ago, & in cubiculo, ea curioſius quis perſcrutetur, feram moleſte? neq; uerũ arbitrer pati, ut meis intimis re-bus ſpeculator immineat? & Deum perſuaſum no-bis habebimus hac inani noſtra curioſitate delecta-ri? Nam de principibus quid narrem? quorum ad Deum propius accedit imitatio? Regis Perſarum ferunt ſpeciem & maieſtatem eiuſmodi eſſe, nihil ut

illa auguſtius, nihil ſpectabilius nec cogitari quidē poſsit. Ipſum quidem Suſis, aut Ecbatanis ſe continentem, abditum à multitudinis oculis, habitare regalem domum admirabili opere perfectam, cuius parietes ex omni parte auro, ebore, electroq́ꝫ perfulgeant: ueſtibula porrò domus multa extare, amplaq́ꝫ, ſeptis diſtincta pluribus, aliquot inter ſe ſtadiorum interuallo, muris præaltis, & æneis foribus munita, quorum cuſtodes ſint eximiæ dignitatis uiri: è quibus principes & ſummates qui ſunt, duces, dynaſtæ, ſatrapes in primo proxime regiam aſsident ueſtibulo, cęteri deinceps ordine ſuo ſuccedūt, omnes magnifico cultu pro honore ſcilicet & dignitatis ratione. Ianitores deinde cum his, & qui oculi aureſq́ꝫ regis appellentur Græco uocabulo apta coagmentatione ὠτακουσταὶ, quorum uſu ac miniſterio & uideat rex cuncta, & audiat. Tum autem diſpoſiti ſuis locis, quæſtores, ſcribæ, familiarum & uenationum duces, quiq́ꝫ adeuntium dona recipiant, quorum quidem donorum innumerabilis quotidie ad regem confluat multitudo. Deniq́ꝫ operum, negociorumq́ꝫ cunctorum quæ ad gubernationem regni neceſſaria ſint, ſui cuiuſq́ꝫ muneris curatores, atq́ꝫ præfecti: ipſam autem uniuerſæ Aſiæ dominationem terminatam ab Occidente Helleſponto, ad Orientem Indis, per regna & nationes & ſatrapias tributam, præſidibus eſſe ornatam ſuis, qui ſe ſeruos magni regis cuncti confiteantur: tum infinitam

nitam multitudinem exiſtere curſorum, tabellionũ, ſpeculatorum, nuntiorum: ac montanorꝝ præcipuè igniũ, quibus rerum nouarꝝ ſigna, ſi quæ de improuiſo res accidant, & procul & propere dari poſsint: Quorum quidem omniũ tantus ſit ordo, & ea celeritas, ac diligentia, ut quod in ultimis oris imperij nouatum ſit, id eodem ipſomet die, ſuccedentibus ſibi inuicem nuncijs, ignibusq́, Suſis, aut Ecbatanis à Rege intelligatur. Ad hunc talem tantumq́ regem, inq́ eius aulam, ſecretumq́ cubiculum ſi quis aſpirare conetur, rimando & ſpeculando ſingula curioſius, utrum ab eo initurus gratiam, an offenſionem contracturus eſſe uideatur? Quæ ergo audacia eſt, nihil uereri Deum in eadẽ cauſa, in qua pertimeſcimus Regem? & rimari ac indagare eius arcana conari, quæ ne ſi oculis quidem intueamur, quæ & quãta ſint, capere animo poſsimus? An non diuino oraculo eſt proditum, Cœlum cœli domino, terram uerò homini eſſe datam? ut cùm eos fines, quibus circumſcripti ſumus, agnoſceremus, extra hos egredi, & ad ſublimiora euolare uelle non contenderemus. Sed de huius ſcientiæ inutilitate, necnon uanitate, impudentiaq́ eorum, qui tantum ſibi ex ea arrogant, etſi plura poterant dici: tamen quoniam ſatis multa diximus, trãſeundum ad mores eſt: in qua parte maxime Philoſophorum ſe iactat oratio: audent enim (quid eſt autem quod non audeant?) palàm de ſe prædicare, idq́ cùm ſermo-

h nibus,

nibus,tum in ſcribẽdo aſſerere,ciuitates ab ſeſe conſtitutas,leges humano generi datas, artemq́ totam recte & ordine uiuendi à Philoſophia & inuentam, & perfectam fuiſſe. Habeo hiſce gratiam, magno enim errore ſum liberatus: quòd enim antea ignorabam Philoſophum fuiſſe Romulum,qui hanc urbem, quam incolimus, omnium ſine controuerſia maximam, & multo præſtantiſsimam, condiderit: id nunc horum beneficio ſcio. Velim tamen audire, ſi commodum eſt,quam in Philoſophia ſectam fuerit profeſſus Romulus. Atqui huius ætati longè diſpares ſeptem illi, quorum nomen in Græcia floruiſſe diximus: necdum Philoſophiæ uox uſquam gentiũ fuerat audita, cùm Romulus ſingulari quadam,& penè diuina ſapientia præditus, ex eo uidelicet ſapientiæ genere, non quod iſti, ſed quod nos ſuprà deſcripſimus,anno,ut eſt literis traditum, ſeptimę Olympiadis primo,Charopo Archõte Athenis, non ſolum condidit hanc ciuitatem, ſed etiam optimis exornauit & legibus, & inſtitutis,taleq́ ſtudium uirtutis iniecit, ut ab eo primo inductu, ceu aquæ percuſſæ in circulos ſolent, uſque ad ultimos orbis terrarum terminos imperium populi Romani fuerit propagatum. Et quoniam argutulè uerba iſti captant,in quo uno ſtudio illorum omnis opera conſumitur: teneamus ſtabilem diſtinctionem illam, rationemq́ ueræ ſapiẽtiæ,quam nos antea edidimus, diſiunctam ab horum inani, futiliq́ ſapien-

 tia: ne

tia: ne ſimilitudine uerbi aberremus, ne'ue cum quid ſapienter factum dicimus, id intelligamus Philoſophè (ut ſic loquar) eſſe factum: ſed prudenter, ſed ſtrenuè, ſed nauiter, ad laudem honorificè, ipſi illi qui fecerit, commodè & utiliter. Conantur iſti quidem uno ſapientiæ uerbo inuoluere omnia, ſed reſiſtendum impudentiæ eſt, atque è duabus diuerſiſſimis unius uocabuli ſententijs, ſapientia nobis ipſa prehendenda eſt, illis ſapientiæ uox quædam relinquenda: qui primùm cùm de moribus ordiuntur diſſertationem, hoc ueluti fundamentum ſcientiæ ſuæ ſubijciunt, uirtutem in actione eſſe: neque intelligũt homines ſtultiſsimi damnari ab ſeſe primo ſtatim inceptu artem ſuam. Si enim uirtus in agendo conſiſtit, quid attinuit tot uoluminibus editis, cum de eiſdem præſertim rebus plures ſcribant, reuocare eam ad uerba, & pro ipſa uirtute, picturam quodammodo uirtutis amplexari? Scribis de uirtute, diuidis in partes, ſpecies ſingulas definis: diſputas in utranque partem, remq́ poſitam in factis & in uigore quodam animi naturali, ad concluſiunculas, & ſyllogiſmos traducere uis: atq́ idem dicas uirtutem non in ratiocinando cerni, ſed in agendo: quî potes magis tecum ipſe pugnare? Tibi itaque ergo credamus affirmanti, uirtutem abs te petendã eſſe, qui non uirtutem teſte ipſo te, ſed ſimulachrum quoddam in tabulis deſcriptum obtines uirtutis. An Vlyſſes cui tantopere laudi datur ab Homero,

quod mores hominum multorum uidit & urbes, ſi nationes eaſdem, quas peragrando obiuit, eadem maria, in quibus toties naui fracta periclitatus eſt, ex deſcriptione orbis terræ in tabula depicta contemplatus fuiſſet, moresq́ & ritus uariarum gentium aliquo narrante didiciſſet, ipſam illam haud iure eſſet laudem à ſummo poëta aſſecutus: & nobis perſuadebimus, ex uerboſis uoluminibus iſtorum, tanquã ex pictura, uirtutis officium & laudem nos poſſe conſequi? Atq; hæc ego perinde loquor, ut ſi iſti tamen aut de uirtute recte ſentiant, aut in eo quod ſentiunt inter ſe ſint concordes: neutrum horum eſt, & utrunq; nobis breuiter perſtringendum. Virtutes uolunt eſſe mediocritates: Quæro ergo, quæ ſit iſta mediocritas? huius enim ſtabilem & certam ſi afferre queunt rationem, afferant aliquando, figantq́ terminos, ac locum ipſum ſignent, ut ubi ſit, & in quo conſiſtat uirtus, poſsimus ad punctum conſtituere: ſin autem mediocritatem iſtam ſuam inconſtantem & uagam, ceu nauem fluctuante ſalo, anchoris quidem alligatam ne illidi ad littus poſsit, medio autem in ſpatio huc illuc decurſantem, uariari moribus, temporibus, opinionibus uolunt: nec eandem ubiq;, neque unam ſemper eſſe: quid nobis dat explorati atque percepti, horum uolubilis de uirtute definitio? Sic enim, ſi rectè recordor, inquiunt: temperantem eſſe, uerbi cauſa, qui his oblectetur, quibus oportet, & quãdo opus eſt, & quemadmodum

admodum decet: atq; hanc uirtutem mediocritatē eſſe, intemperantiæ ex una parte: ea enim eſt, quæ ſe in omnes paſsim ingurgitat uoluptates: ſtupidatis ex altera, qua ſenſus hominis ad omnē guſtum uoluptatis penitus eſt obtuſus. Quibus autem oporteat temperantem uti, & quando, & quomodo, nihil certi nobis præſcribunt. At hoc eſt illud, quod maxime quærebā: quo ſine (autore te) nec uſus uirtutis ullus, nec ratio conſtare poteſt. Item cùm liberalem in medio ſtatuūt auari, atq; prodigi: fortem, qui ignauo, & audaci ſit interiectus: quid me docēt de fortitudine, de liberalitate, de cæteris partibus, membriſq; uirtutis? me dixi? quid aliū quenquam, qui quidem ſit illorum ſcriptis & oratione ad uirtutem paratior? Nam ſi rogem eos, amabò hoc mihi expedite, utrum'ne ſentitis uirtutem ſine Philoſophia obtineri poſſe, nec'ne? Quid reſpondebunt? Poſſe annuent? confecta res eſt, profligatum negocium: quo enim nobis iam erit Philoſophia opus? Negabunt? Quid fiet tot clariſsimis ducibus, optimis fortiſsimiſq; ciuibus, quorum egregijs teſtata operibus, nominis gloriam uirtus, cum ipſa penè æternitate adæquauit? Horatius Cocles cum libertati ciuium ſuorum, quam nuper expulſo Tarquinio Rege cōparauerant, uim fieri à Porſena indignè ferret, ingruentem exercitum Hetruſcorum in primo ponte ſublicio ſuſtinuit ſolus, tandiu, quoad pons reſciſſus à tergo, aditusq; hoſti ad urbis mœ-

nia interclufus foret: quo facto, proiecit ſe in fluuium, & uulnere accepto incolumis tranauit ad ſuos. Quæro ergo, num ille hac definitione fortitudinis à Philoſophia inductus, tam memorabile facinus effecerit? an inſita magnitudine animi & conſtantia naturali? Paulò pòſt eiuſdem Regis Porſenæ caſtra ingreſſus eſt Mutius, diſsimulato habitu, ut eum hoſtem, quem Reſp. uniuerſa non poterat, ipſe unus ferro à ceruicibus patriæ depelleret: cuius inuictam mentem cùm eluſiſſet fortuna, ſcriba pro Rege obtruncato, quaſi repetens ab ſeſe erroris admiſsi pœnas, dextram foculo iniecit, uriq; immoto corpore eſt paſſus: hic quoq; in laude, & in uirtute nõ mediocre profectò aliquid, nec ex iſtorum diſciplina, ſed omnia ſumma ſpectauit. Quid Marci Curtij illa de memorabili pietate dicam? qua compulſus in terræ hiatum ingentem, præcipitem ſe iecit, ut oraculo obtemperans, labentem patriæ ſalutem morte ſua ſiſteret. Eſt ea quidem accuratè à te & grauiter laudata, Sadolete, hexametris haud ita multis uerſibus: quorum lectione ita delector, ut memoriæ pleraq; mandarim: nec uenio ferè ad eum locum, ubi ille cõſecrat ſeſe, deuouetq; Dijs inferis, ſalutem patriæ excipiens, quin miſericordia fortiſſimi iuuenis mihi animus deliqueſcat. Sic enim ſacris ritè peractis, inducis ipſum ad illum terræ diſceſſum horribilem, tanquam ad aram uictimam ultro accedentem:

Ille

Ille autem (nam fata premunt, longasq́ recuſant
Ferre moras) corā̀m uacuū progreſſus in æquor,
Vt ſtetit abruptæ titubato in margine ripæ
Pallidus, inq́ atram deiecit lumina noctem,
Rettulit os rurſum cœlo, ſublataq́ tendens
Brachia, in has ſupplex exoluit pectora uoces.

Cernitis cōſtantem & certum, ne ea quidem metuentem, quæ ſupra captum humanæ fortitudinis eſſe uideantur. Audiamus quid precetur:

Dij patrij, quorum auſpicijs ſtat maxima Roma,
Et pater omnipotens, & noſtri ſanguinis autor
Bellator Mauors, Vulcane, paterq́ Quirine,
Veſtalesq́ foci, Ianiq́ biuerticis ora,
Audite hæc, ſanctumq́ precanti aduertite numen.

Deos teſtes inuocat, ad quos paulò pòſt ab hominibus eſt diſceſſurus. At quid nam eſt, quo inuocet?

Si qua (nefas) uirtutem odit crudelis Erinnys,
Ad pœnamq́ uocat, fraus hinc communis abeſto,
Vnus ego haud ſegnis dextræ, nec frigidus armis,
Hanc animā inferno umbrarū regi, & Stygijs Dijs
Deuoueo, lucemq́ uolens, aurasq́ relinquo.

Quid ita Marce Curti? aut quid tibi hac capitis deuotione expetēs? num domeſticum aliquem utilitatis fructum? Nequaquam, inquit:

Tantùm dura mei fugiant diſcrimina ciues,
Hanc ſpē, quā patriæ incolumis dant fata, ſepulcri
Et mortis comitem poſco, ac mecū ire ſub umbras.

Ergo hæc te ſpes una conſolatur morientē, quòd

patriam relinquis incolumem. Quid Dijs inferis, quam in te eſſe poteſtatē uis? Exequamur deinceps, ut uideamus nihil eſſe tam aſperum, quod frangere bene à natura conſtitutam, & maiorum diſciplina, non dictatis Philoſophiæ, corroboratam animi fortitudinem potuerit:

Tum uos inſenſi inanes, queis Romula uirtus
Diſplicet, inuidiamq́ue mouent ingentia facta,
In me omnes conferte iras, & quicquid acerbum eſt
In caput hoc quodcunque atrox, ſæuumq́ue paraſtis,
Vertite ab excidio patriæ exitioq́ue meorum,
Ipſe luam.

Dignus cuius Iouem ipſum ſpectantem è Capitolio caperet miſericordia: etſi ei tum iter illud non ad exitium, ſed ad immortalitatem erat: Sequitur enim,

—Simul hæc dixit, ſimul aſtitit olli
Conſpicuusq́ue auro, & Maſsyli pelle leonis
Acre fremens bellator equus, quo tendere in hoſtē
Primus, & obſtantes incurſu rumpere turmas
Suetus erat, ſubitaq́ue acies turbare procella.
Hunc ubi terga premens, dorſoq́ue exceptus amico
Impulit, & notis habilem tremefecit habenis,
Nil mortale putans, animiq́ue interritus heros,
Viſa hominis maior facies, procul ære refulget
Sanguineo galea, & flammas rutila arma coruſcāt.

Prouehor longius illecebra carminis: itaque redeūdum ad inſtitutū eſt. Hanc præclaram imaginē pietatis

pietatis & fortitudinis, num è Philoſophorum ſcholis putatis eſſe depromptã? Deprõpſiſſe te dices, Sadolete: quanquam ego te arbitror ex poëtica facultate potius. Verùm ille quidẽ iuuenis fortiſsimus harũ rerum rudis, patrij moris peritus erat, quo omnis omniũ erat ad uirtutem & laudem contentio. Non diſputo hoc loco quàm ſapienter manifeſtã in mortẽ ſe obiecerit: impetus fuit in illo animi ad gloriam ſingularis, cuius fructum nullum uiuus erat percepturus: piè quidem & fortiter certe. Quanquam huius ſimiles permultos quondam tulit hæc ciuitas: quos ſi Philoſophorum oratio, ac non habitus naturæ præclarus, atque diuinus, patrijs legibus obtemperans, ad uirtutem animaſſet, næ haud unquam hic locus orbis terræ imperio domicilium præbuiſſet. Quo ergo nos adiuuat horum ea, de qua iandudũ loquimur, mediocritas? quæ aut inutilis eſt, quòd incerta: aut irridenda, quia nulla. Quid? non'ne uoſmetipſi commemorare ſoletis, Stoicos nobilem in primis, ueſtra etiam exiſtimatione, ueſtroque iudicio, Philoſophorum ſectam, ſubtilius certe creditam, uelut ad examen, perpendere ſingula: ſuſtuliſſe funditus omnem iſtam mediocritatem? magniſque clamoribus à Philoſophis reliquis diſſentire? Atqui hi cũ ſtirpitùs euellunt ex animis noſtris omnes affectiones, quòd ijs nulla ex parte uolunt perturbari ſapientem: adimunt profectò uirtuti campum hunc à ueteri Academia datum, in quo metãdo, ca-

pere medium ſibi ipſa locum, & ita demum profiteri ſe uirtutem poſsit. Etenim ſi nullus extiterit animorum motus, nulla iracundia, nulla formido, nulla moleſtia: ſi nullus flagrauerit ardor cupiditatum, inteſtinarumq; appetitionum: ſed conſtanter & firmiter ab omni uel tantulo motu partis in animo ratione carentis, auerſa ſemper erit & aliena ratio, mensq; ſapientis: neque ea magis appulſu perturbationum huiuſmodi, quàm ſaxum fluctu commouebitur: nihil erit omnino in uirtute, quod ex mediocritate ſpectari debeat: ſed in alia quadam facultate & ratione exiſtet uirtus. Si uerò & hos ad animum ſapientis pertinere motus, ac in eis ipſis mediocritate temperandis conſiſtere uirtutem, & Peripateticis, & ueteribus Academicis fidem habendũ: alia tamen commodior, alia hoſce certior flagitanda definitio eſt: ut ſi doctrinam ſibi ſumunt uirtutis inſtituendæ, ſumant uſquequaq;, nosq; certis ueſtigijs quaſi manu deducant ad cognitionem perfectã: titubantemq; iſtam mediocritatem ratione aliqua, tanquam uinculo conſtringant: ut minime illis obſcuris, ſed claris & conſtantibus notis ea compræhendi à nobis poſsit: neque eam reijciant ad tempora, & ad occaſiones, quarum nunquam eſt ſimilis neque eadem obſeruatio. Si autem quæ ſit in unaquaq; re tenenda mediocritas, ſuo cuiuſq; conſilio ſtatuendum permittunt: uerendum, credo, erit, ne qui naturæ bono & ingenij ſui uiribus perſpicere

poterit

poterit quid ſit in quaq; re tenendum, & quatenus: idem non intelligat fugiēda extrema eſſe, difficileq; ſtatuat ieiunitatem, uitare & crapulam, cum (in quo ineſt uirtus) quod medium inter utrunque eſt, eſcis & potionibus uti ad corporis ualetudinem optimè ſciat. Et tamen ſi tanti iſta eſt mediocritas, eaq; ab his & ritè inducta, & optimè percepta: cur ab ea tantum ipſi uerborum & loquendi profluentia diſceſſerunt? an cæterarum quidem rerum modum, loquendi fines nullos eſſe uoluerunt? At ego nil uideo neque ſententijs ſapientium, neque communibus prouerbijs, loquacitate notatum magis eſſe: quorum enim eſt, Multiloquio ineſſe ſtultitiam: non'ne horum iſtorum, qui ſapientia uerboſius tradenda cōmittunt in decretum ipſi ſuum? Sectemur Philoſophos, uirtutis ab his uſum & diſciplinā petamus, inq; eorum libris euoluendis tempus omne conteramus: ut cùm uerba pro factis, uirtutem pictam pro uera fuerimus amplexi, tum in eo ipſo, quod turpiſsimū eſt (quid enim eſt graui & ſapienti uiro garrulitate fœdius?) ne in noſtris quidem definitionibus inſiſtamus: ſimulq; aſſeramus mediocritatem, ſimul ipſi nimij ſimus: ut quòd & uerba ſunt, & uerborum modus nullus eſt, utraq; re à uirtutis præſtantia, & grauitate deſciſcamus. Atque hac definitione labefactata, quæ tanquam arx eſt totius horum ſcientiæ, corruere quidem uirtutes cæteras extructas ſuper mediocritate illa præclara cer-

nimus. Sed de ipſa Iuſtitia ſeorſum aliquid eſt dicendum: non enim hanc fortitudini, ſimiliter & temperantiæ uolunt eſſe mediocritatem: ſed mediocritatis potius in alio effectricem: ut ſi quis inferenda iniuria in ſuperiore loco factus ſit, mulcta dependenda ad æquum redigatur. Hic enimuero breuiter & expedite quæro, Iuſtum natura'ne ſit, an in legibus hominum duntaxat, & in opinionibus ac diſciplina: ſi enim à natura eſt, quæ fuit multorũ in Philoſophia principum ſententia, atque opinio, quodq́ idem in primis ſenſit Pindarus, Legem, inquiens, reginam mortalium omnium, & immortalium, agere ius uiolenter præpotenti manu: ea re facere ſe coniecturam hanc, quòd Herculem legerit, nec emptas, nec donatas Gerionis boues abegiſſe. Si inquam præſtantioris è natura eſt in inferiorem dominatio, & ad eius, qui plurimum poſsit, arbitrium iuris tota ratio flectenda ac moderanda eſt: qui primum erit, quæſo, iniuriæ locus? aut quæ iniuriarũ dabitur actio, quæ'ue recuſatio? ui enim dominãte, omnis eueſtigio iuris regula, iniuriæq́ ſublata eſt: deinde ſequetur illud quoque, ut legibus ſcriptis parere ratio nulla ſit. Quid ita? quia quod è natura eſt, idem ſemper & uniuſmodi eſt: leges uerò cùm uariæ, & commutabiles, tum pleruncq́ inter ſe contrariæ: diſſentientes igitur à iuſto: ita ſi iuſtitiam naturalem tenere uoluerimus, quæ quidem uerè his & propriè erit iuſtitia, ius Quiritium legitimum, ac ciuile

ciuile omne negligemus. Non ergo in hac humana ſocietate, neq; in his urbium cœtibus, quos nos legibus ſæpe latis, eiſdemq́; & correctis, & immutatis, & antiquatis, & denuo ſæpe rogatis, regi, gubernariq́; perſpicimus, uerſabitur iſtiuſmodi iuſtitia: ſed alios extrà requiret homines, alias ciuitates. Nos uerò qui iure ſcripto æqualitatē illam ciuilem retinemus, à uera prorſus iuſtitia, cuius exemplum in natura quærendum eſt, alieni erimus? & hoc Philoſophus dicere audebit? ac euertere ciuitates, quas à ſe potiſsimū uult eſſe conſtitutas? Iure ergo Athenis capitis ſæpe damnati, ſæpe acti in exilium, & antiquitùs aliquot ſenatuſconſultis ab Italia ſummoti ſunt Philoſophi. Si uerò, id quod uſu & uita magis comprobatum eſt, Iuſtum nihil habet omnino cum natura commercij, ſed opinionibus totum & conſenſione plurium in unum cœtum coëuntium conficitur: expeditior fuerit quidem de iuſto & iniuſto ratio. Sed huc nihil Philoſophiam conuenit aſpirare: non enim ad hanc quærendam agendamq́; iuſtitiam definitiones aut pręcepta Philoſophorum, ſed ſuæ cuiq; ciuitatis leges & patrij ritus erunt cognoſcendi. In hac ſententia Ariſtippus fuit princeps Cyrenaicæ ſectæ, nihil omnino natura eſſe iuſtum, iniuſtum, turpe, honeſtum: ſed hæc expendi omnia & effici opinione. Senſit hoc idem Archelaus Socratis doctor: cui in Phyſicis conſummato, atq; perfecto fides habenda eſt, tanquam nullam in natura,

quam proferre poſſet,iuſtitiæ ſpeciem intuenti. At eiuſdem Socratis diſcipulus Ariſtippus:ut eandem de iuſto, iniuſtoq́ꝫ ſententiam utriſq́ꝫ interiectum tenuiſſe Socratem poſsimus ſuſpicari: cùm quod alteri tradidit, ab altero tulerit acceptum. Quanquàm ſi Philoſophiæ cum legibus, quod quidem communis utilitatis interſit,facienda eſt contentio, quid ſimile? ut fortem uirum exēpli cauſa cōſtituamus,definire fortitudinem eſſe habitum animi ferētem aſpera,& difficilia conſtanter, quatenus decet, & quando,aliaq́ꝫ ſimilia multa, & legis iuſſa attendere. Miles qui ſacramentum iuſtum dixerit, ad ſigna frequens eſto,imperia ſeruato,acie ne excedito iniuſſu imperatoris: ne'ue locum ab eo aſſignatum deſerito,niſi teli petendi,aut hoſtis feriundi cauſſa: qui harum rerū migraſsit,mors pœna eſto. Non'ne à lege hac uobis fortitudo, à Philoſophia oratio fortitudinis uidetur tradi? Eodem modo in cæteris. Eſt enim grauitas legis,& autoritas in iubēdo, atq́ꝫ uetando: Philoſophiæ uaniloquētia in hiſce rebus omnibus ad diſceptationes & uerba reuocādis,quo eſſe nil poteſt à uera uirtute alienius. M. Cato ille ſapiens, qui etiam ex ſapientia hoc cognomen inuenit, antequàm in hanc eſſet urbē Philoſophia perlata, cùm Carneadē, & Diogenem Philoſophos legatos ab Athenienſibus in cauſa Oropi miſſos ad ſenatū, rem ſuæ ciuitatis audiſſet orātes, perturbatus eorum oratione,quàm primùm cenſuit dimittendos

tendos: iuuentutem enim à ſtudijs militiæ ad eos audiendos cõuerſam eſſe, ſimulq́ intonuit, uelut oraculo quodam, Tunc orbis terræ imperio ciuitatem hanc ſpoliatũ iri, cùm in ea eſſe honos Philoſophiæ cœpiſſet. Neq; ille opinione falſus eſt: omnes enim poſteà huius præſtigiatricis, & tanquam ueneficæ introitu in urbem, induſtriæ nerui, & diſciplinæ ſoluti ſunt: nec antè deſijt è uirtute agere quiſquam, quàm de ea loqui didiciſſet. Sed quoniam nos quidem præclariſsimum nomen hoc uirtutis à cognitione hominum & diſciplina nõ remouemus, quòd eo è communi uita, tanquam ſole è mundo ſublato, nedum agendi ſplendidè, ſed ne loquendi quidem, uia & ratio ulla patere poſsit: quod antè fecimus de ſapientia, ut exponeremus, quidnam ea eſſet, ſententiam noſtram, idem nunc conabimur de uirtute: nec tãquam è Philoſophorum ſchola, quorum ego nec probaui unquam, nec penitus noui artẽ, ab ipſoq́ primo limine tum nouis atq; abſurdis ſententijs eorum, tum iurgantium inter ſe, rixantiumq́ clamoribus fui repulſus: ſed tanquam homo in hac urbe diu multũq́ uerſatus, in qua quod omnibus aſſentientibus uerè dixerim, tota mihi & agendi ritè, & iudicandi ratio cùm inuenta fuiſſe uidetur, tum tractata ſemper atq; perfecta. Hãc igitur urbem ipſam ſi uerè, ſi iure, ſi meritò laudibus efferentes, præſtitiſſe eam cunctis nationibus, cùm conſilij & ſapientiæ gloria, tum uirtute atq; factis exiſtimamus: re-

ctè omnis

ctè omnis fuerit ab illa in noſtram diſputationem & ſapiẽtiæ,& uirtutis ſpecies deſcribenda. Vt enim ſi quis fingendi artem, aut cælandi comparare eſſet meditatus, melius credo & facilius à Ioue Phidiæ Olympio menſiones, conuenientias, lineamentaq́ꝫ deduceret, quàm ex ullius ſtatuarij, ſi opus ab illo nullũ proferretur, poſſet oratione: Sic nobis ad indagandam, uel intuendam potius uirtutem ac ſapientiam, non Philoſophorum inanis ſermo, ſed ſimulachrum nobile præſtantiſsimæ ciuitatis debet eſſe propoſitum. Quod igitur urbs Roma, uel ciuitas potius, quæ hunc murorum cinctum, quam urbẽ dicimus, incolebat, de principio ſibi orbis terræ imperium deſignauit, quarumq́ꝫ rerum, atqꝫ artiũ uſu, atqꝫ exercitatione illud poterat comparari, eas res omneis artesq́ꝫ adhibuit in diſciplinam, legibus conſeuit, honore aluit, præmijs corroborauit: iccirco nos ſapientiſsimæ ciuitatis exemplum imitati, ſapientiam eam deſcripſimus, quæ eſſet earum rerum ſcientia comparandarũ, quæ communi æſtimatione hominum maximi penderentur: eas porrò res diximus opes, potentiam, imperium, gloriam: quãqꝫ in uno fortaſſe imperio inſunt omnia. Sed quia non ſemper peruenitur ad ſummũ, in quotoquoqꝫ uirtutis & ſapientiæ gradu inſiſtere exoptandum eſt. Quoniam uerò non in una ſapientia opis tantũ eſt, ut à ſemetipſa efficere omnia ea poſsit, cumulateq́ꝫ explere, & conſequi beatiſsimam uitam, niſi ad eius

eius opus,munusq́ quod in proſpiciēdo eſt ac præ- ſpeculādo, tum finē quo intendit, tum uias atq́ itinera,qua ad eum finem peruenitur, natura acris & uegeta adiungatur effectrix conſultorum, quæ fuerint deliberata ratione: iccirco ad ſuis omnibus & partibus eam, & numeris inſtruendam,quemadmodum in corpore oculis manus,ſic uirtus in animo ſapientiæ neceſſariò comes & adminiſtra data eſt, uis & efficientia quædam in animo cuiuſq́,qui quidem ſit ad res gerendas natus, uigorq́ & diligentia naturalis,hanc Græci δεινότητα, nos Latinè, & quidem aliquanto ſignificantius, nauitatem poſſumus appellare, inſitam illam induſtriam peragentem impigrè prudentiæ decreta: cuius cum ingenij,conſilijq́ lumine ſocietas & cōſpiratio, nimirum illa chorum illum explicat,conſenſumq́ uirtutum,quarum Philoſophi duntaxat nomina,uiri fortes rem effectusq́ nouere.Nam ut ſeſe prudentia nauitasq́ coniunctè uel ad labores,periculaq́ dedunt, uel ad uoluptatē, uel ad pecuniæ uſum, & tractationem: ita ſua in quoque genere exiſtit, elucetq́ uirtus, tum liberalitas,tum fortitudo,tum temperātia. Ac ut in eodem exemplo inſiſtamus; non ſat fuiſſet profectò urbi huic, nec uidere, ſummè omnium eſſe expetendum cæteris gentibus imperare, nec uerò quibus id rebus commodiſsimè agi & confici poſſet, etiam prouidere:niſi uirtutem,hoc eſt,nauitatem,& induſtriā ad agenda quæ uiderat, adhibuiſſet: quam quòd

adhibuit, & quidem ciuitatibus cæteris multo magnificentius, iccirco cunctarum ſibi gentium peperit dominatum: imperioq́ꝫ conſtituto, atque opibus omnium ſuæ poteſtatis factis, finem nacta quo intendebat, effudit demum ipſa ex ſeſe plurimas, & maximas in omne genus hominū utilitates. Siquidem ex loco & ſolo hoc, ex his ipſis mœnibus, non tam ſubſtructione murorum, quàm antiquæ maieſtatis gloria & religionis honore munitis, omnis humanitas, omnis prudentia, leges, iura, ritus ſacrorū, cultusq́ꝫ uitæ lautior, omnes denique optimæ atqꝫ honeſtiſsimæ artes in orbem longè & latè terrarum inundauere. Hac deſcriptione à nobis facta, quæ iam uera uirtus ſit, quo'ue ea ſpectet, tanquam ad finem quidem, & quid ſibi porrò expetat, arbitror uobis eſſe patefactum. Nam quem iſti finem uirtuti ſtatuunt, ſi modo ſeriò id agunt, neque illudunt expectationi noſtræ, eſt ſanè cauſa cur dimoueamus: aiunt enim uirtutis finem, ipſam eſſe uirtutē. Quomodo hoc narrant? non enim ſatis quid dicant intelligo: ut uirtus ſibi ipſa finis ſit: hoc eſt, ut quærat ea, & appetat ſemetipſam. Quî fieri poteſt? aut cur ſe iam nacta, uel agat quicquam, uel moliatur ob adeptionem ſui: neqꝫ potius iam contenta, & plena conquieſcat: ut prorſus nulla à uirtute, ſi ita ſe habeat res, proficiſcatur actio? Nam quid ab ſe egrediatur aliquid operæ laborisq́ꝫ propter ſe ſuſcipiēs? aut cur è complexu diuellatur ſuo, quo rurſus deinde red

de redeat ad ſeſe, cùm iam in ſeipſa poſita & locata ſit? Nam quos nos illi fines propoſuimus, non illi quidẽ idem ſunt, quod uirtus: ſed uota, effectiones, præmiaq; uirtutis, ad quæ duce & comite uirtute, peruenitur. Imperiũ, & poteſtas, & autoritas, & gloria, opesq;, miniſtræ earum cupiditatũ, quas inſitas in natura hominis, ad eum modum gubernat ratio, ut ſine damno, dedecore'ue optata nobis ſuppeditantes, uitam iucundam & beatam efficiant. In hæc aciẽ & lumen mentis omne intendit prudentia. Iuſtitia uerò, ſi ſubtiliter tota & penitus introſpiciatur, nihil aliud agit profectò, quàm ut comparata ſibi inter homines autoritate atq; fide, honoribus ultro, & præmijs cumuletur. Nam temperantia uoluptatibus adhibet modum: non odio quidem, aut contemptione uoluptatũ: ſed ut ſanitatem in corpore, tranquillitatem conſeruet in animo: quorum altero aſſequimur ut de uoluptate ipſa liquidius iudicemus, quod ipſum ad guſtum eius & iucunditatem cõducit plurimum: altero, ut diutius illa, & ſuauius perfruamur. Vna eſt uirtus fortitudo, quæ declinare aliquantum à lege ſapientiæ, & laboribus quandoq; tolerandis, periculisq; alacriter ſubeundis, parum cõmodi ſui rationem ducere uideatur: uerùm tanta eſt lux eius illius gloriæ, quam ſibi habet propoſitam, ut quemadmodum in ſolis lumine colores cæteri diſcerni non facile poſſunt, ſic ſplẽdor laudis perſtringat ſæpe non ſolum fortunarum, ſed ſalutis

etiam & capitis cogitationem. Nec uerò Philoſophi non in fine ipſo titubauerunt : ijdem enim uirtutis finem, uirtutẽ: ijdem beatam uitam uirtuti, ut finem, ſtatutam uoluerunt : quod quidem probabilius dictu eſt : aliud enim neceſſe eſt finem, aliud eam eſſe rem, cui is ſit finis. Sed de beata ipſa uita quid ſit, aut ea in quo conſiſtat, quid eſt tandem ab his communi omnium ſententia quaſi ueritatis lege ſancitum, in quod intuentes diriger eeôdem rationes omneis noſtras, & conſilia totius uitæ conferre debeamus? O' confuſam & perturbatam diſciplinæ rationem, quæ ueritatis notionem profeſſa, in maximis errorum tenebris uerſatur : & artẽ bene ac beatè degendæ uitæ ſe traditurã pollicens, non modò nihil certi dat, nec explorati, uerùm ſi quid à nobis uel cõmunibus animi conceptionibus, uel ui ipſa naturę, quæ omnibus profectò in rebus ualet una plurimũ, comprehenſum eſt, atq; perceptũ, id totum cõtortis quibuſdã rationibus, & fallacibus plerũq; argumentis cõuellit ultro, & labefactat: ut neq; unde deducti ſimus, neq; quò ꝓgrediamur poſsimus ullã in partẽ cõſtituere. Quid inquam eſt ab his in re una omniũ maxima, cõſtituẽdis uitæ noſtræ finibus, hoc eſt, uiuendi iure, lege, more, ordineq; tradendo, fixum, firmum, ratumq; ſtatutum, quod ſequamur, quod & actionibus noſtris, & cogitationibus anteponentes, ritè recteq; uiuendi officium omne expleamus? At quãta in finibus diſceptãdis tumultuãtiũ certamina

Philo

Philoſophorum ſunt? quanti ipſi tumultus? quomodo uariæ & diſſentiẽtes, & controuerſæ ſententiæ? Voluptatem finem poſuit Ariſtippus,& eam quidem, quæ ſit corporis: quòd cùm dulci aliquo, & iucundo motu in ſenſibus perfundatur, ſummum tum in eo exiſtere hominis bonum. Idem uoluptatis nomen in fini ſtatuenda ſecutus eſt Epicurus: ſed aliqua in re ipſa tamen eſt diſſenſio. E contrario grauem, & ſeueram honeſtatem oppoſuit Zeno, eamq́ uitæ beatæ dominam eſſe uoluit: ſpreuit autem penitus & abiecit uoluptatem. Neq; tantùm inter hoſce contrariarũ partiũ duces acris pugna eſt, ſed promouet uterq; acies ſuas, Cyrenaicas ille, Zeno autem Stoicas: nõ ut diſceptantiũ numero cauſa definiatur, ſed ut clamores & iurgia augeãtur. At Calipho tanquam iudex blandior, litis fugitans, & ſe utriſq; uẽditare cupiens, uoluptatem cõiunctam cum honeſtate ſtatuit eſſe finem: uacuitatem cum eadem doloris Diodorus Peripateticus: nam Hieronymi Rodij ſententia cauta mihi magis, quàm fortis uideri ſolet: ille enim una indolentia ſummi boni nomine honeſtanda, non tam adipiſci bonum, quàm uitare ſtuduit malum. Tribus autem tanquam finibus contineri beatam uitam, & ueteres Academici, & princeps Peripateticæ ſectæ Ariſtoteles uoluere: trinaq; ab illis genera bonorum inuẽta, quæ animi eſſent, & quæ corporis, & quæ fortunæ. Cõtrà Euclides Megarenſis, ipſe quoq; à So

crate, è quo Megarici Philoſophi: ſummum bonũ eſſe quod eſſet unum, & ſimile, & idem ſemper: nec tamen illud quod nam eſſet, ſatis explicauit. Quid aut impatibilitatẽ Pyrrhonis (eam Græci ἀπάθειαν) aut ſcientiam Herilli, aut indifferẽtiam Aryſtonis: aut mentem, aciem'ue mentis, qua uerum cerneretur, quã Menedemus intulit, & ab eo qui ſunt Eretriaci appellati: in ponẽdis finibus commemorem? Qui quidẽ fines innumerabiles penè Philoſophis ſunt: ijdemq; direpti ſæpe Philoſophorum inter ſe contentionibus, ſæpe ultro citroq; ſtatuti, rurſusq; commutati, neutiquam adhuc finium regundorum ſtabile iudicium, nec certam menſionis notã tenuerunt: quoq; magis tantas iſtorum inſanias mirere, poſſeſsione neq; uberi, & ea admodum litigioſa: at ita fuſæ ſunt eorum & diſcrepantes, ac ferè ad libidinem, contentionis ſtudio, de his ipſis finibus bonorum effutitæ ſententiæ, ut nemo mehercule ſit, neq; ita orbatus animo, neq; oculis uſq; adeò cæptus, atq; conniuens, qui in quancunq; partẽ temere fortuitoq; ſe mouerit, non incurrat in aliquam earum, quas de ſummo bono tractant Philoſophi, opinionem, atq; ſententiam. Quæ igitur grauitas, qui ordo, quæ conſtantia? quid in Philoſophia iſta ueſtra tale atq; eiuſmodi, ut in ea accuratius uerſati, aut quietiores animo, aut conſultiores iudicio atq; ſcientia, moribus ornatiores, ſapientia inſtructiores ſimus? Et hæc ea eſt (ſi Dijs placet) quæ nos ſe erroribus

ribus omnibus erepturam,in uiam ueritatis inducturam,ad bene beateq; uiuẽdum erudituram pollicetur. Simile uerò eſt eximere erroribus,& his maxime inuoluere:offerre dubitantibus lucem ueritatis,& clariſsimis ultro rebus omnium tenebras dubitationum offundere: tradere uitæ beatæ rationẽ ac regulam,& in ipſa conſtituenda beata uita,ſumma cum miſeria & pertinacia,turpiſsimis altercationibus,& maximis contentionibus conflictari. Quæ quoniam me bona ex parte uobis demonſtraſſe arbitror cuiuſmodi ſint,& quàm inania ab his,qui ſe magiſtros uolunt, & doctores ſapientiæ eſſe, non ſuſcepta ſolùm, uerum etiam inconſtanter,leuiter, contentioſe, nequiter & diſputata & tradita:deq; parte hac,quatenus quidem pertinet ad mores, ſatis eſt dictum:quæ reliqua ſunt breui iam ſermone percurramus. Reſtat enim pulchella & concinna, non iam illa matrona, ſed meretrix Dialectica:De qua quid eſt cur iam multa dicamus? Etenim ea ſi corpus ſuum haberet,& propriam ſubiectam huic arti materiem in rebus & in natura poſitam,in qua ſe uerſaret,formamq; ſibi inde alicuius certæ excuderet diſciplinæ,eſſet fortaſſe aliquid,quod contra eam ſeriò dicere poſſemus. Nunc autem quid agamus? ſuſcipit illa iudicis, diſceptatricisq; perſonã. cuius munere decuriæ? Nullius: neq; enim in albo prætoris ulla mentio:& ſuſcipit tamen, uerùm impudenter:neq; adeò huius indignitate impudentiæ

ſtomachum

ſtomachum ut hominibus,ſed ut riſum moueat: ueri ſe & falſi ait eſſe diſceptatricem, & de ea re laturã iudiciũ. Quos inter? num Medicos, ſi quid incidat (ut aſſolet) controuerſiæ de genere morbi, & num mittendus ſanguis, aut aluus ducenda ſit? hic uerũ illa dijudicabit, aut falſum. Quo pacto? aut quid ad eam attinet de medecina loqui? An inter Mathematicos? quid eius ullam in partem intereſt, puncta, numeros, lineas, ſonos, motus, interuallaq; cognoſcere? nam cum duabus cæteris, quas nos paulò antè perſtrinximus, Philoſophiæ partibus, ſi quid haberet communitatis, aut commercij, nequaquam eſſet illa ab his partis ſuæ proprijs inſignibus, & ipſo nomine diſcreta. Quid ergo eſt? nudata rebus omnibus, excluſaq; doctrinis, ut eſt nimium ambitioſa, & in numerum procedere cupiens, format ſibi ipſa atq; fingit articulam quandam uerborum ſcilicet, & eorũ nouorum, ut aliquid ſaltẽ hoc pacto eſſe uideatur: terminos, propoſitiones, ſyllogiſmoſq; fabricans, & ſyllogiſmorum figuras, tum ſimpliciũ, tum (ut uocat ipſa) connexorum: quas etiam memoriæ uidelicet, & docilitatis cauſa carminibus cõpræhẽdit, ſane quàm lepidis. Atqui uideamus quã rem agat: Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo animal. Quid ad te dialectice, homo animal ſit nec'ne? hoc Phyſices eſt, & eius diſciplinæ, quæ rerum naturalium profiteatur notionem. Nihil, inquit: ſed exempli cauſa infero, ut argumenti uis intelligatur.

telligatur. Ergo tu ſerias res exempli cauſa affers, ut friuolas amplectare? Agam, inquit, alia ratione. Omne, b, eſt, a: Pulchrè: Omne, c, eſt, b: Probe: ergo omne, c, eſt, a. Admodum. O libidinē effrænatam garriendi: tanti'ne eſt hæc perplexa ueſtra cognoſcere? quorum perceptio difficilior eſt propter nouitatem nominum nimirum, & contortionem argumētorum, quàm ſit cuiuslibet alterius ſcientiæ integra diſciplina. Similia ſunt illa: Si eſt, a, eſt, b: non eſt, b: non eſt ergo, a. Ne ſit ſanè. Quid enim quoniam quidem à ludo literarum diſceſsimus, noſtra quaſi refert? Verùm tu grauis planè iudex, ueri diſceptator & falſi, quid habes dicere, cur tua iſta ars aliquid ueri nos doceat, cùm ſit inanis tota, nec habeat quicquam in natura rerum conſiſtens, quo tanquam fundamento niti poſsit? falſi uerò uitandi, quî nos efficiat cautos, cùm ſi quid tamen agit, illud potiſsimum agat, ut captioſis & fallacibus concluſiunculis, ſi cui quid perceptum eſt, & comprehenſum, id inuito, ingratisq́ extorqueatur? Vnde enim Sorites? unde mentiēs? unde illud Corneum, præclara ſophiſmatum, & cauillantium argumentorum nomina? nam ignauam rationem (ἀεργὸν λόγον uocant Græci) optimè in hos conuenire non negarim, ueluti è qua omnis eorum uita dependeat. Sed quæro, num ſtatutū etiam nunc nauis illa, XXX. remorum in portu Athenis, qua uectum in Cretam Theſeum Minotauro interempto, ſeptem illos no-

biles pueros in patriam reduxiſſe incolumes fama narrabat, ſit'ne ea ipſa, quæ fuerat Theſei? an prorſus alia? cùm quod ex ea uetuſtate deperierat, deinceps fuiſſet refectum? Quin & alia hiſce conſentanea: Eſt'ne tacentem loqui? nequaquam: at cùm lapidem loqueris, tacentem loqueris: acutè: quid ergo uetat lapidem eſſe te, etſi loquaris tamen, ſed quę lapidibus digna? Item illud: Eſt'ne ſanctè iurantem peierare? nihil minus: atqui iuratus ſe peieraturum, ubi peierauit, ſanctè iurauit: igitur tu, qui ueri tibi arrogas iudicium, horum teſtium, qui ut ſanctè iurent, libenter peierabunt, fidem dicto adiungendam putabis? Nam mehercule illud feſtiuum: Quo Coriſcum uerberari uidiſti, hoc Coriſcus uerberabatur: Næ: at uidiſti oculo Coriſcum uerberari. Cernitis ut plena omnia ineptiarum ſint, nihilq́; ab hac diſciplina ſolidum, nihil ſit firmum: neq; aliud quid tamen, quod in uſum prudentiæ aliquem, aut ſcientiam nos inducat, ſed in ea laqueos tantummodo & tendiculas confici captandis ingenijs adoleſcentulorum: quibus ſi qua antea ordine ſtatuta ſunt, mox deſtituãtur: ut Penelopen telam ſuam ferunt quantum texuiſſet interdiu, tantundem nocturno opere retexentem. Eadem cum eſſent nomina rerum cauſa indicandarum reperta, primùm ipſa rebus omnino prætermiſsis, in ipſis nominibus uerſandis, ac citro ultroq́; torquẽdis operam omnem ſumit. Deinde etiam alia ſibi fingit, tanquam ex argilla, & luto, quæ

to, quæ non rerum nomina ſint, ſed nominũ. Tum autem toto iſto in genere uſque eò illudit tortuoſè, atq; ambiguè, uſque eò ſibi in eo uehementer placet, ſi quem inexpectatò, & præter conceſſorum ſententiam captionibus includat, inopinantemq́; irretiat, ut caſum pro caſu, genus pro genere, tempus pro tempore, nomen pro nomine permutet ſæpe, & apertiſsimè atq; impudentiſsimè cauilletur, puerilemq́; ſibi ex hac re gloriolam & laudem intempeſtiui acuminis quærat. Quapropter melius Zeno, quanquam & hic Philoſophus, attamen ille melius, quàm aut Menedemus, aut Stilpho, ipſi quoque probati in Philoſophia & clari, quorum in his ſophiſmatis & argumentorum fallacijs omnis induſtria conſumpta eſt. Etenim Zeno cùm dialectico argumento eſſet ab adoleſcente quodam laceſsitus, atque uti reſponderet efflagitaretur: Amabò mi, inquit, ad ſtudia me puerilia reuocare. Stilpho autem tantùm in his nugis poſuit, ut capta per uim patria, cùm admoneretur à propinquis, ſi quid de bonis ſuis ſeruatum uellet, extra urbem ut efferret, reſponderit, omnia ſe bona ſua ſecum ferre. Quanto hic arti ſuæ plus autoritatis contuliſſet, ſi illaqueaſſet argutijs Demetrium Regem, ne quod ille inſtituerat, Megaras urbem opulentam militibus diripiendam permitteret. Nam Menedemi fertur illud in primis: Alterum ab altero alterum eſt: prodeſſe, alterum à bono: igitur prodeſſe non bonum. Di-

gnus cui Rex Macedonum Antigonus, qui in hunc Philoſophum plurima contulit, nunquam quicquā prodeſſet: ut quod non erat bonum, eo illum ne afficeret. Sed hæc friuola, eaq́ innumerabilia, quippe in queis tota iſta ars & ſtudium eſt ſitum, prætermittenda nobis ſunt: finisq́ faciendus, tum quòd ſatis iam de tribus partibus Philoſophiæ diſputatū eſt, omniumq́ inutilitas & uanitas demonſtrata: tum ut ne in idem ipſi uitium garrulitatis incidamus, quod in his repræhendimus. Reliquum nunc eſt, idq́ extremum, ut uideamus quid afferant, non dico iſti, qui Philoſophiæ palàm omnem honorem tribuunt, qui ſine illa arbitrantur nullius eſſe momenti uiuere: nam hi quidem ſua ſtultitia dupliciter mulctati ſunt, & quòd ineptiſsimis in rebus tempus omne ſuum, & ſtudium diſpoſuerunt, & quòd n[illegible] hoc ipſum quidem intelligunt, ſe oleum (ut dicitur) & operam perdidiſſe: Sed qui cùm tantùm Philoſophiæ non deferant, affirment tamen non eſſe illiberale hæc ipſa cognoſcere: ſcientiam enim omnem in partem bonorum eſſe: ita Philoſophiæ ſtudium, ut nihil magnopere proſit, tamen nihil obeſſe: Qui mihi uidētur non ea loqui, quæ ſentiūt: ſed quia ſi plena manu collaudēt Philoſophiam, ſibilum metuunt, cùm cupiant diſsimulare, uereri ne ipſi quoq́ ad Philoſophorum numerum irriſione uulgi aggregētur, ſi qui præſertim prouectiore iam ætate hoc faciunt: nam pueris & adoleſcentulis (di-

cam

cam enim ingenuè quod ſentio) hæc quidem con-
ceſſa ſit poteſtas Philoſophos tantiſper ſectandi: o-
mnis enim illam ætatem decet ludus, quòd non gra
uitas ab ea, non conſiliũ poſtulatur: quin habet ali-
quam indolem ingenij, aliquod ſpecimen ingenui-
tatis iſta ipſa in pueris, ut balbutiendi, ſic etiam Phi
loſophandi grata intuẽtibus naturæ incohatio: ue-
rum ubi grauiores anni accedunt, dieſq; ipſa aliam
uitã affert, alios mores poſtulat, perſeuerare in his
rebus, & ludicris exercitatiũculis ſerias res poſtha-
here, ſummæ non ſolùm ignauiæ, uerum etiam amẽ
tiæ eſt. Etenim nobis poſita eſt ante oculos uita cõ-
munis, quæ nos incendere habeat ſtudio, & cupidi-
tate earum rerum aſſequendarum, in quibus cun-
ctorũ ſtudia & cupiditates flagrare cernimus: Sunt
honores, qui ſpecie ipſa pulchritudinis & dignita-
tis alliciũt ad ſeſe animos noſtros, & aduocãt: Sunt
imperia, in quibus conſtituti qui ſunt, cùm Deorũ
quaſi ſimilitudinem uideantur referre, fruuntur cul
tu multitudinis, & magnitudine potẽtiæ ſuæ: Sunt
opes atq; diuitiæ, ſubſidium uitæ, ornamẽtum ocij,
uirtutis atq; prudẽtiæ neceſſaria ſupellex, ſolatiũ in
laboribus, auxilium in periculis, quarum qui po-
tiuntur, ij neque ullam ipſi fruſtra ſuſcipiunt cupi-
ditatem, & cæterorũ quoq; cupiditatibus liberali-
ter inſeruiendo, ſtudia ſibi hominum, & uoluntates
ad quodcunq; libuerit perficiendum, adiungũt: Eſt
autoritas, atq; exiſtimatio, quam qui in ciuitate ſua

obtinent, fide ſibi apud omnes comparata, facilius & tutius, tanquam inobſeruatis ueſtigijs, quò inten derint, poſſunt peruenire: eſt denique tota illa domi ſplendida, in foro illuſtris, ad populum gratioſa, in ſenatu grauis ratio uitæ, atque deſcriptio: quæ cùm ſibi in omnes partes congrua & conſentanea fuerit, cumque ea ſe ingenij, & fortunæ munierit apparatione, ut beneuolis gratiam, inimicis metū poſsit afferre: neque aut propter debilitatem animi in aduerſis rebus ſuccubuerit, aut propter inſolentiam in ſecū dis immoderatius fuerit elata: ſed eum ſemper tenorem, eam cōſtantiam adhibuerit, ut neque animo unquam labefiat, nec conſilio: admirabilem quandam ſpeciem profert ſummi & excellentis uiri, qualem nos omni iandudum ſapientiæ laude decoratum eſſe uolumus. Atque hæc tot atque tanta, quæ qui hominis prima & præcipua eſſe negant, homines mihi non uidentur ipſi, cùm optabilia ipſa per ſe, & ſuapte ui expetēda ſunt, tum hòc magis inflammāt mentes noſtras ad appetitionem ſui, quòd omnium ſtudijs atque uotis uehementiſsimè conquirūtur: incitamur enim omnes profectò ſimilitudine & æmulatione quadam ad id certatim agendum, in quo uideamus ab omnibus certari, ut in eo maxima prorſus uis naturæ eluceat. Quis enim in ſtadio currentibus ſubitò cæteris, non cōtinuò ipſe animatur ad curſum, ut etiā ſi ſe tenere uelit, nerui nihilominus uenæque turgeſcant, & tanquam ſignum expectan-

tes

tes pulſu uegetiore ad proſiliendum concitentur? Quis aut in lachrymis circunſtantium ſiccos, aut in plauſu & lætitia merentes tenuit oculos? cui quãuis timido & inſolenti ſonitus tubarum, & Martius ille clamor prælium poſcentium militum, non perfudit animum alacritate quadam, ut ad eadem arma tractanda cupiditate tacita inuitaretur? Quem aut proximorum metus ad formidinem, aut fiducia ad ſpem nõ iniecit? ac ut breui compræhendã, id quod in fidibus lyræ uidemus accidere, ut ſi cõtentæ duæ eiſdem tonis fuerint, alterno pulſu reſonent inter ſe: ſic cùm in omnibus rebus, quæ natura eadem communicant, tum autem in hominum genere, in quo præcipue, tanquam in pulcherrimo & nitidiſsimo ſpeculo natura cernitur, magna uis eſt ſimilitudinis, eaq; maxime naturalis: cui qui repugnare conantur, nec eodem curſu ferri, eadem cum populo opinione atq; ſententia ſe permittunt regi: ij Philoſophiam non ſapientiæ, ut ueritas ipſa cõuincit, ſed amentiæ & peruerſitatis amplectuntur rationem. Quòd ſi hæc ipſa, quę modo numerauimus, eximia atq; ampla, luſu quandoq; & temeritate fortunæ nõ ad induſtrios & laborioſos homines, ſed ad deſides inerteſq; deferuntur, non tantam tamen afferunt iucunditatem, ut ſi ſint eadem ſtudio & labore quæſita: mirabile enim eſt quantopere his delectemur, in quibus ipſi elaborauimus: & quàm omnis magis nos afficiat uoluptas, quã aliqua moleſtia anteceſsit,

teceſsit, & ſolicitudo: uel quia omnis boni mali'ue, ſuauis ac moleſti iudicatio, in comparatione quadã eſt: uel quòd bona noſtra, quæ ingenio autore nobis ipſi effecimus, chariora multò nobis ſunt, quàm quæ à fortuna accepimns: nihil quidem natura ut ſit fructuoſo labore iucundius: ſed quem in hac tan quam acie populari, in tanta uarietate & copia rerũ ampliſsimarum, quibus quidem intermixtæ ſint difficultates non mediocres, odia, pericula, contentiones, inuidiæ, aptè & nauiter uerſari oporteat: profectò cernitis cuiuſmodi eum eſſe neceſſe ſit, acrem, firmum animi, conſilio cautum, celeres motus habentem, non ſolùm mentis atq; ingenij, ſed corporis etiam atq; oculorum: ut tectus ipſe & ab omni parte munitus, quatenus quidem expediat, inimicis pericula, amicis commoda creare poſsit. Protrahamus nunc medium in forum conſuetudinemq; communem Philoſophos iſtos ueſtros, ut quam Philoſophiæ debeant gratiã ab ipſa inſtituti & aliti poſsimus coràm cõſtituere. Ac primum hos nõ tanquam ex equo Troiano claros duces, ſed uti narrãt eos eſſe, qui ſub terram aliquãdiu fodiendis metallorum uenis detenti ſunt, ſqualenteis & horridos, ſordida barba capilloq;, cadauerofa (ut ille inquit) facie eſſe reperietis, qui primo ſui aſpectu moueant admirationem, ut percontentur homines inter ſe, illud'que Plauti habeant in ore, Vnde eſt iſta auis? Et hercule, quoniam quidem auium

auium mentio facta eſt, non maiores ad noctuam mirantium auicularum, quàm ad hos barbatos concurſus uulgi fiunt. Expectatur itaque ab his nouum aliquid & inuſitatum ſimile habitus & coloris, & eius quam gerunt frontis, ac ſupercilij. At illi tanquam modò de tenebris extracti, ne rectis quidem oculis diem & lucem intueri ualentes, perinde ac cunctos paulò antè habuerint participes inaniũ curarum & commentationũ ſuarum, effutiunt e ueſtigiò aliquid, aut de ſcientiarum uarietate inter indoctos, aut de prudentia inter fatuos, aut de iuſtitia inter eos, quorũ nunquã futurum eſt iuris partem ullam adminiſtrare: & hactenus quidem feruntur, quod ad uultum quidem attinet, atq; uocem: nam odore corporis non ſunt ferendi: uerum ubi ipſis uiciſsim aliquid earum rerum tractandum eſt, quas uita poſtulat communis, uſque eò apparent abſurdi in omni genere atque incompoſiti, tantosq; riſus concitant, ut conuerſo quodam, & præpoſtero modo, quæ paulò antè Philoſophi ſpecies contractionem animi & triſtitiam denunciabat, ea nunc rurſum pro ridiculo & delectamẽto omnibus ſit. Quapropter mirari ſatis non queo, quid Platoni in mentem uenerit, Socratem doctorem ſuum ſic uituperare: ſiquidem in Gorgia quaſi gloriari uidetur Socrates, quòd cùm tribus ſua prærogatiuam ferret, atque ipſi ſorte contigiſſet, ut cuſtos eſſet ſuffragiorum, punctorumq; numerum ad conſilium deferret, ſe

m ret, ſe

ret, ſe quòd aptè id facere neſciuiſſet, totius populi riſum concitauiſſe. Atqui riſerint ſanè tunc illi haud iniuria inſcitiam ineptiasq́ꝫ Socratis: ego quòd ipſe de ſe hoc prædicet, & uelut gloriãdo commemoret, non ſolùm riſu, ſed maxima irriſione dignum puto. Quanquã quid in uno inſiſtimus Socrate, cùm turbam legamus Philoſophorum tantum ſibi aſſumpſiſſe licentiæ, uſqueadeò à pudore, à modeſtia, à communi uſu hominum, ab ipſa lege præſcriptioneq́ꝫ naturæ abfuiſſe, ut ſine ullo rubore, uelut animo abalienati, ea palàm in foro ipſo, in cœtibus hominum facere & perpetrare auderent, quæ nos in concluſis, & ſemotiſsimis cubiculis uix audeamus: quæ ne aperte commemorem (equidem pudore impedior) cum illi homines planè lauti atque mundi ita porrectis digitis ratiocinando concluderent, nihil eſſe re uera turpe, nec cum rubore agendũ, quod neceſsitatem uel etiam cauſam haberet naturalem: ita quorum nos propè parietum ipſorum ac noctis conſcientiam formidamus, in ijs illi & populum, & lucem uolebant habere teſtem. Verùm ſit hoc genus quoddam ineptum & rude Philoſophorum, qui ſine mente, ſine ingenio, lingua tantùm uolubili & concitata, nec quando, nec quatenus, tanquam qui in tenebris uixerint, nec uerò quid, aut etiam apud quos penſi quicquam ducentes, ludos ſe maximos reddunt hominibus: ijdem omnium prædæ & contumeliæ expoſiti: quod quidem non iam li-

beri

beri hominis,ſed abiectiſsimi mancipij eſt exiſtimã‑dum. Sunt alij odioſiores, qui dum uolunt concinni eſſe, atque urbani, primum iſti ipſi Philoſophiæ (cuiuſmodi eacunq; eſt) non uerè, neque ex animo, ſed oſtentationis cauſa dant operam : domi otioſi & deſides, in compitis lectioni dediti, ſemper aliquid librorum in manibus habentes, commurmurantes ipſi ſecum, & tanquam ad ea quæ legunt acrius animum attendant, nunc collum ſubrigentes,frontemq; & ſupercilia conduplicantes rugis, tanquam ſcopulo in legendo,ſic ambiguitate aliqua offenſi, mox continuò exhilarati,nutu ſignificantes quod obſtructũ aliqua difficultate fuerat, ingenio eſſe patefactum: interdum conſtrictis & compreſsis buccis admirationem in uultu deformantes, quaſi præclarum aliquid inuenerint tum maxime atq; diuinum : ſæpe cogitatione tacita in obtutum oculorum defixi, ſuffurantes interim oculis, ſi qui fortè prætereuntium obſeruet ſe, & diligẽtius intueatur: ijdem in circulis & corona, ubi ad diſceptandum aliqua de re eſt uentum, contentione pertinaci tantis rem agentes clamoribus, ut facilè appareat,nihil eſſe tam diuerſum, neque tam diſcrepans, quàm à uita Philoſophorum orationem: Hi ipſi cùm ſe ad familiaritates hominum, præſertimq; locupletum, & ad conuiuia ſodalitiorum dediderint, tanta in utroque intemperantia feruntur, ut nec poſcendi unquam modum,nec ligurĩdi finem ſtatuant; ſæpe

etiam madidi uino & ſemiſomnes è conuiuio auferantur: atque dum ſe urbanos uolunt oſtendere, quòd nulla ſalis neq; facetiarum norunt condimenta, aut apertè & aſperè maledicunt abſentibus, aut in præſenteis turpiter & conuitioſè inuehuntur: nec uerò lucello aliquo oblato non omnia perpeti animum inducunt, quæ fœdis aſſentatoribus, & leuibus paraſitis ſæpe ſunt propoſita: ut non oblîtos uultus ſolùm, colaphorumq; meſſem perferãt uberem: ſed aulas quoque interdum, quemadmodum poëta ait quidam, in caput ſuum commeare patiantur. Horum nimirum turba fores Dionyſij tyranni refertæ fuerunt, cùm ille neſcio quibus propoſitis pecuniolis, Philoſophorũ undique greges atque examina, & in his tanquam Regem Apium Platonẽ ad ſeſe illexiſſet: ubi tum, quæſo, erat uirtus, ubi continentia, ubi illa tantopere laudata & expetita libertas? quam prodebant ultro ipſi profectò, cum ſe ex Sophocleo carmine in domum poteſtatemq; tyranni, hoc eſt, in ſeruitutem dabant: nempe tota in libellis relicta domi, in queis omnis ſemper Philoſophorum ſapientia fuit: nullam eius partem in animo, nullam in uita gerebant: itaque per abuſum contemptumq; tyranni, adigebantur ſubire ea, & perpeti, quæ ne liberis quidem mulierculis ducerẽtur tolerabilia: ut & procumbere in faciem adorantium geſtu, & in cõuiuijs nudi, uel muliebribus ſtolis induti ſaltare cogerentur: quanquam erant ex

eo num

eo nūmero, qui iocis & cauillis eleuare conarentur tantam illam impoſitam Philoſophiæ contumeliā. Tertium genus eſt eorum qui ingenio acutiore, animo aliquantum ſublatiore à natura inſtructi, cùm ſe de principio uel parentum culpa atq; inſcitia, uel fortuito caſu aliquo ad Philoſophiam contulerint, multumq; in ea tēporis, optimamq; partem ætatis conſumpſerint, nec ſapientia ſibi ex ea comparata, quòd uerbis & ſyllogiſmis ſapientia non traditur: nec uſu, more, ſtudijsq; hominum ſatis perſpectis, propterea quòd in illo inani ſtudio occupati, ſerijs rebus operam dare nequiuerunt: ubi tanquam è ſomno expergefacti referre inſtituunt ſeſe ad ciuiles occupationes, cōſuetudinesq; communes, profundunt ex ſe ſubitò agmen ueluti omnium cupiditatum, furentesq; ambitione importuna, ac ſummum in locum quoquomodo aſcendere inſtituentes, non callide neq; diſsimulanter (non enim aſtutè apteq; conſilia exequendi, aut artem ullam nouerunt, aut modum) ſed uaſtè, atq; perfractè perrumpunt, omnia cædibus, incendijs, rapinis: nihilq; ſibi faciunt reliqui, dum ad eum perueniant, quem cupiditatū duntaxat exatiandarum cauſa appetierint principatum: ut quidem nulla uſquam maior, quàm ab hoc genere hominum pernicies atq; calamitas liberis ciuitatibus & Rebuſpub. inuecta noſcatur. Declarant hoc ueteres Græcorum hiſtoriæ, quæ ex eorum numero multos, quos ſapientiū nomine inſignes fuiſſe

diximus, ciuitatibus ſuis cladem & ſeruitutẽ prædicant intuliſſe: Quorum in primis unus è ſeptem Periander Cypſeli nobiliſsimam ferè totius Græciæ altam urbem Corinthum tam ſæua tyrãnide tenuit oppreſſam, ut poſteaq́ cædes ciuiũ maximas feciſſet, matronas palàm die feſto atq́ ſolenni omnĩ mũdo muliebri perornatas diſpoliaſſet, ſacra profanaq́ omnia ad ſuum commodum libidinemq́ conuertiſſet, miſerit ad extremum nauim onuſtam puerorum nobilium, qui execandi donabantur, neſcio ad quem barbarum Regem: quæ poſtrema nimirũ ciuitati illi calamitas incidiſſet, niſi eos ipſos pueros in nauigando Iunonis Samiæ numen, & religionis illius cerimonia liberaſſet. Quid illas deplorem omnium artium ingenuarum inuentrices Athenas? quæ cùm è ſatis amplo potentiæ & dignitatis gradu in humilem locum eſſent deiectæ, cùm multas domi ſeditiones, multos exterorum hoſtium incurſus, plurimas inimiciſsimorum Regum & finitimorum Philoſophorum iniurias pertuliſſent, nunquã tamen adeò grauiter affectæ, neq́ tantis ſunt exitijs & calamitatibus afflictæ, & perditæ, quàm cùm ab Ariſtone Philoſopho in acerbiſsimam ſeruitutem fuerunt redactæ: qui homo ſceleratus & impius, omniq́ bellua longè immanior, cùm ſtupris, & ui nefaria omneis ferè familias nobiles dehoneſtauiſſet: ciues qui uirtute atq́ ingenio præſtare uidebantur, exilio partim, partim cædibus ſuſtuliſſet, omnium bona

bona atq; fortunas prædam ſuam duxiſſet, permiſiſſet ſeruis Thracibus & barbaris poſsidēdam urbem, ad extremum obſeſſus ab exercitu Romano, L. Sylla Duce, maluit ciuitatem omnium clariſsimā interire ſecum direptione atq; incendio, quàm unus ipſe cedēdo liberam incolumemq; relinquere. Hæc ſunt præclara, atq; eximia Philoſophiæ iſtius ueſtræ documenta: ſic ab ea uirtus hominibus & ſapiētia traditur: tales ab ipſius cura atq; lacte prodeunt alumni, qui nec rectam ipſi uiuendi rationem ullam tenent, nec ſi ad poteſtates & ad imperia efferantur, cæteros ſinunt tenere. In hac deniq; ars eſt, & ratio, & conſilium, & autoritas bene, beateq; uiuendi: è qua qui progrediuntur, & ſe dant in conſpectum, aut tarditate ignauiaq; perridiculi ſunt, aut ſcelere atq; malitia nobilitantur. Quanquàm quid ego de uiuendi ratione Philoſophiam inſector? cùm ipſa ſe mortis commētationem eſſe dicat? utinam quidem eſſet, ſicut in Cleombroto Ambraciota fuit, quem ferūt lecto Platonis libro de immortalitate animi, uale ſoli dicentem (ut in Græco epigrammate eſt) in mare ſeſe ex altis rupibus præcipitauiſſe: eandem uiam tenerent cæteri, ne'ue commētatione tam diuturna indigerent, diſcederent aliquando è medio nugaces iſti, ſuaq; nos obtundere loquacitate deſinerent. Sed fortè expectant illud eis dum obijciam, in quo maximè gloriari ſunt ſoliti, infeſtam in primis & inimicam religioni eſſe iſtorum artē. Quod

mediusfi-

mediusfidius non faciam: neq; ullam in hos ex aris atq; templis, ſed ſuis ipſorum, & proprijs ex criminibus inuidiam colligam: ſimul locum haud præbebo oſtentandi ingenij, inq; eo gloriandi, quaſi longè & multò plus uideant ipſi, quàm nos faciamus, qui maiorum inſtitutis & legibus facilè acquieſcimus: iccircoq; ob eam rem imperiti ab his, & idiotæ appellitamur. Sed per Deos immortales, erit'ne aliquis ad ſpes magnas inſtitutus, qui in hac uaniſsima, inertiſsimaq; ſcientia ætatem rectè conteri putet? qui ueras arteis, ſtudia grauia, occupationes illuſtres, quibus ad cōmoda uitæ & ad dignitates aditus ſit, poſtferendas eſſe ducat fictis & cōmētitijs iam non illis rerū, ſed uolitantium quarundam opinionum ſimulachris? fora relinquat, ut domi ſit deſes? conſuetudinibus uiuentiū careat, ut cū mortuis fabuletur? ea quæ ſunt, & quæ extant in promptu, ingenio induſtriæq; parata, cōtemnat omnia, dum quæ uel nuſquam ſunt, uel ſi ſint, utilitatem tamen aliquam hominibus afferre non poſſunt, inani ſtudio conſectetur? Quæ ego omnia tibi in primis, Sadolete, prouidenda eſſe cenſeo: illudq; maxime uidendum, ne in tua iſta Philoſophia, quam ceu ſororem oſculari unanimem uideris, longius progrediare, quàm ut pedem poſtea referre facilè queas. Non ornat ea homines, ſed cōtaminat: nec inſtituit ad uirtutes bonum ingenium, ſed corrūpit. Quòd ſi tu neq; amicorum monitis, neq; eis, quas ſuprà

aduerſus

aduerſus eam attulimus, rationibus facilè cedis: etiam'ne ſpem tuorum, quæ in te uno poſita, & opinionẽ principum uirorum, quæ de teipſo ſuſcepta eſt, falli omnino ſines? Habes optimum & clariſsimum uirum patrem tuum Ioannem, qui cùm ingenij memoriæq; gloria, tum iuris ciuilis ſingulari quadã ſcientia cùm præſtet omnibus, haud profectò tantùm in te erudiendo ſtudij & laboris impendiſſet, neque te à ſe diuelli fuiſſet paſſus, niſi huius urbis, & curiæ cõmercio, honores domum te, & fortunæ præmia referre uoluiſſet. Habes patronũ, ad quem te applicuiſti, ſumma grauitate, ſumma ſapientia, genere, honore, exiſtimatione, copijs, ſacri ſenatus principem Oliuerium Carrapham Pontificem Neapolitanũ, qui admirabili qua eſt præditus prudẽtia, docere te poſsit, quæ ſit uia ad nomen & ad decus in ciuitate obtinendũ maximè accõmodata: ut tibi exemplum degendæ uitæ idoneum quærenti, grauior non ſit autor requirẽdus: quæ ſi ualere cuncta apud animũ tuum ſines, neq; ſanis eorum, qui te diligũt, & fidelibus conſilijs obſtrues aureis tuas, & auguror mecum certus, & tibi ſpondere non dubito, magnũ in te ornamentũ domui & familiæ tuæ, magnum amicis commodũ, ciuibus tuis præſidiũ paratum fore. HIC ILLE finem cùm feciſſet, noſq; aliquandiu admiratione defixi ſilentium teneremus: GALLVS, Quid eſt, inquit, Sadolete, ecquid tibi Phædrus uidetur, non ſubita neq; improuiſa, ſed & accu

rata & præmeditata oratione ad euertẽdam Philoſophiam acceſsiſſe? Quantum in illo copiæ, quantũ neruorum fuit? Equidem intelligo magnum tibi onus reſpondendi eſſe impoſitum, neq; adeò, quòd tam difficile ſit pro Philoſophia, quàm contra Phædrũ dicere: ſed tollendum id tamen, ne & noſtra ſumma, quæ nunc pendet cùm maxime, per te deſtituatur expectatio, & tu eam, cui te totũ dicaſti, quamq; ego etiam te autore complexus ſum, hoc maximè neceſſario tẽpore prodas Philoſophiã ac deſeras. TVM EGO, Id, inquam, Galle, tacitus mecum nunc meditabar: nam ſi aliàs unquam in dicẽdo fuit aliquid Phædrus, hodie mihi uiſus eſt ſe ipſo longè fuiſſe ſuperior: nec uerborum ſolùm ubertate, & ſententiarum, quibus omnis eius referta & locuples redundauit oratio: ſed quòd earum Philoſophiæ partiũ, in quas inuectus eſt, omniũ mihi uiſus eſt eſſe peritiſsimus. Itaq; aut deſiſtamus aliquid contrà, aut longius nobis ſpatium ad cogitandum ſumamus. MINIME, inquit Citrarius, neq; ego à te patiar deteriorẽ in locum, quàm nunc ſit, Philoſophiã tuam deduci: quæ ſi tua hac ſubita dictione defenſa, & aduerſus torrẽtem orationis, qui modo ab ore Phædri profluxit, ſtabilis & firma retenta fuerit, erit cauſa, cur de illius grauitate & præſtantia amplè exiſtimemus: ſin aliquid offenderit, aſcribetur tempori & inapparationi culpa, non Philoſophiæ. Quamobrem aggredere quæſo, & da te in certamẽ, in quo tibi, ut ego quidem

dem ſentio, nec turpe eſt uinci, & perhoneſtum uin-
cere. CONANDVM nobis eſt, inquam, quando-
quidem uos ita uultis. VOLVMVS, inquit Gal-
lus, neq; eſt aliud quicq;, quod uelimus potius. Sed
quoniam æſtus increbreſcit, nec ſatis iam nobis ad-
uerſus ſolis uim in harum arborum umbra præſidij
eſt, ad uillam cenſeo reuertendum: ibi inferiorem ad
partem ſpatium eſt, locusq; opacior, & exędra, huic
diei tempori, & noſtro ualde opportuna ſermoni.
HOC ſic omnibus cum placuiſſet, paucis ſanè paſ-
ſibus ad uillam nos recepimus.

IACOBI SADO-
LETI AD MARIVM MAF-
ſeum Volaterranum de laudibus Philoſophiæ, liber ſecundus.

NON me præterit, Mari Volaterra-
ne, fore non paucos, qui, cùm ego
tantum laboris, tantumq; operæ in
optimis artibus & ſtudijs ponẽdum
putem: plusq; ſtatuam multo in his,
quàm in ambitione honorum, & in conquirendis
opibus eſſe elaborandum: grauiter hoc meum con-
ſilium inſtitutumq; repræhendant: ad eamq; me cu-
ramatque cogitationẽ potius opinione ſua uocent,

ut cùm in foro atque curia uerſari cum aliqua autoritate cœperim, iamq; à ſummo principe conſilijs fuerim interioribus adhibitus: eam uitæ ſectam ſtudioſius perſequar, per quam ad ſpem honoris, ac fortunarum munitur uia, aditusq; facilis ad ampliſſimam dignitatem comparatur. Quæ quidem horum repræhenſio uehementius me moueret, ſi non aut ab leuiſsimo autore proficiſceretur populo: aut ſi uiderem, id quod minime intueor, eos qui ita egerunt, ac popularibus hiſce opinionibus obſecuti, per ſummos labores, maximasq; contentiones ad concupitos ſibi honores tandem euecti ſunt, cum eodem populo in gratia & in exiſtimatione bona eſſe. Nunc autem cùm intelligam id quod omnibus eſt apertum, quid de iſtis ſentiant homines, qui dum ſplendorē honoris duntaxat ſibi ante oculos proponunt, ad eumq; unum ſtudio omni inflammati feruntur, illud nequaquam attendunt, quod erat hominibus ueri honoris cupidis maximè animaduertendum, quanta indignitas ſit, quanta abiectio animi, ac leuitas in affectando, & ambiendo: non eſt cauſa, opinor, cur magnopere conturber uulgi ſermonibus, aut cur de ea animi conſtantia firmitateq; decedam, per quam neq; pecuniæ augendæ, neque honoribus conſectandis uolo eſſe addictus. Non dico hoc loco quod mihi & cæteris, qui accuratè uoluerunt attendere, perceptum planè, obſeruatumq; eſt: eos eſſe plerunq; horum ambitioſorum exitus,

ut nemi

ut neminem uel paulò temperatiorem, mediocris ſtatus ſui, minusque inuidioſæ fortunæ pœniteat. Quanquàm fortibus quidem, & bonis, & ſapientibus uiris, qui in quôq; honoris gradu collocati ſunt, & poſiti, nullam maculam uult afferre oratio mea: ſed tamen illud euenire ferme cernimus, ut nullorum ſit quàm iſtorum, qui domeſticæ inanes & uacui dignitatis, externam aliam quandam & aduẽtitiam dignitatem tantopere expetunt, cùm angoribus animorum, tum uolubilitate, incõſtantiaq; opinionum ac uolũtatum, uita perturbatior. Mihi uerò aliò rationes meas dirigenti, ſemper id uerisſimum eſſe uiſum eſt, quod eſt à ſapientisſimis proditum: re ſcilicet familiari antea commodè conſtituta, eisq; paratis fortunæ ſubſidijs, quæ & ad ſubueniẽdum neceſsitatibus uitæ idonea ſint, & ab inuidia omni infamiaq; remota, maiorem quandam nobis tum demum & longè diuiniorem ſequendam eſſe uitæ rationem, per quam adniteremur, non ut honorum inſignibus è turba emineremus, ſed ut ad Deum proximè adiungere nos poſſemus: quod tamen nobis natura eſt ita inſitum, ut qui in aliam partem ac rationem ſua ſtudia contulerunt, optimum hi ſibi hominis ſtatum inuidiſſe uideantur. Etenim quis eſt (modò idem ſit qui ingenio uegetiore à natura præditus, animum quoq; habeat ab his terrenis ſordibus liberum) cui cùm cœlum in conſpectu ſit, & hæc cœleſtia, quę tanta mente ordineq; gerun

tur,ut eorum ſolennem,æquabilemq́ in ſumma ua rietate conſtantiam, nulla hominis ratio arte imitari queat:non præclara ipſe cupiditate accēdatur ad cognoſcendum, & conſiderandum? cumq́ rurſus aciem animi in hæc humana deflexerit, tumultūq́ aſpexerit uagæ huius,ac fluctuantis, & cum tempeſtatibus omnium perturbationum ceu conflictantis uitæ,non alium ſibi potiorem uiuendi ordinem, alia conſilia rerum gerendarum eſſe ineunda putet? quod quidem iam eſt proprium ſapientiæ munus, cuius adipiſcēdæ Philoſophia ſola magiſtra eſt,aut nullo alio pacto ad eam poteſt perueniri. Quanquā de his quidem quæ ad Philoſophiæ officium pertineant,deq́ eius artis diuinæ ac præcellentis utilitate, atq́ præſtantia,ſatis à me explicatum eſſe arbitror in hoc ſecundo libro, in quo illa à me defenſa eſt,cùm eſſet oppugnata, & repræhenſa à T.Phædro. Quem quidem ego hominem, Mari,ualde dilexi ſemper,idoneumq́ exiſtimaui,cui hanc potiſsimum perſonam imponerem, atq́ eas tribuerem in ſermonibus noſtris partes,ut eſſet ille diſciplinæ nobiliſsimæ accuſator.Erat enim(ut tute noſti ac optimè omnium quidem:quippe qui illi & municipio, & propinquitate, nonnunquam etiam contubernio ſolebas eſſe coniunctus) ad obtrectandum dictis,& lacerandum aliquantum inclinatior:nec tam maleuolentia ille quidem,mihi ut uidebatur, quàm ardore quodam animi,& celeritate ingenij:quibus

rebus

rebus fiebat, ut nullum paulò facetius, idemq́ aſpe-
rius & mordacius dictum facilè poſſet continere:
cæteris quidem partibus officij, ſuauitatis, diligen-
tiæ, cum optimo quôq; erat comparandus. Qua-
propter nos, quando ipſe agnoſci ex ſuis ſcriptis
haud ita iam poteſt: quæ etſi multa, egregiaq́ con-
fecit, orationibus maximè pangendis, quas antea
pronunciaſſet: illa tamen neſcio quo pacto effuſa
poſt mortem eius, diſtractaq́ euanuerunt: iucundũ
etiam nunc nobis amici nomen, ab obliuione homi
num uindicare ſumus conati. Quod idẽ, ſi uita ſup-
petet, de eis omnibus ſtudioſe faciemus, quorũ no-
bis in amicitia ipſorũ, ac familiaritate & uirtus ani-
mi cognita, & ſpectata erga nos uoluntas fuit. Ge-
nus quidem orationis, Phædriq́ cõſuetudinem di-
cendi, quantum aſſequi potuimus, in his libris ex-
preſsimus: Quos ad te, Mari, potiſsimum ut mitte-
remus, cùm ingenium tuum, ac uirtus, excellensq́
ſcientia artium optimarum, tum ſuauiſsimi mores
tui, dulcisq́ illa coniunctio & ſtudiorum, & animo-
rum, quæ ſumma inter nos beneuolentia nos aſtri-
ctos reddit, ſuaſit mihi uehementer atq; hortata eſt:
amo enim te in germanum modum, tuoq́ in nomi-
ne libentiſsimè acquieſco: teq́ in primis habere cu-
pio meorum ſtudiorum & cognitorem, & partici-
pem. Quare attende, quæſo, num tibi in his libris
Philoſophiæ uis ac poteſtas ſatis diligenter à nobis
uideatur eſſe expoſita. Vt enim ad porticũ ſub uilla
peruenimus,

peruenimus,atq; in Xyſto, loco ſanè amœno id tē-
poris & ſalubri, aduerſi conſedimus omnes, cæteris
in me unum intuentibus, ſic ego exorſus ſum:

QVAE fuerit Phædri noſtri in accuſanda Phi-
loſophia dicendi uis, qui orationis curſus, quæ co-
pia, nil me referre nec cōmemorare attinet: ipſi uos
paulò antè iudicium feciſtis: quippe qui eius oratio-
nem non uoce laudeq; uerborum, quod ipſum ad-
modum iam uulgare & uſitatum, ſæpe etiam tem-
poris cauſa ſuſcipitur & ſimulatur: ſed admiratio-
ne potius tacita fuiſtis proſecuti. Nam, ut laus illo-
rum ſit quæ quamuis rectè atq; concinnè, ex com-
muni tamen, & penè quotidiano more fiunt: ſic ad-
miratio eorum, quæ hominum uſu, ac facultatibus
uidentur ſuperiora. Sed quò huius uel oratio ple-
nior, uel ingenij uis acrior, & uehemētior uobis ui-
ſa eſt, hòc mihi grauius onus reſpondendi eſt impo
ſitum. Ad eas enim partes repentè defendēdas acce-
dere me ſentio, quas hic ut oppugnare atq; euertere
facilius poſſet, aſsidua iandudum commentatione
ſe inſtruxit: in quo neq; ingenium illius apparatio-
ni defuit, nec tempus ingenio: cùm ego utroq; horū
nunc quidem deficiar. Nam & tardior ſum ad exco
gitādum, quæ ſint accommodata cauſæ, & propter
ſubitam, improuiſamq; dictionem imparatior. Ac-
cedit illud præterea incommodum, quòd ei ſucce-
do ſtatim orationi, quæ nō præteruolauit aureis ue
ſtras, ſed in ueſtris animis & mentibus penitus inſe-
dit.

dit. Vt enim Corybantas ferunt numine illo perci=
tos,etiam poſteaquàm tibiæ canere deſierint,gerere
uſque tamen illarum in auribus concentum, & ad
earum modos incitari: Sic non dubito,quin quãuis
tacente iam Phædro, tamen eius ipſius in intimis
mentibus ueſtris & uigeat adhuc, & loquatur ora=
tio. Hanc uim dicendi fuiſſe in Pericle,qui princeps
Græciæ habitus eſt, æquales temporum illorũ poë=
tæ deprædicant: ut cùm concionaretur,non ſolùm
tonare, fulgere, ciere fulmina: ſed poſt dictionem
etiam aculeos relinquere in animis auditorum pu=
taretur. Quid ergo eſt? prodam'ne cauſam, & de=
ſeram? Minimè iſthuc quidem: non enim uiri foret
boni, & eius qui ſe iam diu Philoſophiæ addixerit,
idq; certo iudicio atque explorato fecerit: ſubitò ab
illa diſcedere, atque eam ſummo illius tempore de=
ſtituere. Sed ſequar officium,opinor,ueſtræq; unà
autoritati, qui hoc me depoſcitis, obtemperabo:
cùm præſertim ſperem atque confidam, uos onus
hoc mihi quod imponitis, eoſdem etiam eſſe ſuble-
uaturos. Nam ſi in aliqua populi concione, aut co=
rona cuiuſquemodi, dicendũ mihi cõtra Phædrum
eſſet,næ ego uerbo hiſcere non auderem: non quòd
diffiderem cauſæ: quid enim uerius, quàm & lau=
dare & defendere Philoſophiam, cuius uſus atque
tractatio Deorum uitæ eſt ſimilima? ſed quia con=
citatos iudices extimeſcerem. Nunc uobis duobus
doctiſsimis, prudentiſsimiſq; iudicibus, in pace &

ſilentio ſuum obtinebit locum ueritas. Itaque Phæ-
dro noſtro eloquentiæ palmam dabimus, ut ſuum
ueritati honorem non negemus: Eſt enim ueritatis
tum noſcendæ, tum agendæ etiam atque nauandæ
ſtudium profectò ſapientia. Vtemur enim hoc in
Philoſophia uerbo, tametſi in eo Phædrus facetè
nos admodum, & crebrò eluſerit. Sed qui duas
haſce res arcta naturæ cognatione inter ſe coniun-
ctas, eloquentiã dico & ſapientiam, quando utraq;
res perfectio quædam, & altera mentis uirtus eſt, al-
tera orationis, diuellere primus & ſeparare eſt au-
ſus, ſiue Leontinus ille fuit Gorgias, ſiue alius quis:
maximã is profectò ſementem malorum omnium
in humano genere iecit. primus enim docuit, id
quod omnium rerum eſt deterrimum, mentiri uir-
tutem: aut ſi omnino uirtus mentiri non poteſt, nec
falſam eiuſmodi perſonam ſuſtinere, inſtrumentum
certè primarium uirtutis, ipſam interpretem animi
& mentis orationem, falſos ſuſcipere uultus coëgit:
ut cùm à uera ſapientia non eſſet profecta, aſsimula-
tione tamen, imagineq; ſapientiæ, quàm plurimos
in fraudem & in errorem induceret. Ex quo linguæ
cordiſq; diſsidio, ingens hæc, quam cernimus, in o-
mni uita ſecuta eſt perturbatio. Fraudes enim & ma
litiæ, omneſq; fallendi & ementiendi artes hinc ex-
ortæ, hinc ſeſe in hominum ſtudia, moreſq; profu-
derunt: omnis inquam hinc falſitas, omnis circun-
ſcriptio, & inſidiæ omnes, ab hoc primo erroris
fonte

ſonte manauere. Nam cùm ex duobus inter ſe quaſi de regno decertantibus, alterutrum in nobis dominum conſtituere nos oporteat: ſiue rationem uelimus tanquam aliquem Deum, ſiue cupiditatem ueluti belluam quandam; non tantum in eo mali eſt (quanquam nec mediocre illud eſt malum) ueruntamen non uſq; eò id pollet ad peſtem, perniciemq́; communem, oppreſſam plerunq; & perditam meliorem iacêre partem, inſolentem autem cupiditatē in animo dominari: quàm illud eſt & horribile, & exitioſum, linguam ſæpe inſtructam cupiditatum fallacijs, perferre foras mandata legationesq́;, perinde ut à ſancto & legitimo intus rege, ac nō ab improbiſsimo tyranno, ipſa uidelicet cupiditate, miſſa ſit: quæ æquitatis & ueritatis fucatis coloribus, callidas ſuas machinationes depingat: quo labefactatis bonorum conſilijs, eorumq́; fracta & imminuta autoritate, aditum ſibi ipſa ad omnium fortunas patefacere poſsit. In quo mirari ſatis non queo, non intelligere eiuſmodi homines, cùm tantum uirtutis ſimulatione proficere ſe putent, quanto ſe plus arbitrarentur uera uirtute eſſe profecturos. Sed ut ad naturam redeamus; nil poteſt eſſe tam copulatum inter ſe omni neceſsitudine, uinculoq́; naturæ, neq; tam conſentiens, quàm aut cum affectionibus animi uultus, aut cum uoluntatibus ſermo: ut enim lætitias mœroresq́; inteſtinos frons atq; oculi, ſic uoluntates & conſilia lingua continuo refert; quæ ſi

officio fungi ritè atque legitimè, ſuumq; planè illud munus tueri uelit, non ſolùm uerè & incorruptè conſilia mentis, atque decreta reddat neceſſe eſt, ſed qualia etiam illa intus ſunt, talia ea foris proferat, atque exponat: quod in utro defecerit, dedecus ibi ſtatim exiſtit, & claudicatio: hoc eſt, non integrum illa, ſed mancum ſui officij munus aſſequitur. Itaque & ampla magnificè diſſerere illa debet, & copioſa largè, & alta ſublimiter, tenuia ſubtiliter, miſera dolenter: deniq; ut quo habitu intus ornatus animus, & quibus copijs inſtructus fuerit, talem eum extrà efferat, & repræſentet oratio. Hanc ſpeciem eximiam perfectæ, abſolutæq; ſapientiæ, quæ in potiſſimis uitæ noſtræ ducibus, mente, orationeq; uidelicet, & in eorum inter ſe concordia conſpirationeq; conſiſtit, ſi quis facilem eſſe & in promptu omnibus putet, nempe ille fallatur: Omne enim præclarum rarum: & quæ communia cunctis eſſe poſſunt, nunquam in magno honore ſunt habita. Sed eſt tamen in ea conſectanda, & adipiſcenda ordo quidam, ac modus: ut ſi ad ſummum peruenire non poſsit, in eo quod quiſque adeptus fuerit, cum quadam prudentia, moderationeq; uerſetur: neque ſe amplius oſtentet, quàm quoad idoneus eſt præſtare. Hoc enim qui ſic egerit, ut totam ſapientiam non poſsideat, non minimam is tamen illius partem fuerit cõſecutus: intelliget enim quid ſit illud, quod in quaq; re eſt decere; quod unum eſt præcipuè

ſapientiæ

ſapientiæ omni propoſitum: noſse enim, & tenere quid in quacꝫ re deceat, maximè proprium putatur eſſe ſapientis. Qui ergo ad ſummam ſapientiam omni ſtudio contendens, aliquo in inferiore gradu reſtiterit, & mediocritatem in ea fuerit aſſecutus: uel cum in alterutra illius parte ſe exercuerit, alterius factus ſit expers: ut ſi quis in cogitãdo quidem eruditus ac prudens, idem in eloquendo infans atque imperitus ſit: aut contrà, cùm abundet orationis copia, magnarum tamen rerum cognitionem non teneat: is ſi finibus ſe ſuis continuerit, nec in ea parte ſtuduerit ſe iactare, cuius ſit imperitior: ſapientis ille laude & exiſtimatione non carebit. Non enim exiguas in ſapientiæ laude poſsidet partes illa uirtus, quæ à temperatione, & modo, præclaro quidem uocabulo, eſt appellata modeſtia. Ac ut in ædibus atque templis, etiam ſi magnificentia abſit, ſæpe tamen opere in paruo decor nihilominus elegantiacꝫ artis apparet: Sic anguſtioribus interdum hominum ingenijs, exiguiscꝫ facultatibus, ſapientiæ aliquis radius poteſt illuceſcere. Si qui non maximis fuerit ingenij opibus præditus, is cohibuerit ſemetipſe, nec ultra id quod potuerit, progredi erit conatus. Verùm ut horum numerus exiſtat aliquis, qui mediocriter effecti ſunt ſapientes: ad illam quidem ſummam & abſolutam laudem accedere ſapientiæ, paucis adhuc eſt datum: quorum nimirum nomen colimus tamcꝫ conſecratum immortalitati

litati. Ac ut omittamus de eis loqui, quos non ex ipſorum ſcriptis, ſed aliorum teſtimonio cognitos, & Græcæ, & Latinæ nobis indicant literæ: ut de parente totius Philoſophiæ Socrate, de Anaxagora, de Empedocle, Democrito, Pythagora, Varrone, Nigidio, alijsq́ꝫ compluribus: iſti ipſi quos nouimus, quos mirantes legimus, quos in manibus ſemper habemus, Platonem dico, Ariſtotelem, Theophraſtum, Ciceronem, & reliquos, qui ad horum principum emulationem ſtudia ſua contulerunt: quales tandem nobis hi, & cuiuſmodi uidentur? non'ne eximij, non'ne admirabiles, non'ne undique atque in omni parte ſummi, atque perfecti? An aliquid eſt in illis prætereà quod requiramus? quorum ut tabulæ egregiè pictæ luce atque die, ſic iſtorum incredibilis rerum prudentia, orationis lumine longè fit illuſtrior: qui ita implent ſenſus, animosq́ꝫ legentium docendo, & diſputando, ut neqꝫ ad intelligentiam rerum quicq̃ꝫ mens noſtra, neque ad iucũditatem animi amplius auris requirat. Sed, ut cœperam dicere, qui ad hoc faſtigium aſcendere nequiuerunt, ſi ijdem, in ſuo genere quiſque, modeſti prudentesq́ꝫ extitere, non caruerunt parte meritæ laudis. Qui uerò cùm totam ſapientiam perſequi neglexiſſent, & ad captandas magis opiniones uulgi, quàm ad ueritatem doctrinæ ſe exercuiſſent, maiores tamen quàm erant, uideri ſtuduerunt: hos uideo ferme in duo genera eſſe diſtractos. Alij enim

rerum

rerum omiſſa & poſthabita cognitione, in uerbis tantùm ipſis, & in quodam loquendi artificio elaborauerunt: Alij præ ſtudio percipiendæ doctrinæ, excolēda oratione minus ſunt exercitati. Quorum utrorunque non mediocris error, & ad inſpiciundam ſapientiæ uim, obtuſa atque hebes mens eorum extitit: quanquàm priores quidem illi malitiæ, inſcitiæ poſteriores magis ſunt arguendi: hi enim non tam aſtuti mediusfidius, neque tam uafri, qui diuinarum rerum atque humanarum notitiam profeſsi, à cultu & elegantia ſermonis longiſsimè abſunt, quàm incomptè & ridiculè in liberaliores cœtus ſeſe dent, ipſi uidetis: in eo quidem admodum nobis odioſi, quòd libris quotidie edendis, & conſcribendis, ſemetipſos nobis, & opinionibus noſtris intrudere conantur, uimq́ quodammodo ſenſibus ſtudent afferre, quò de illorum bene ingenijs exiſtimemus: in quo imprudentia labuntur: non enim unquam mihi, neque cuiquam præterea (ut ego quidem arbitror) ingenuè inſtituto perſuadere poterunt, ut cùm barbara & lutulenta utantur lingua, genusq́ ſcribendi adhibeant inconditum, & illiberale, iudicari debeant Græca aut Latina eruditione eſſe præditi: cùm neque id, quod ſapientiæ proprium eſſe diximus, uidere in re quaque quid deceat, in ipſo primo aditu ſui conatus intelligant. Nam quæ horum iſta eſſe ſapientia poteſt, quæ prima egreſsione è penetralibus ſuis, ut primùm in

con

conſpectum hominum proditura eſt, turpiter ſeſe in oratione ipſa dare, progrediq́ indecorè ne animaduertit quidem? Atque hi tamen, cuiuſcemodi ipſi ſunt, minus multo ſunt nocentes, atque malefici, quàm illi, qui ex ornatu ſolo, copiaq́ uerborum, doctores ſe ſapientiæ populis ſunt profeſsi: maiore enim ij perfidiæ inſtrumento ad euertendas hominum fortunas parati acceſsere. Rurſusq́ hi dupliciter: aut enim cùm ſe ad Rempublicam gerendam contuliſſent, propter ubertatem, elegantiamq́ ſermonis, fide ſibi prudentiæ atque uirtutis in populo falſò comparata, ciuitatibus ſuis pleriq́ exitio fuere. Quo in primis malo, & rhetorum orba ueris ſapientiæ dotibus eloquentia, nō illæ modo tot præſtantium ingeniorum eductrices Athenæ, ſed cuncta olim Græcia planè concidit. Aut qui non tantum habuerunt roboris, ut ſe regēdis & moderandis hominum cœtibus iudicarent idoneos, ij ſordidiorem etiam fallendi & decipiendi artem ſecuti ſunt: ut cùm per omnem uagarentur Græciam, adoleſcentes ad ſe uanis pollicitationibus allicerent, quòd his ſe notitiam gubernandarum ciuitatum, & illam præcipuè artem dicerent tradituros, per quam ſcirent illi & tenerent, quemadmodum cauſa inferior (ſic enim loquebantur) dicendo fieri ſuperior poſſet: hoc eſt, quemadmodum falſitas ueritatem, æquitatem autem atque iuſtitiam iniuria ipſa ſuperaret. Sophiſtæ hi nominabantur; quorum

quon

quondã multitudine & cœtibus uetus Græcia abundauit, nomenq́ eorum aliquandiu in magno honore eſt habitum. Sed cùm ijdem illi ciuilium rerum peritiam, uirtutisq́ & uitij profiterentur notionem: ipſi uerò moribus atq́ uita à contemptiſsimo quoque nil differrent, ſpreti poſtremò ab omnibus, atq́ illuſi, dederunt locum Philoſophiã uituperare uolentibus, ut id maximè ſecundo populo facere poſſent: in quos extrema in oratione, me quidem perlubente, inuectus eſt Phædrus: qui ſi has huiuſcemodi Philoſophias falſa appellatione in nomen ſapientiæ temere inuadentes, ſumpſit ſibi uituperandas, adſcribat licet ad iudicium ſuum opinionẽ etiã meam: ſin autem id molitur, & agit, ut omnino abijcienda ſit, & repudianda Philoſophia, non eſt nobis committendum, ut deſertam illam & indefenſam relinquamus. NANQVE hercule, inquit ille, hoc etiam reſtat, ut plureis iam pro una Philoſophias habeamus. NON ITA res ſeſe habet, inquam: neç tu iſtam multitudinem artibus ipſis attribueris, ſed facultatibus potius eorum, qui diſsimiliter illas tractant, atque ſuſcipiunt: omnis enim ars una in ſeſe, ſimplexq́ ſemper & eiuſdem modi, non eodem tamen modo adhibetur ab omnibus: quod ne longè abeas, in tua ipſius arte potes, Phædre, perſpicere: cùm enim te oratorem nobis præbeas grauem, atque magnum, quod idem facere nituntur in hac ciuitate

permulti, quid cauſæ eſt, quòd te dicente concurrimus omnes undiq;, attendimus, admiramur, tuæq; eloquentiæ fulmina quaſi extimeſcimus: quod ſentimus idem uſu uenire nobis in Camillo Porcio: eſt enim ille ex tua & diſciplina, & amicitia tibi in hac laude geminus, ac propè par. Laurentium autem Colaianum, & hunc ſtultiſsimum omnium hominum Pionem, qui obſoletis, & horridis conſectandis uocabulis, laudem in his dicendi ſe aſſecuturum putat, etiam eludimus, atque aſpernamur. Num tu hanc uarietatem & diſcrepantiam arti, ac non hominibus ipſis attribuis? Omnis ars, Phædre, quæ quidem digna hoc nomine ſit, una ipſa in ſeſe, & ſui undique ſimilis, diſsimilitudine illorum qui eam tractant, diſpares aliquando ſuſcipere uidetur formas: cùm ita, ut fit, uariè ex ea ingenia afficiantur, ab alijsq; rectè exerceatur illa ars, ab alijs perperam: & in his munus ipſa egregiè tueatur ſuum, in illis minus id poſsit. Quod cùm ſimiliter in principe artium Philoſophia eueniat, quid obſtat, quin tollatur omnis controuerſia: & cùm ego Philoſophiam ueris laudibus extulero, tu malos Philoſophos iure redarguendos ducas? NEQVAQVAM hoc ſic abierit, inquit: ego enim illã ipſam accuſo, quam tu neceſſum eſt confiteare, tot huiuſcemodi nebulonum & nugatorum eſſe ueluti matrem. HOSTIS, inquam, Philoſophiæ es, Phædre, aſpereq; nimium exerces inimicitias. Sed quoniam uideo te nullam

omnino uocem æquis auribus admittere, quæ nomen modò Philoſophiæ cum honore aliquo pronunciet: aggrediar ad defendendum, ſi pauca antè de meo officio fuero præfatus. Etenim ego cùm plurimum te amo, idq́ merito tuo: multa enim ſigna uiciſsim tu mihi, neque ea obſcura, amoris tui erga me tribuiſti: & in ijs hoc recens, quòd Curtianum meum carmen humaniſsimis uerbis proſecutus es: Tum mihi illud in te uſu uenire experior, quòd ullius unquam uix familiaritate æquè ſum delectatus, ac tua: nihil enim fieri te uno aut amabilius poteſt, aut ſalſius: quod ſi ita non eſſet, tuum tamen excellens ingenium, tua egregia uirtus, humanitas, literæ, non ſolùm meam, ſed omnium tibi beneuolentiam facilè conciliarent. Quòd autem me ſæpe & multum monuiſti, ut dimiſſo Philoſophiæ ſtudio, ad grauiores res tractandas me conuerterem: probaſti mihi in eo tu quidem ſtudium & uoluntatem tuam: conſilium uerò & iudicium non ita: non enim ſi tibi omnia amicitiæ officia præſtare debeo, quod faciam equidem ſemper, & faciam ſedulò, iccirco tuis etiam opinionibus annuere ſum obſtrictus: aſſentatoris eſſet, non amici, ſic agere: tibiq́ ita obſecũdare, ut cùm meam rectè ac commode tutari poſſem, tuam potius ſententiam ſequerer, atq́ amplexarer. Illud cũ dolore aliquo fero, quòd uideo eſſe in hac cauſa neceſſarium, ut mihi tu oppoſitus ſis, quem refellere coner: in quo tu meliore

multo conditione uſus es, qui tibi Philoſophiā quā oppugnares, non me ipſum propoſuiſti. Quamobrem ſi redarguendi cauſa acrius agere interdum fuero coactus, quæſo ut bona tua cum uenia facere id mihi liceat: non enim tui refellendi, ſed eius confutandæ rationis gratia, quæ ex ore tuo modò Philoſophiam ut euerteret, equis uiriſq; connixa eſt: uehementius mihi nonnunquam erit agendum: quod tu in bonā partem accipies, mihiq́; pro ueritate, tanq; pro patria propugnāti, hanc curam, & hoc ſtudium etiam aſcribes laudi. Illud item peto, ſi contigerit aliquo loco, ut mihi de re quapiam interrogandus ſis, id quod uides in tam graui cauſa fore faciendū, facilem te mihi in reſpondendo, & clementem præbeas. INTERROGES licebit, inquit, ſed parcius: nam ego audire continentem orationem malo. GERAM tibi morem, quoad potero, inquā. Sed ut nonnunquā opus eſt in ea diſputatione, quæ ex contrarijs partibus defendatur, inueniundi ueri cauſa interrogare, & interrogari, refellere, & refelli, quòd aliter ſæpe nihil expediri, nec ad exitum commodè deduci poteſt: Sic illud non ſolum Philoſophia, uerum hominis etiam mediocriter eruditi prudentia indignum, utrumuis iſtorum cum iracundia, aut cum pertinacia efficere. Enimuero unde ego nam potiſsimum ordiar? aut quod initium meæ orationi ſumam? an ab eo ſapientiæ uerbo, in quo tu omni cum ſale, cùm Priſcos illos ſeptem, tum

Philoſophiam omnem eludendo exagitaſti? in quo etſi nos mirabiliter delectaſti, uel uarietate rerum earum, quæ à te ipſo proferebantur, uel lepôre ſententiarum: tamen, quod pace dixerim tua, fluctuare interdum: curſuſq; magis & copiæ, quàm aut diſtinctionis aut ordinis cupida, ferri tua mihi torrens uidebatur oratio. QVID ITA, inquit: aut quæ nam fuit iſta fluctuatio? QVIA, inquam, cùm temeritatem illorum, & arrogantiam reprehendebas, qui primi ſapientium ſibi nomen, & profeſsionem uſurpaſſent ſapiẽtiæ: nimiumq; ſibi eos, & quod ferri non poſſet, appetiiſſe dicebas: ea re quidem, quòd (ut aiebas ipſe) nihil ſit omnium rerum neque in cœlo, neque in terra ſapientia diuinius: mirabilem quandam rem profectò, & cæterarum omnium longè maximam, huic ſapientiæ uerbo conſtituebas ſubiectam. Rurſus ubi eorundem leuitatem & inſcitiam irridebas, qui profeſsionis ſuæ titulo inflati, & tumidi, præſtare cæteris ſe arbitrarentur, propter illud unum ſapientiæ nomen, quod in reliquas omnes etiam abiectas & ignobiles conueniret artes, fabrorumq; ſapientiam in eo & Homerum teſtem adducebas, nihil huic uoci relinquebas ſubiectum, quod æſtimatione ulla uideretur dignum. Ita cùm duabus diſiunctiſsimis in rebus, una eximia atque primaria, altera porrò abiecta atque ignobili, eodem ſapientiæ nomine utereris: quid mirum ſi fluctuare mihi oratio tua, nihilq;

ſtabile & firmum in animis noſtris conſtituere uidebatur? Atqui ignoſco equidem: ſunt enim iſta rhetorum: pompam quærunt & gloriam: nec tam exactam in audientium animis earum rerum ſcientiam, quas tractant, quàm exigui temporis poſtulant opinionem: non enim docere propoſitum illis eſt, ſed mouere. Itaque nullis certis in dicendo finibus continentur: quoq; fuſiores, & abundantiores ſemper ſint, ut litigioſi uicini terminos, ſic iſti uocabula, rerum notas confundunt: cumq; unius uerbi inuolucro plura complectentis, in quam commodum eſt, uſi fuerint partem: tum ubertate & copia, numeroq; bene compoſitæ & iucundæ orationis in auditorum animos influentes, uim ſæpenumero afferunt ueritati. Contra hæc omnia Philoſophia, rem ipſam aperit, ambigua diſtinguere uult, inuoluta euoluere: hoc ipſo tamen imbecillior, quòd ut ferè acerrimæ inter ſanguine coniunctos eueniunt diſſentiones, ſic iſta ab ea, cui germanitatis uinculo coniuncta fuerat eloquentia, deſerta, non modò minus habet ſplendoris ad illuſtrandam, uirium ad confirmandam uirtutem: ſed eius ipſius eloquentiæ inimiciſsimos impetus uix ab ſeſe poteſt propulſare. Quo utique diſsidio (ut antè dixi) magna hæc, quam cernimus, in omni uita exorta eſt perturbatio. Quòd ſi mea uox unquam quicquam habuerit autoritatis: omni ope adnitar, ut omnibus ſuis partibus & numeris perfecta, integraq; ſapientia

tia

tia, ingenuis mentibus reſtituatur. Ergo in nomine ſapientiæ ambiguus Phædrus: Quid in ipſa re? Deſcripſit enim ipſe ſapientiæ quocꝫ formam ueræ illius atque eximiæ. Audio: Sed tamen eam totam è uulgi iudicijs eſſe aptam uoluit. Vnde tantum repentè in uulgo autoritatis? Nam & hoc loco quæro, Dixeras illos ſeptem, ſi populorum ſuffragio dicti eſſent ſapientes, non habere eos cauſam iure gloriandi, propterea quòd ſtultorum de ſapientibus iudicium nullum exiſteret. Quo pacto igitur qui de ſapiente nec iudicare quidem poſſunt, horum iudicijs niti & opinionibus, ea ſola iudicabitur ritè ſapientia? Sic enim (ſi memini) poſitum abs te eſt: Quicquid in bonis numerarit populus, & quæ ſtudia cunque magni fecerit, in his neceſſe eſſe apprime uerſari ſapientem, ſi uelit eſſe ſapiẽs: nec eum à populi ſtudijs, & uoluntatibus uel tantulum diſcrepare. Quid habet igitur præclari iſta ſapientia, ſi nil aliud ipſa ſit, quàm uulgi opinio? Nam nos quidem cùm notionem ſapientis, quam in animis noſtris natura inſeruit, ipſa nominis uoce excitati, cogitando pertractamus: proponimus nobis longe præſtantius quiddam, quàm quod aſſequi, quóue aſpirare uulgus ipſum facilè queat: ſpeciemcꝫ eam in animo informamus, in qua nihil temeritatis inſit, nihil feſtinationis, nihil inconſtantiæ: quæ quidem uulgi & populorum uitia ſunt notiſsima. Neque eſt quiſquam uerſatus inter homines, & qui

ipſe

ipſe modò ſibi notus ſit,qui aliam formam ſapientis mente concipiat, quàm hominis grauis, atque firmi,nequaquam pro temeritatibus uulgi ſua ſtudia regentis,ſed ipſius ultro moderantis, ultro cohibentis populum, ſi populus autore eo uti ad capeſſenda rerum gerendarum conſilia uelit, ſin minus,ſententiam tamen ſuam præſtantis, non populi. Quod de Phocione claro Athenis uiro memoriæ proditum eſt: qui cùm reclamante populo Athenienſi, diſſuaſor fuiſſet eius belli, quod poſt Alexandri mortem aduerſus Antipatrū, & Bœotios, duce Leoſthene, geſtum eſt: resq; initio proſperè Athenas renuntiarentur, eſſetq; ob eam rem in lætitia, & gratulatione ciuitas: interrogatus, ecquid illa ſic cecidiſſe moleſtè ferret, quæ contra eius ſententiam ſuſcepta eſſent? Nequaquam,inquit: uerū tamen ego in ſententia mea nihilominus permaneo. Satis declarauit eo reſponſo uir prudens, non ex fortuitis euentibus ſapientiam, neque ex leuitate,iactationeq; populari, ſed ex grauibus, certisq; conſilijs pendendam eſſe. Et ſanè quidem illius exitus belli Athenienſibus extitit calamitoſus. Atqui talis nobis ob animum uerſatur ſapiens, qui frænis ſæpe quibuſdam quaſi contineat populum temere ruentem in ea,quæ concupiuerit:non qui conuellatur ultro ipſe,& auferatur à populo:qua ſpecie quidem in ſapiente,nihil nec cogitari poteſt indignius. Tu contrà, nouo de ſapiente iudicio uteris,nihilq;

neque

necꝗ rectum, necꝗ graue exiſtimas, quod non à populo prius probatum, adſcitumꝗ́ ſit: ut tibi in hoc pauliſper aſſentiar (nam quid uerius ſit, mox uidero) Agè ſanè, Sit munus primarium ſapientiæ ſtudia uulgi perſequi: Rationem atꝗ tempus huius fungendi muneris quæro: non enim ſemper (ut tu ipſe inquiebas) modo eodem conuenit. Quid ergo? cùm uulgus ſemper uarium incertumꝗ́ ſit, atque ut in euripis, & fretis undarum aſsidua eſt cõflictatio, fluctusꝗ́ fluctum identidem & impellens, & reuocans: ſic temeritas populorum incitata & uolubilis, contrarijs ueluti æſtibus frangat ſæpenumero, impediatꝗ́ ſemetipſam: quod erit populo tempus iudicij faciendi, ferũdæꝗ́ de ſapiente uiro ſapientiaꝗ́ ſententiæ? Tum'ne, cùm repentino aliquo ſtudiorum motu incitatus, ad appetendum aliquid feretur effuſius? An pòſt, cùm repræhenſo errore, uel etiam ſola mobilitate pœnitens, repudiabit illud quod paulò antè intenderat? In hac inquam uarietate, & in his errantibus populi opinionibus & ſtudijs, utrum tandem quaſi æſtum ſequens ſapientia, ius ſuum & nomen ritè obtinebit? ut de Q. Fabio Maximo legimus, eo qui bellum cum Annibale geſsit. De quo Ennius:

Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem:
Non ponebat enim rumores ante ſalutem:
Ergo magis magis atꝗ uiri nunc gloria fulget.

Atqui gloriam ille iſtam fuerat adeptus, quòd à

populi uoluntate diſſentiens, fortunam Reipub. in diſcrimen prælij non adduxerat, ob eamꝗ rem ab eodem poſtea populo ſapiens eſt iudicatus. Quæro igitur, quando ſapiens? cùm populi & militum incitatis ad pugnandum ſtudijs obſiſtebat: & quia minus illorum cupiditati obſequebatur, ſuæ famæ & dignitatis detrimentū accipiebat? At non hoc modo pendeat è uulgi opinionibus ſapientia: An pòſt, cùm cunctorum uoce & concurſu maximè laudatus eſt, quòd leuia uulgi iudicia contempſiſſet, ſuumꝗ ipſe iudicium fortiter retinuiſſet? At hoc poſteriore populi iudicio, id quoꝗ eſt ab eodem populo iudicatum, nequaquam eſſe ſapientis imperitæ multitudinis ſtudijs obſequi, nec conſilia ſua ex populi opinionibus moderari. Ita inanis in omnē partem ſapiētiæ iudex eſt populus; minimeꝗ idoneus, cui hoc tantum munus committatur: atꝗ id decretis non ſolùm grauium atꝗ prudentum, uerum etiā ſuis. Verùm hoc fortaſſe haud ita uult Phædrus, neque omnibus ipſe populi ſcitis ſapientiam adiungit: ſed ea ſola in hanc laudem recipit, quæ non mobilia & uaga, ſed firma conſtantiaꝗ ſunt, nec ulla unquam uiciſsitudine permutantur: ac ne multis, ad ea bona nos reuocat ſtabilia atque rata, quæ ſemper populus maxima iudicat bona, diuitias, honores, imperia, uoluptates: huc enim conuerſam omnē uult eſſe ſapientiam, ac in his potiſsimum appetendis, cum populo eam ait conſentire oportere: mu-

nusꝗ

nusq; ſapientis præcipuum eſſe, ut referat is ad ſeſe omnia quæ concupiſcat populus, parteſq; ſuas in ijs longè principes eſſe ſtudeat, neq; alium eſſe arbitretur, qui illis potiatur, ſe ipſo digniorem. Quod ſi ita ſit primum, quî conuenit, eundem populum, quem temeritatis & inconſtantiæ plurimarum rerum arguas, atq; condemnes, repentè una certa in re, & ea quidem maxima, idoneum ſtatuere ſapientiæ autorem? Quis hoc ſic dijudicauit? Quis diſtinxit? Quis has ueluti prouincias ſic partitus eſt? ut ex eodem autore quæ prodeunt, horum partim ſapienter decreta exiſtimari debeant, partim ſtultè. Deinde, ſi hæc ſemper fixa de diuitijs & uoluptatibus populi eſt opinio: quomodo tu non fruſtra illam nobis imaginē ante oculos effinxiſti, qua paratum ad ſubitos excurſus ſapientem conſtituebas: cum quidem eum ueluti Scytham aliquem, aut Nomadam, cui nullum uſquam certum domicilium eſſet, tanquam in rheda collocaſti, ad proſiliendū attentum: ut ſimul atq; populus nouo æſtu aliquo cupiditatis efferueſcens, delabi quopiam, confluereq; cœpiſſet, eòdem ipſe præcurrere & aduolare niteretur? Quid inquam opus fuit hac mobilitate, & hoc tanto excubandi, uigilandiq; negotio? & cur non protinus ſapientem in ipſo opum & uoluptatum regno conſtituiſti, fruentem pacato animo eis rebus, in quibus fructus ſapientiæ præcipuè cernitur, nulla eiuſmodi ancipiti cura diſtractum, tanquam reſciſſurus ali-

 quando

quando populus decretum ſuum, & de huiuſcemodi bonis ſententiam mutaturus ſit? Iam illud quidem, quod maximè ad rem pertinere arbitror, quęrendū in primis mihi ſtatuo, Vnde tanta ſit æſtimatio hiſce bonis: Ex ipſis'ne? hoc eſt, ab ipſorum conditione atq; natura, ut ſint ipſa per ſe & ſua ui æſtimanda? An à populo? eò quòd populus illis hoc tantum autoritatis attribuat? Si ab ipſis, quonam ſapienti opinione populi multitudinisq; iudicio fuerit opus? An dubium id eſt, quin ipſe melius & conſideratius multò, quàm imperitum uulgus ſoleat, de eo quod bonum eſt, conſtituturus ſit, & iudicaturus? quippe cùm ſapientiæ in primis ſit, non aliena eam ſubſequi, ſed ſua ipſam iudicia proferre, quæ alij potius ſequantur: aut ne nomen quidem ſuum ipſa retineat, ſi in iudicando alijs conceſſerit. Si uerò bona illa magni iccirco facienda ſunt, quòd eadem plurimi fiunt à populo, nullum erit illorum ueritate neque natura, ſed tantum uulgi opinionibus bonum: ita in bonis exiſtimatis & opinatis, non in ijs quæ uerè bona ſunt, egregia iſta popularis ſapientia enitebit. Quid ergo illa, quæ uera bona ſectatur, & in illis appetendis utitur iudicio non uulgi, neque imperitorum, ſed ſuo: quo tandem nomine fuerit appellanda? Num ea quæſo indignior habebitur, quæ ſapientiæ nomen obtineat? & iccirco eam popularis ſapiētia anteibit, quòd hæc ueritatem bonorū amplectitur, illa

ipſa duntaxat opinionem? niſi fortè nullum omnino re & ueritate eſt bonum, omniſq; boni ratio ex ſola opinione exiſtit. Quod ſi ita eſſe ſuſcipiatur, rurſus Protagorea ratio inducatur neceſſe eſt, nihil re ipſa uidelicet, neque natura uerum, neq; bonum eſſe: ſed quale cuique quid uideatur, id illi tale exiſtere. Quæ poſitio Sophiſtæ in primis (ut tum habebatur) nobilis, diu & multum in Græcia iactata, ad extremum doctiſsimorum diſputationibus fracta, atque conuicta eſt. Etenim tum perſpicuè eſt demonſtratum, ſi ita ſe res haberet, primùm, contraria in eodem & repugnantia ſimul conuentura eſſe, quod nullo modo fieri poteſt: quippe cùm contrariè diuerſis de quaq; re uideatur: deinde artem omnino nullam neq; ſcientiam habere locum poſſe: nihilq; interfuturum eſſe inter doctiſsimos & imperitiſsimos, neque inter eos qui omni rerum prudētia uſuq; ſe excoluiſſent, & eos qui nunquàm animum omnino ad agendum quippiam, aut conſiderandum appuliſſent: Ita omni omnium rerum penitus ſublato delectu, omnibus cōſilijs iudicijſq; peremptis, fore planè nihil quo res rei ulli momento aliquo antecelleret. Sed nos illis diſceptationibus omiſsis, quæ latiores ſunt, quàm ut anguſta & breui oratione concludi poſsint: ad ea quæ nobis ſunt propiora redeamus: idq; dicamus, quod reticentibus etiam nobis neceſſe eſt intelligi: ſi boni ueriq; ratio opinionibus duntaxat pendenda ſit, po-

pulum ipſum iure unum appellari conuenire ſapiẽtem: Quippe cùm plurium concors conſentiensq́ opinio, ſingulorum ſententijs ſit anteponenda: Populus itaque ſolus ſapiens. Quî ergo nobis conſtamus ipſi, dum hoc communi loquendi more errorem, inconſtãtiam, uanitatem populis aſcribimus? uerbaq́ ſtultitiam & temeritatem ſignificantia, in genere ſapientiſsimo uſurpamus? Num aut maiores fortè noſtri aberrauerunt hi, qui rebus impoſuere nomina? aut nos illa ipſa nomina perperam præpoſtereq́ accipimus, alienaq́ prorſus loquimur, cum ordinem, grauitatem, conſtantiam, cæteraſq́ huiuſmodi uirtutes ab errore leuitateq́ diſiunctiſsimas, unanimes comites ſapientiæ attribuimus? At enim æquius multò eſt unum concedere ſententijs plurimorum, quàm unius plurimos: ſic enim dicebas: Quid cùm plurimi ex contrarijs partibus diſſentiunt, multitudinesq́ ipſæ inter ſe ſunt diſcordes: numero'ne ſemper, nũquam autem ponderе grauitateq́ diſceptantium lis dijudicabitur? Quid cùm non hominibus ſolùm, ſed populis uniuerſis diuerſæ ſunt ſententiæ? Lacedæmone furari ingenuis adoleſcentibus eſt permiſſum: Athenis nihil minus. Contrà, Athenienſibus lege ocij erat mulcta: at liberale uel maximè id apud Lacedæmonios. Ex quo illud legati Spartani dictũ, qui Athenis quendam damnatum ocij duci cùm uideret, quæſiſſe fertur perſtudioſè, quis eſſet ille, qui tam

libe

liberalem ſubijſſet mulctam. In diſsimilibus ergo duorum principum populorũ opinionibus & ſententijs, utram tandem ueriorem & ſapientiæ congruentiorem dicemus eſſe? aut ſi non facile id eſt iudicatu, tuam ſcilicet, Phædre, ſapientiam adſciſcentibus: conſtituemus quidem hoc certè, quod eſt neceſſe, hominem unum atque eundem Lacedæmone ſapientem, Athenis ſtultum fore: ut cùm ſecum foras extollere domeſticam ſapientiam nequiuerit, in alienam ciuitatem, quemadmodum hoſpes, ſic etiã inſipiens introijſſe dicatur. Verùm ut congrediamur propius, ac de eo ipſo genere bonorum, quò Phædri iſta in primis aſpirat ſapientia, de diuitijs inquam, ac uoluptatibus uerba faciamus, quando horum bonorum iudicium omne ipſe attribuit populo: ſi uaria exiſtant hac quoq; de re populorum decreta, quid erit tandem ſtatuendum? Lacedæmone durisſimis Lycurgi legibus, quoad illæ uiguerunt, neque ad pecuniam, neque ad delitias aſpirauit quiſquam. Nemo igitur illis tot ſeculis in ea ciuitate ſapiens: ne Romæ quidem, qua tu è ciuitate exemplũ omnis ſapientiæ & uirtutis in noſtros animos tranſcribebas, primis illis CCCC. LXXXIIII. annis diuitiæ admodum in uſu, aut in honore ullo fuere: neque publicè id adeò, neque priuatim. Ac publicè quidem, Q. Fabio Pictore, L. Quintio Conſ. nummus in hac urbe primùm argenteus ſignatus eſt, annis quinque ante primum Punicum

bellum

bellum: cùm antea graui ære, inepto ad coaceruandum, ac ſeponendum, omnes uterentur: priuatim uerò qui argẽtum poſsidere comperti eſſent, hi neque legum pœnas, neque cenſorias notationes effugerent. Ita in hanc urbem aditus omni illo tempore ſapientiæ interclusus fuit: niſi forte tum populi Romani opinione & iudicio, ex alieno quodam genere ſapientia extitit, non uoluptatis & copiarum, ut nunc eſt, ſed abſtinentiæ, frugalitatisq́ magiſtra: cuius tamen moris ac diſciplinæ temporibus optimis Pop. Rom. non pœnitebat, tum cum ab aratris accerſebantur homines, quibus magiſtratus, curationes, imperiaq́ mandarentur, totaq́ Reſpublica committeretur regenda: quorum quidem conſilijs, fortitudine, iuſtitia potiſsimum effectum eſt, ut hæc ciuitas ex minima, ad ſummum rerum humanarum faſtigium perueniret: nam ab hac quidem populari ſapientia quotus quiſque eſt, qui ad gubernacula Reipublicæ trãslatus, officium ſuum, atque operam ualde probet populo? Quòd ſi populum quoque uelim in hac ratione defendere, non'ne id dicam, quod ab omnibus concedi neceſſe ſit? non hoſce cupidos & ad omnia progredientes, quibus omne in pecunia, & in ambitione honoris poſitum bonum eſt: qui'que quò plurimum in ſua ciuitate poſsint, anxij ſemper, atque ſolliciti, omnes intendunt machinas, omni uia moliuntur: ſed abſtinentes, ſed moderatos, ſed graues, eos eſſe, qui

qui à populis præcipuè & probentur, & diligantur, quorum ſe fidei libens multitudo ipſa committat. Videtis campum, in quo exultare poſsit oratio mea. Sed mittamus: ſitq́ ſanè & Phædro, & populo teſte, opum & iucunditatum conſectatrix ſapientia: Illud quæro: in quo uim & facultatẽ iſtius ſapientiæ ponitis? Vtrum ſi adipiſcatur commoda fortunæ hæc, quæ uos tantopere extollitis: an ſi uiam, rationemq́ commonſtret adipiſcendorum? Hoc eſt, Vtrum in euentu adipiſcendi, an in conſilio duntaxat inſit ſapientia? Si in euentu, atq́ ut adipiſcatur, quî iam diſtinguemus fortunatũ à ſapiente? aut cur non idem atque unum fortuna ac ſapientia fuerit? Et quidem hunc honorem in ſcena & à Comœdia cernimus Fortunæ datum, Centum doctûm hominum conſilia hæc una deuincit Dea Fortuna: atque hoc uerum eſt, perinde ut quiſque ea utitur, ita præcellet, atq́ exinde ſapere eum omnes dicimus. Bene ubi cui diſcimus conſilium accidiſſe, hominem cautum eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, cui uertit malè. Noſtis carmen profectò, quo, ſcenæ uulgiq́ iudicio, in ſede ſapiẽtiæ fortuna conſtituitur. Et ridiculus Pacuuius, qui de Fortuna ſecus ſentit: Fortunam inſanam, & cæcam, & brutam perhibent Philoſophi, ſaxiq́ inſtar globoſi prædicant uolubilem. quî enim ea poterit uolubilis atque inſana eſſe, ſi cum ſapientia ſemper coniuncta ſit? Quanquàm Pacuuius (quod ita Phædro

uideatur neceſſe eſt) nequaquam ſatis idoneis teſtibus Philoſophis, fortunam in crimen & in uituperationem uidetur accerſere. Sed perſequamur, ut cœpimus, hocq́ꝫ urgeamus: ſi in adipiſcendo & potiundo uitæ commoda ſapientia tantummodo ſit, nihil inter eam, interq́ꝫ fortunam interfuturum eſſe, caſuq́ꝫ & fortuito quenq́ꝫ effici poſſe ſapientem: ut enim ad honores quis & ad diuitias euectus fuerit, ita ſapientiam eueſtigio fuerit conſecutus. Vbi circunſpectio igitur, ubi conſilium, ubi illa accurata & diligens conſideratio, quæ habita eſt ſemper propria ſapientis? qui ſe nunquã in præcipitem locum committit, certáque ratione dirigens appetitiones ſuas, diuitias & poteſtates ſæpenumero prætermittit, quò ſe bona exiſtimatione in populo communiens, ueras uitæ uoluptates, quæ ab honeſtate & innocentia ſeiunctæ eſſe non poſſunt, tranquillo animo conſequatur: nihilq́ꝫ unquam molitur, in quo ſubductis calculis non plus conſilij & rationis inſit, quàm fortunæ. Quòd ſi non tam in adipiſcendo, quàm in acutè acriterq́ꝫ perueſtigando quibus ad fortunæ præmia itineribus ueniatur, ſapientia magis elucеſcit: equidem non negarim hoc ſapientiæ munus magis congruere. Adeſt enim, iam conſilium & cogitatio, quæ ſunt cognata & familiaria ſapientis. Sed quid, ſi, omnia ipſa cum egerit, uehementerq́ꝫ elaborauerit (quandoquidem euentum atq́ꝫ fortunam præſtare nemo poteſt) ſpe & conatibus

bus ſuis fuerit decepta: retinebit'ne ſic eluſa atque irrita, ſapientiæ nomen, nec'ne retinebit? Si non retinebit, falſum erit in explorãdo, & indagando ſpectari ſapientiã: rurſusq; omnis ſapientis approbatio à caſu, & à fortuna erit repetenda. Si retinebit, poterit iam certè eſſe aliquis ſine fructu ullo & ſine emolumento ſapiens. Quod neque tu Phædre ita uis, & ego maximè alienum à ſapiẽtia ſtatuo. Quid enim, rem'ne unam omnium pulcherrimã & maximã, ad quam noſtra uota & deſideria præcipuè cõtendunt, poſsideri ſine fructu, atq; adeò ſine maximo fructu, in animũ inducere poterit quiſpiam? non cadit hoc in cogitationẽ hominis, noſtræq; id mentes penitus reſpuunt: potius quicquid uitam exornat atq; excolit, facitq; ut pacatè & ſplendidè, & cum uoluptate uiuamus, totum conſilio & ſapientiæ refertur acceptũ: ut cui ſapientia ipſa adſit, ea illi inutiliter & ſine maximo fructu nequeat adeſſe. Relinquitur igitur, ut iunctũ utrunq; & copulatum, ſapientiã cõſtituat: hoc eſt, ut uera, germanaq; ſapientia ſit, cùm potiri fortunæ bonis, tum ſtudio ijs noſtro, induſtriaq; potiri. Quod ſic recordor abs te fuiſſe poſitum, iucundiora eſſe munera fortunæ, quæ aliquis labor anteceſſerit & moleſtia, q̃ ea quæ ſua ſponte nec opinãti adueniunt: propterea quòd uoluptas omnis ex contentione ipſa moleſtiæ percipiatur uberior. Si inquã ita ſit, ſuauioraq; ſentimus, quæ cum labore quodã & ſolicitudine animi, nobis ipſi expugnauimus, q̃

quæ ultro accepimus oblata: optanda eſt mala ua-letudo, ut eius proſperæ atq; bonæ lætitia amplior nobis adueniat. Falſò igitur eſt in cõmunibus uotis uſurpatũ, rem eſſe optandam nobis, non partam la-bore, ſed relictam. Quanq; iſta quidẽ leuiora ſunt: illud porrò graue, grauiterq; animaduertendum: Quòd ſi ab induſtria coniunctè & à fortuna efficia-tur ſapientia, neq; alia conditio quæpiam modusq; alius apponatur: hoc eſt, quo cuiq; ordine, qua tem-perãtia, qua etiam à malis facinoribus abſtinẽtia, ad opes & imperia peruenire ſit licitũ: nil cauſæ fuerit, quin quæ ad quæſtũ maximè, & ad pecuniã appoſi-tæ fuerint artes, eæ potiſsimũ nomine ſapientiæ or-nentur. Erunt igitur fœneratores in hanc laudẽ uo-candi, erunt circũſcriptores, erunt teſtamẽtarij. De-niq; quotquot ſibi periurio, & fraude, & malis arti-bus rem aut potentiã quærũt, modò aſſequãtur id, quod cõcupierint, prouidi hi, & ſolertes, & ſapiẽtes eſſe iudicabũtur. Quid ergo? hanccine placet conſti-tui ſapientiã, & talem eam in hominum conuictus, commerciaq; produci, quæ populatoribus huma-næ ſocietatis non ſolum impunitatem, ſed gloriam etiam nominis ſui proponat? non'ne plurimũ inter-erit, quo pacto quiſq; ad opes, honoresq; perueniat, & qua ad fortunæ bona nitatur uia? Nam qui iuſtè & caſtè id egerit, idemq; ea fuerit conſtantia prædi-tus, ut maius ſibi bonum in uirtute atque honeſta-te, quàm in uoluptatum, opumq; affluentia conſti-

tuat,

tuat, cum ſanè nos uirum bonum appellabimus, maximamq́ꝫ illi fidem rerum omnium habebimus: ſapientem uerò etiam, ſi cum integritate unà & cum iuſtitia, mentis præterea ingeniiq́ꝫ acumen habuerit coniunctum: quod omnino ſapientiam in actione mentis, & quaſi ingenii uigilia quadam conſtituimus: quæ ſi à uirtute & innocentia diſiuncta ſit, ſuisq́ꝫ propriè conſiliis abſque iuſtitia ueritateq́ꝫ nitatur, non iam ſapientia, ſed malitia ſit nominanda: ut quæ celeres quidem animi motus, & ad uidendum quid expediat acutos: ſed eoſdem prauos & inconſtantes & perfidioſos habeat. Quapropter decuit abs te, Phædre, ſapientem tuum ex hoc genere conſtitui, qui polleret quidem mentis intelligentiæq́ꝫ conſiliis, uerùm idem omnia tamen ad uirtutem, æquitatemq́ꝫ referret. Quem tu nunc cuiuſmodi, quæſo, & quo ex genere nobis effinxiſti? occultum quendam & cautum deſignaſti artificem ſimulandi, diſsimulandiq́ꝫ, qui cùm ſpecie quadam ſplẽdida & liberali oculos noſtros quaſi perſtrinxiſſet: intus autem copi pectore (ut ille inquit) arcana continuiſſet ſtudia malitiæ ſuæ: tum ut ſeſe ulla aperiret occaſio, reiectis inuolucris diſsimulationis, ad illa fortunæ bona prorumperet, quorum adipiſcẽdorum gratia, nec uiolare ius fasq́ꝫ, nec cæteros ſupplantare indignum arbitraretur: qui ſi non uaſtè ac præruptè, ut de Philoſophis ipſe dicebas: at elegantiore quadam improbitate magisq́ꝫ concinna, præ-

riperet cæteris adipiſcendi palmam. Vafrum inquã nobis hominem, & aſtutum, plenumq́ doli ac perfidiæ deſcripſiſti: atq; eum qui cùm nullam ueram ſpeciem ſapientiæ noſſet, uirtutemq́ ac dignitatem utilitate ſola metiretur, præſtare ſemper arbitraretur pudere magis, quàm pigere: multoq́ plus doleret non adeptus, quod concupiuiſſet, quàm in impuritate aliqua facinoreq́ deprẹhenſus uerecundaretur. Detorquebas interdum tu quidem, & ſplendidis ac ſonantibus uerbis umbram illi appingere uirtutis contendebas. Sed facilè patebat, totamq́ ſe indicabat oratio tua: Dum enim inobſeruatis ueſtigijs aiebas curaturum eſſe ſapientem, ut quò intendiſſet expeditius perueniret: non mediusfidius lucem neque diem, ſed noctem & tenebras quærebas ſapientiæ. Quòd ſi huiuſcemodi ſapientiam eſſe placet, quæ eos, quibus æmulatur, tyrannos imitetur: ut quemadmodum illi ſegregatos ab ſeſe habent omneis bonos, ſeruorum autem & facinoroſorum & barbarorum circum ſe comparant manum: ſic ipſa ueris uirtutibus eiectis, fraudum inſidiarumq́ comitatu, ad opes ſibi acquirendas ſtipata incedat: nimirum nobis prætereà nihil eſt dicendum: quandoquidem non parte aliqua, ſed tota ſapientiæ ratione diſſentimus: nam ego illam ex alieno longè genere, prorſusq́ contrario eſſe ſtatuo. HIC GALLVS, Nequaquam hoc uereare, Sadolete, inquit, ut quiſq́ noſtrum (nam pro Citrario tibi etiam

etiam ſpondeo) ſapientiam cum ſcelere,& cum perfidia putet iungi: neque uerò Phædrus hoc perſpicuè poſuit: uidebatur quidem interdum oratio eius abundans & concitata, labi huc, atque effluere. Sed noſti Rhetorum morem: mihi quidem ratio illa uehementer probatur, nec ſine ueris germaniſq; uirtutibus ſapientiam, nec ſine ſapientia uirtutes ipſas exiſtere: ſapientiamq; ingenij & mentis actionem, non fortunæ euentum eſſe ducendum. Sed quid ſi iccirco plurimi ſapientia ſit, quòd ea nobis bonæ fortunæ effectrix, atq; adminiſtra eſt: non malis inſidioſiſq; artibus, ut tu modò improbabas, in quo tibi planè aſſentior: ſed uirtutum choro nixa comite, fidemq; & ueritatem ad omnia adhibens: ut ſapientis ſit honeſtis rationibus uitæ copias conſequi: ſapientiæq; effectus fortunata uita ſit: num hoc quoque fuerit eiuſmodi, ut alienum grauitate ſapientiæ eſſe uideatur? Mihi quidem notio illa, quam in animo inſculptam de ſapientia gero, hac ratione etiam pulchrior, magnificentiorq; occurrit, ſi ſapientem omnibus ſubſidijs fortunæ florentem atq; ornatum eſſe uideamus: addet enim hic externus copiarum apparatus, illius profectò decori dignitatiq; permultum. DICVNTVR iſta, Galle, ſpecioſè, inquã, & aliqua ex parte etiam probabiliter: ſed uidendum tamen eſt, ne conturbemus. Etenim ſi hoc ita intelligatur, ut ſapientiæ fructus omnis in fortuna ſit, & cum fortunam adepta erit ſapientia,

tum demum nomine illo digna cenſeatur: aut ni-
hil ipſa omnino per ſeſe fuerit: aut, quoniam fortu-
nam præſtare nemo ne ſapiens quidem poteſt, ſine
ullo commodo & emolumento adeſſe nobis ſapien
tia poterit: hoccine igitur tu ita uis? MINIMÈ,
inquit: Sed ego cùm maximas per ſe utilitates in
ipſa ſapientia ineſſe ſtatuo, tum arbitror uberius
illam fore ornatam, ſi fortunæ quoque benignitas
acceſſerit. FACILÈ hoc tibi conceſſerim, inquã:
dum ne illud ita ſentias, omnem uim ſapientiæ huc
intentam eſſe, ut fortunæ ea nobis conciliatrix ſit.
Sequitur quidem ferme fortuna ſapientiam: ra-
rumq́ꝫ admodum, & difficile factu eſt, ut ſapiens
idem & infortunatus ſit. Ex quo dictum ab anti-
quis, Suæ quenque fortunæ ſibi fabrum eſſe. Sed
tamen fortunarum conſecutio appendix quædam
bonorum conſiliorum eſt: modicaq́ꝫ ſemper eſt, ritè
æſtimantibus, ad ſapientiã fortunæ acceſsio. Nan-
que ipſa ſapientia maiores ſibi multò opes, & præ-
ſtantiore ex genere in ſe paratas habet: neqꝫ ex alie-
nis generibus bonorum, ſed ex ſe, & ſua ui com-
mendat nobilitatem ſuam: quæ ſi domeſticis fructi-
bus non contenta, alienis opibus perficere ſe coga-
tur, non iam neqꝫ libera ipſa iuris ue ſui, nec ullius
compos dignitatis fuerit: ſeruiet enim neceſſariò
fortunæ, totamq́ꝫ ſeſe ad illius nutum finget, atque
conuertet, ut ſuum bonum, quod habet in illa repo-
ſitum, illius ipſius beneficio poſsit conſequi. Quare
ſi huiuſ

ſi huiuſmodi ſapientia ſit, quibus ea, quæſo, ornamentis dignitatis, aut quo honore libertatis poterit eſſe prædita? Nam ut ſeruire hominem homini dicimus, non eum ſolùm qui emptus pecunia & mancipio acceptus ſit: uerumetiam illum, qui cuius ipſe rei egens eſt, eam rem cogitur ab alio ambire, & mendicare. Sic cùm propter fortunam ſapientia expetenda ſit, iam non ipſa domina rerum, ſed pediſequa fortunæ exiſtimāda eſt. Etenim quicquid amatur aut appetitur propter aliud, id non ipſum appetitur per ſeſe, ſed omnis illi dignatio prouenit ex eo, ad quod hoc tanquam intermedio itur atq; contenditur; ut poſteà finem, atq; extremum quod optabamus conſecuti, horum quæ adhibuimus tanquā adminiculorum ad potiundum & conſequendum, iam ne reminiſcamur quidem; eorum enim cōſumpta opportunitate, nulla reliqua in ipſis remanet dignitas, quæ noſtros animos teneat. Sed noſtrum omne bonum in illo ſummo agnoſcimus, ad quod de principio iam tum tendebamus; ſic ut portu adepto, nauigio non amplius opus eſt: & uictoria conſtituta, arma deponuntur bellica; Sic fortunæ opibus comparatis, inanis de cætero ſapientia eſt. Igitur in hoc ordine, & tanquam curriculo quodam interuenientium rerum ad alioſq; fines properantium, ſapientia ſi conſtituatur: non ea ſpoliata ſolùm ſuo decore, ſeruiat & ancilletur fortunæ neceſſe eſt; uerùm cum fuerit ad fortunam peruentum,

nullam iam ulterius partem commodi, neq; æſtimationis obtineat. Quod eſt rurſus illa ſapientiæ notitia indignum, quam in animis noſtris natura ipſa deſcripſit. AGE AGE, Gallus inquit, cogor enim tibi hac ratione aſſentiri, fortunam non eſſe ſapientiæ dominam: quæ uideretur fore, ſi ad eam unam ſapientia tota pertenderet: Sed quin ſit ſapientia ex comitatu bonæ fortunæ ſplendidior, hoc'ne inficiari quiſquam, & deterere dicendo ex animis noſtris poterit? QVID poſsit, inquam, alio loco uidero: Nunc hoc ſic habeto: Si acri acie mentis naturam rerum intueri uolueris, te non difficiliter animaduerſurum, in tanta uarietate & artium & operum, quanta hominum labor atque induſtria quotidie efficit: nihil in eis rebus ineſſe dignitatis, quæ ad propulſandū incommodum duntaxat, & ad neceſſarios uitæ uſus repertę ſint: quòd huiuſcemodi quæ ſunt, ſeruiunt omnia neceſsitati: neq; habent in ſe quicquam ſoluti, & liberi: ſed alienis aſtricta legibus tenentur. Quòd enim fugere incommodum atq; malum à natura ipſa cogimur, idcirco ſunt iſta ui & neceſsitate expreſſa, ut naturæ præſtò ſint, uitamq; ac ſalutem hominis cuſtodiant. Nihil autem coactum ſuapte natura eſt laudabile. Vbi ergo exiſtit dignitas? ubi laus? Nempe in his, quæ neceſsitatis ſoluta uinculis, ipſi noſtræ uoluntati ſunt libera: Nam quoad laboramus & tendimus, ut ſubſidijs fortunæ conquirendis fulciamus, & tuea

& tueamur uitam noſtram, quoniam id non ſponte, ſed naturæ lege atque imperio facimus, hactenus ſumus & laudis, & criminis expertes. Quod enim alieno gerimus coactu, neutram id in partem attribuendum nobis eſt, quandoquidē nulla in hoc animi noſtri neq; ex uirtute, neque ex uitio declaratur affectio. At cùm ſupereſſe incipit neceſsitatibus noſtris diuitiarum copia, & fortunæ quaſi quædam ubertas, materiemq; habemus ampliorē, in qua liberè uerſari uoluntas noſtra, & ſuo ſe arbitratu gerere in ea poſsit: tunc ſi rectam rationē, conſiliumq; bonum adminiſtrandis fortunæ facultatibus adhibebimus, ornabit quidem fortuna ſapientiam: ſed propter eam cauſam ornabit, quia ipſa antè à ſapientia fuerit ornata: omnis enim illa directio, & prudēs aptaq; diſpoſitio, tractatioq; opum & fortunarum, ſapientiæ tota eſt: atque eadem ſapientia ea eſt, quæ in poteſtatibus & opibus, omnibusq; bonis, muneribusq; fortunæ, lumen illud accendit pulchri atq; decori: cuius non ſolùm oculi hominum ad aſpectum, ſed mentes etiam ad admirationem conuertuntur. Nam ipſa quidem fortunæ bona, ſi per ſe illa ſpectes, quid habent in ſe præclari atq; magni? quæ iacerent penitus inanimaduerſa & mortua, niſi actum tanquam animam à ratione utentis acciperent: perinde autem ut quis utitur, ita efficiuntur & laudis participia, & uituperationis: ſi enim ordine & ratione diſponuntur, nihil ſpectabilius: ſi per

inconſultam, cæcamq́ cupiditatem effunduntur, nihil fieri poteſt turpius: ut cùm ad homines indignos delata ſunt, augeant potius & cumulent illorum indignitatem, quàm quicquam illis ſplendoris aut ornamenti afferant. Igitur quicquid ex fortuna eſt, quod ſuperfluat, ultraq́ uſus uitæ neceſſarios ſit, totum ſupellex eſt, & inſtrumentum liberæ uoluntatis: particepsq́ hactenus & uirtutis & uitij: ex alio genere utile, quàm quomodo ea ſunt, per quæ neceſsitatibus uitæ ſubuenitur: illa enim ad incolumitatem duntaxat utilia ſunt: hæc ad amplitudinem, ad gloriam, ad dignitatem: cuius quidem pulchrioris, præſtantiorisq́ utilitatis amore & ſtudio, liberæ in primis mentes & ingenuæ excitantur: plus'que multò ſibi ſtatuunt in honeſtatis decore, quàm in ſalutis incolumitate eſſe repoſitum. An uos aliam eſſe cauſam, & rationem putatis, quamobrem non ſolùm erectioribus animis qui ſunt, uerùm ignauiores etiam alij & demiſsiores, niſi illi ſimilia brutis mancipia omnino ſint, flagrent nimis acriter interdum ſtudio rerum gerendarum: ſeſeq́ adhibendi in aliquod opus illuſtrius, ſui'que ingenij periclitandi cupiditatem habeant inſitam: niſi quòd amplitudinis ſplendore illo ad amandum arrepti, cupiunt ſeſe in illa luce conſtituere, & nobilioris fieri naturæ participes? uegetiore uerò qui ſunt animo, ut requietem nullam inueniant, ut tanquam œſtro quodam exagitati & perciti, The-
miſtocleo

miſtocleo exemplo, nihil aliud noctu interdiuq́ cogitent, quàm quemadmodum queant maiores atq́ honoratiores cæteris exiſtere: atque ardorem animi ſui, quem compreſſum, atque retruſum ferre nõ poſſunt, in illuſtribus actionibus exponere, ac patefacere: hinc honorũ ambitus, hinc magiſtratuum, hinc omnis opum pecuniæq́ cupido, ſuſcepta quidem illa primò honeſti decoriq́ cauſa, ut in oculis hominum ſplendidi incedamus, ut aliquid ipſi eſſe uideamur: uerùm poſt ob inſcitiã ueri boni, erroremq́ ignaræ mentis, ad inanem oculorum oſtentationem, improbioresq́ exaturandas cupiditates, quæſita atque translata: quam nunc quidem ſectãdæ ſapientiæ rationem, frequentiorem nimirum magisq́ in populo uſitatam, Phædrus omni ſua oratione communiuit. Sed nos qui ex eo genere hominum uolumus eſſe, quod rarius quidem eſt, uerùm multò præſtantius: quodq́ amore diuinæ pulchritudinis incẽſum, dignitatem ſibi præcipuè proponit: ferturq́ omni ſtudio ad illud potiundum bonum, quò naturæ ipſius inſtinctu ferè omnes, certo iudicio ſanè quàm pauci nouerũt niti. Si Philoſophiã nobis ducem adhibemus, quæ ſe effecturã ampliter pollicetur, ut ſine errore ullo, ſine offenſione, optatum animi noſtri ualeamus conſequi: quis hoc nobis iure aſcribet uitio, ac non laudi potius ducet, quòd in cupiditate tanta, nos tamen ita contineamus, ut non impetum animi, nec quicquid ſtatim

nobis expetendum occurrerit, ſed certam conſilij & rationis regulam, cuius quidē ſola Philoſophia magiſtra eſt, in dirigendis noſtris opinionibus perſequamur? HIC CITRARIVS, Probè loqueris, inquit, & contineamus ſanè nos, ſi modò quod pollicetur, præſtare idonea Philoſophia eſt: cuius tantam hanc uim iandudum expecto nobis ut patefacias. TEMPVS admonet, inquam, & res ipſa eò iam me uocat: nam adhuc quidem uelitati magis inter nos ſumus ego atq; Phędrus, quàm iuſto prælio cōgreſsi. Nunc quoniam legibus iam, & ritu Philoſophorum differendum mihi eſt, qui captiones uerborum excutiunt, nihilq; obſcurum neque ambiguum in oratione eſſe patiuntur: nomē mihi primò ſapientiæ non definiendum nunc quidem (alius enim erit magis aptus ad id faciendum locus) ſed in qua ponatur re, peculiariter eſt indicandum. Etenim cùm duo ſint à ueteribus illis uerborum & linguæ repertoribus facta uocabula, quæ ad duas res in tota hominis natura multò præſtantiſsimas, ſignificandas ualeant, prudentia uidelicet, & ſapientia: equidem non abnuerim horum duorum uocabulorum uſum ab optimis interdum autoribus promiſcuè fuiſſe ſumptum: quod (ut mihi uidetur) & ſæpius, & liberius facere ſolet Plato: Ariſtoteles quidem, & prorſus cæteri omnes, ubi ad germanas & proprias rerum declarationes fuit ueniendum, ſic diſtinxerunt; ut prudentiam eis rebus

humanis

humanis præficerent ratione conſilioq́ gubernandis, quæ in motu & in uarietate ſemper eſſent, nullamq́ certam haberent in ſe, quapropter hoc magis, quàm illo modo euenturum quicquam eſſet, cauſam aut neceſsitatem: quam illi partem rerum opinabilem omnem uocant, habitumq́ animi illis imperantem & moderantem, prudẽtiam: Alteram uerò partem diuinarum rerum & immutabilium, quarum perpetuus ſemper & uniuſmodi eſſet ſtatus, ſapientiæ uoluerunt eſſe ſubiectam: ut in ijs cernendis contemplandisq́ duntaxat, nullo alio munere, diſtricta ſapientia teneretur. Hac diuiſionis & nominum ratione, Græci eos nominauerunt prudentes, qui autoritate in publicis rebus & conſilijs floruere: quæ in illis magis locis ualuit nominatio, ubi minus roboris in legibus, & in communibus moribus minus firmitatis, maior autem uis in ſubitis populorum ſcitis, quæ pſophiſmata appellant Græci, extitit. Qua de cauſa plures Athenis prudentes fuiſſe memorantur, quàm fuerint Lacedæmone: quòd ualidæ illic leges Lycurgi, atq́ firmæ, minus ingenio loci & callidis conſilijs dabant. In rebus autem incertis, & uariè ſe habentibus, maximè exiſtere uideatur prudentia. Quod etiam Phædrum noſtrum ſimilitudine induxit, ut cõſiliorum hanc uarietatem, mutationemq́ actionum ſapientiæ aſcriberet. Sapientia porrò eſt, ut ex communi hominum ſententia cõſtituamus hoc nomen: ſiquidem

dem uerborum uſus & ſignificatio à populo, rerũ autem intelligentia à ſapientibus eſt petenda: Sapiẽtia inquam eſt, ex qua eos etiam, qui huius, quam diximus, prudentiæ expertes & eſſent, & haberentur, in aſtrorum cœliq́; & rerum illarum ſublimiũ ac mirabilium aſpectu, contemplationeq́; uerſatos, ſapientes nominandos Græcia cenſuit: cuiuſmodi ſeptem illos conſenſu populorum uocatos fuiſſe, literis proditum eſt: prudentem autem Periclem, & eum, qui fluctum Barbariæ è Græcia expulit, Athenienſem Themiſtoclem: Quam nos eandem ſermone noſtro patrio rerum nominumq́; diſtributionem, acceptam à Græcis, ſecuti ſumus. Quòd ſi ratio quoque reddenda huius diſtinctionis ſit, nimirum ea eſſe intelligatur, quæ etiam eſt in communibus hominum ſenſibus poſita: decreui enim, quoad quidem potero, non difficiles aliquas uobis, neque contortas, ſed è medio ſumptas, proponere rationes: ad quas percipiendas, non exquiſita quadam doctrina, ſed parua tantummodo admonitione opus ſit. Eſt hoc igitur in omnium ferè hominum opinionibus inſitum, ut unus ſeſe quiſque ad res gerendas autorem eſſe idoneum arbitretur: ſibiq́; perſuadeat, ſi ad rectionem Reipubl. ipſe adhibeatur, facilè ſe & magnitudini rerum, & expectationi hominum ſatisfacere poſſe. Itaque nemo eſt ferme tam imbecillo animo tam'que abiecto, qui non aliquam partem prudentiæ, ſua ſibi ipſe opinione arroget

roget: uſque eò quidem, ut in genere illo non facilè alteri cedat: & ſi alium uiderit honore atque autoritate in adminiſtratione rerum publicarum ſibi antecellentem: felicitate quadam, non ingenio, ſe ab eo putet uinci & ſuperari: qua rurſus populari confuſaq; exiſtimatione, in idem uidetur fortuna & prudentia conuenire. Ac de prudentia quidem, ut uidetis, ſic ſentiunt omnes: animiq; habitum hunc communem & uulgarem eſſe putant: hoc eſt, in communibus quaſi principijs naturæ, omnibus hominibus inſinuatum & traditum. Sapientiam uerò, cuius eſt nomen poſitum in altiſsimis rebus, quarum rerum cognitio à uulgo eſt longè ſemota, cuiuſmodi cœli illa, & cœleſtium rerum indagatio eſt: illis attribuerunt, qui in ſola mentis atq; animi exercitatione uerſati, res in natura abditas, ad quas populus ne aſpirat quidem, inueſtigare ſunt conati. Itaq; ſapienti unuſquiſq; de populo, in facultate illa & cognitione rerum ſublimium facilè cedit: prudenti, & perito rerum gerendarum haud ita cedit. Quoniam autem ars iſta indagandæ, ſpeculandæq; naturæ in ſuo munere occupata, curam rerum gerendarum non ſæpe admodum appetit: ſuiſq; oblectationibus contenta, quas & plurimas ſemper, & maximas habere ſolet, in hos populares æſtus ambitionum & cupiditatum ſe ne committit quidem: iccirco & totum ſapientiæ ſtudium tanquam inane, atq; iners à Phædro conuitijs agitatum eſt; & priſcis item tem-

poribus, ſapientes in ſocietate hominum, & rebus publicis inutiles, infructuoſiq́ſ ſunt exiſtimati. Ex quo & Thales ab anicula, & Socrates ab Atheniēſi populo, Crates quoq́ſ, Anaxagoras, Democritus à ſuis ciuibus iure luſi uidentur. His ſic demonſtratis, accedamus propius ad declarandam Philoſophiæ uim: quæ cùm harum duarum rerum præſtantium & ſingularium, ſapientiæ, prudentiæq́ſ uidelicet, ſiue eas facultates quaſdam, ſiue ſcientias, ſiue habitus animi præclaros atq́ſ diuinos, uelimus intelligere, notitiam & adeptionem, ſi ſe ſequi uelimus, daturam nobis polliceatur: diligenter inſpiciunda ipſa à nobis eſt, & undiq́ſ excutienda, an quod profitetur, præſtare parata ſit. In quo ſenſim tamen nobis & conſideratè eſt progrediendum; ut quoniam excelſum faſtigium conſtituere uolumus, habeant fundamenta ſoliditatem ſtabilem. Ac ut, quemadmodum cœpimus, ab inſitis in animis noſtris notionibus ducamus exordium, quas in nobis penitus hærentes, ſed longa forſitan deſuetudine obſcuratas, aliquantum opus eſt extergere, & illuſtrare, quò facilius mentibus noſtris illuceſcant: agnoſcimus ſic natura comparatū eſſe, ut omnium rerum, quæ gignūtur, & fiunt, præſtantior ſemper ſit uſus, quàm cuiuſque rei effectio. Exempli cauſa: Fabrica æraria, quæ lebetes, & cacabos, & labra, uaſaq́ſ eiuſmodi plurima efficit, cuidam alteri arti deſeruiat, & famuletur, opus eſt, quæ uaſis illis utatur; ſiue ea

ars

ars coquinaria, ſiue balneatoria ſit: atque uſque eò quidem deſeruiat, ut ſuum in excudendis illis iudicium ipſa adhibeat nullum: ſed tantummodo eius quæ his uſura eſt artis lege ac præſcripto moueatur: formam enim ab altera arte & modum efficiēdi accipit: neq; hoc ſolùm, uerùm id quoq; euenit, ut ſi æneis uaſis, ars quæ utatur nulla exiſtat, ne ærariæ quidem fabricæ in natura rerum ſit locus: tanta eſt uis & potentia ipſius uſus, non ſolùm ut præcipiat, & imperet efficienti arti: ſed in numero etiam rerum ut illa ſit, tribuat: quod una in arte demonſtratum, ualet idem in cæteras: Etenim ſi non ſit qui maritimis curſibus utatur, quæ ſeſe ars pangendis nauigijs addicet? Et ſi equitandi peritia nulla ſit, quis frænorum & ephippiorum fuerit artifex? Denique ut in unum omnia comprehendamus, perſpicuè intelligi arbitror: artes efficientes, earum quæ utantur nō ſolùm ancillas exiſtere, ſed hoc ipſum omnino, quod ſunt, & in natura locum & partē ipſæ habent, ab illis totum obtinere. Hoc ſimiliter & eodem modo in natura tota eſt, in qua nihil eſt non ad aliquem actum uſumq; creatum: ſed eſt fortaſſe con ſilium naturæ in pleriſq; obſcurius: reuelemus igitur illud quoad poteſt & proferamus: atque ita, uti planè queat conſpici. Etenim ſi eſſet aliquid in natura rerum quod nihil ageret, neq; ullum ſui exhiberet uſum: cùm cauſa fuiſſet nulla cur gigneretur, ne genitum quidem fuiſſet: Siquidem nil abſq; cauſa

aliqua gignitur: quocirca eſſet id omnino nihil. Cur quicq́ autem gignatur, cauſa ea eſt, quæ in fini extremoq́ generationis, uel gignenti arti, uel naturæ ipſi eſt propoſita: Vt ſi dicamus, baccas arborum propter eam cauſam genitas à natura, uel ut ex illis paſtus animātibus ſit, uel ut arboribus plantisq́ ad perpetuandam ſpeciem ſuæ cuiuſq́ naturæ ſit progreſſus: uerè quidem dicamus alterutrum, & utrūq́ etiam ſimul: nam & ad propagandū genus cuiuſq́ ſuum, & ad animantium uitam ſuſtentandā, fruges & poma à natura creata ſunt: ſed hic tamen eſt finis naturæ aliquantò remotior: quod ſic intelligi uolumus, ut naturæ quidem conſilium & procreandi ratio, ad hæc ulteriora extremaq́ perueniat: labor autem & operatio eiuſdem non perueniat: ut enim primùm ad ſpeciē ſuam quæq́ res à natura perducta, & naturalem facultatem agendi ex ſeſe, & operandi nacta eſt: tunc conquieſcente ibidem naturæ opere, ſua ui ipſa, & ſua ſpōte deinde cætera molitur: quod in feris maniſeſtiſsimè cernimus: hæ enim catulos cùm genuerunt, eosq́ nutricatu, & multa aſsiduitate confouerunt, uſque ad eum terminum, quoad illi per ſeſe niti, & ſibi conquirere uitæ ſubſidia poſſint: tum deſerunt ac derelinquūt illos, atq́ ad alia ipſæ ſibi naturalia munera conuertuntur. Ex quo patet, naturam, cùm in quaq́ re ſpeciem illius rei propriam finxerit atque inſignierit, ad peculiarem aliquam agendi facultatem finxiſſe rem illam &
genuiſſe:

genuiſſe: quæ ſi nullum ſui uſum præſtaret res aut haberet proprium, uel nulla ipſa ſpecie inſignita, nuſquam etiam locorum exiſteret, uel illud fruſtra retineret inſigne. Quid ergo referret, eſſet'ne inſignita, nec'ne eſſet? uolo enim per hoc inſigne accipi, illud ſuum cuiuſque & ſingulare, quo differt à cæteris, uimq́ & naturam habet ſibi uni congruentem: quòd ſi nullam ad peculiarem actionem natum ſit, quid, aut quale ſit, ne cogitari quidem poteſt: Quēadmodum de materia intelligimus, illa ultima loquor, in quam & intereunt omnia, quæ dilapſa occidunt, & ex eadem cuncta rurſus efficiuntur: hæc enim quòd nulla ſpecie propria inſignita eſt, ne ſentitur quidem uſpiam eſſe, nullamq́ ſuā habet actionem propriam: ſed tantummodo efficientibus cauſis parata eſt, ut ex ea concreſcat aliquid, atque gignatur: ubi uerò aliqua iam impreſſa forma, ſuum & certum genus in numero rerum accepit, ſtatim ad actiones cōuertitur ſuæ naturæ proprias: quòd omnis eſt uis, omnis actio, omnis nitendi aliquid, operandiq́ facultas, ex ſpecie cuique rei ſua peculiariter inſita. Quamobrem, hoc quoque conſtituto, quicquid creatum & genitum in natura rerum ſit, ad aliquem uſum eſſe genitum, uſumq́ rei ſemper effectione potiorem exiſtere, ipſumq́ in cauſa eſſe, cur quæque res & gignatur, & fiat: uideamus dehinc, inter ipſos uſus num diſcrimen aliquod ſit, & differētia eiuſmodi, ut alius alio debeat duci præ-

ſtantior: quod quidem dupliciter neceſſe eſt ita eſſe: nam & rebus uti nobilitate imparibus, ad eandem actionem poſſumus: ut ad procurationem rei & priuatæ & publicæ, uel liberis hominibus, uel ſeruis: ad militiam ijs, qui aut ſtipendia multa meruerunt, aut tyronibus: in quo, non uſus, ſed res adhibita ad uſum, diſcrimen habet dignitatis & indignitatis: Et ſæpe in ipſo uſu per ſeſe, cùm res illa, qua utimur, eadem unaq; ſit: ea differentia ineſt, quòd & bene uti & malè eadem re poſſumus: ſed quoniam nihil eſt neque ab arte, neque à natura ad eos fineis effectum, ut peruerſè & præpoſterè in uſum adhibeatur, ſed ut aptè & conuenienter: ſit, quod paulò antè dicebamus uſum rei effectione ſemper præſtantiorem eſſe, nunc ſic nobis interpretatum, ut de laudabili & recto uſu dictũ intelligamus: hoc eſt enim id ipſum, quò contendit natura, & in eo uim ſuam omnem poſitam agnoſcit: ut quodcunque gignitur ab ea, atque fit, id ad exequendum munus ſibi congruens ſit procreatum, atque factum: Quòd ſi & rei, qua utimur, nobilitas, & uſus illius rectus id efficit, ut quæ illo modo aguntur & geruntur, bene, præclarè, ſapienter, utiliter dicantur geri: nulla nobis poteſt eſſe præſtantior actio, neque ad naturam uitamq; accommodatior, quàm nobiſmetipſis, qui in ordine rerum, ſummum propè & nobiliſsimum genus ſumus, rectè & commodè & cõuenienter uti: in quo & naturæ noſtræ perfectio maximè ineſt, &
uera

uera uitæ felicitas. Ac nos quidem uocabulis abutimur, ſi quid fortè pronuntiamus in rerum natura ſe ipſo poſſe uti, niſi quod ratione præditũ ſit: nam quæ inanimata ſunt, nullo modo ipſa ſe ipſis, ſed illis alia utũtur: quæ autem uitæ & ſenſus ſunt participia, ut uideantur utentium imaginem quandam habere utuntur enim & baccis, & frugibus, & latibulis, & ſemetipſis ad conſeruationem ſui uolucres, atque feræ: itemq́ in aquis quæ demerſa animantia ſunt, ſuos rerum ſibi congruentium uſus habent: non tamen uſus illiuſmodi laudem recipiunt, aut uituperationem, propterea quòd non à ſoluto, & libero animi iudicio, ſed tantùm ex inſtinctu naturæ proficiſcuntur. Qua etiam de cauſa, eodem ſemper propemodum fiunt modo: non enim uiſis & imaginibus rerum, quæ occurrunt, atque offeruntur, reſiſtere bruta poſſunt: ſed permouentur & cedunt, eoq́ neceſſariò feruntur, quò appetitus ea traxerit. At nos, qui rationis dono diuino atque mirabili, à natura ipſa locupletati ſumus, non in appetitu potiſsimum inſiſtimus, quærentes quid uel delectet duntaxat, uel proſit, quæ duo nobis cum brutis communia ſunt: ſed ſequentes noſtræ naturæ diuinum ducem, ad illa expetenda in primis ferimur, quæ ſunt ipſorum uel præcipua bona Deorum: ut decus, ut laudem, ut dignitatem, ut amplificationem quandam noſtri met, & quaſi ex hominibus in Deos conuerſionem, potiſsimum perſequamur

mur: quorum quidem bonorum, neque participes nobiſcum ullo pacto belluæ ſunt, & nos in his uerſando ac proficiendo, id certè aſſequimur, ut perficienda ac perpolienda natura noſtra, cognationem noſtram cum Dijs arctiorem faciamus. Proprium igitur naturæ noſtræ munus tum maximè obimus ac fungimur, cùm ad ea quæ ſunt laudabilia & honeſta, uſum noſtrimet adhibemus. Et eſt hic quidem rectus noſtri uſus, ad quem ſumus facti à natura atque geniti. Sed quoniam ea ipſa ratio, quæ, ut tanti boni conſequendi facultatem habeamus, uim nobis præbet: eadem etiam dat menti noſtræ libertatem, & conſectandi huius boni, & aſpernandi: neq; ulla ad alterutrum neceſsitate nos aſtringit: iccirco ad utram partem nos dederimus, iure nos inſequitur laus, aut uituperatio: Quorum neutrum, ſi ad alienum præſcriptum agere omnia nobis eſſet neceſſe, ad nos ipſos pertineret: ſed eò potius referretur, unde illa nobis inuecta eſſet neceſsitas. Quamobrē, ut concludamus: cùm in ſolis nobis iure poſsit pronuntiari & aſſeri, nos eſſe unos, quibus conueniat nobis uti, quòd ſoli ex libera uoluntate id agamus: ſit autem una quæque res nata ad id agēdum, quod ipſi eſt rectiſsimum: uel in primis confitendum eſt, nos ad uſum noſtri rectum & laudabilem eſſe natos. Verùm iſta laus nō ſimplex, neque uniformis, ſed in duas partes principes diſtincta; ſuos deinde unius cuiuſque partis & uarios habet gradus: non

enim

enim in ĳs quæ ratione recta geruntur, pulchrum & conueniens in omnibus idem eſt: ſed plurimum intereſt, ut ſemper conſilio mouearis & ratione, quos fineis tamen tibi proponas & intueare: finium enim diuerſitas, differentiam quoq; actionum facit: in quo illud accuratè eſt animaduertendũ, omnium rerum quæ ſint, fiant, atq; gerantur, bonum in fini atque in extremo eſſe poſitum: quò cùm peruenerit, res quæq; conquieſcit. Porrò bonum cùm dicimus, id uolumus intelligi, quod cuique naturæ poteſt eſſe optimum: ſiue illud ſplendidis & magnificis uerbis exponendum ſit, ut quod pulchrum, decens, honeſtum: ſiue commodis & uoluptabilibus, ut ſalutare, iucundum, utile: ſunt enim omnia hæc uocabula cum bono ipſo tanta cognatione conſtricta, ut diuelli non poſsint. Sed ad nos ut reuertamur: Pulchrum & bonum eorum, quæ recta à nobis ratione gerũtur, in fini ſemper ineſt. Intereſt igitur, cuiuſmodi ſit ipſe finis: qui prima, ut dicebamus, diuiſione eſt duplex: quòd aut extra nos, aut in nobis ipſis eſt ſitus. Etenim cùm quid ſuſcipimus & molimur, ſi alterius cuiuſdam rei extra nos efficiendæ cauſa id agimus, non in nobis, ſed illa ipſa in re quam effecerimus, bonum omne hærebit: ſi uerò noſtra actio nihil ſpectabit externum, ſed in ſe ipſa conuerſa, finem ſuum & ultimum intus continebit: tunc erimus nos ĳſdem qui agimus, totius boni ac decori compotes. Superioris generis artes ferè ſunt

u omnes

omnes, quæ in ſubiecta aliqua materia, corpore & manu operãdo uerſantur: cuiuſmodi ſtatuaria eſt, & ædificatoria: quarum quidem artium & ſimilium cæterarum, facultas omnis & apparatio, non ſe ipſa finita eſt, ſed ad aliud extra ſe tendit, & elaborat extremum, in quo ſuum bonum poſitum ſibi ſentit. Quæ uerò ex uirtute geruntur, & ex animi quadam moderatione, quoniam ſe ipſis terminata ſunt, ſuo ipſa, & eo inſito fruuntur bono: neq; id in alio, quid ſit à ſe diuerſum, exponere coguntur. Approbat hoc tacito ſuo, parum quidem in uulgus notato animaduerſoq; iudicio, natura ipſa: quæ in templis & ędificijs magnificè ſtructis, ſimulachriſq; affabre factis, facit nos nec opinanteis, oculos mentemq; defigere, opuſq; ipſum intueri: ab eo uerò, qui fuerit operis artifex, auertere, atque amouere: quod ratione ea fit, quia bonum artis in opere ipſo, tanquam in extremo & fini, non in artifice ineſt: incredibile autem eſt, quantopere nos & amore boni natura ardeamus, & aſpectu delectemur. Itaque nemo unquã fuit, qui nõ Iouem Phidiæ multò magis, quàm Phidiam ipſum ſit admiratus: at ubi actum aliquid eſt magnanimè, temperatè, prudenter, fortiter, cuiuſq; hominis talibus actionibus referta uita ſit, in quibus præſertim adhibita fuerit conſtantia: quòd non ſubiti animorum impetus, ſed liberum, cõſideratum, perpetuumq; iudicium factis tribuit dignitatem: tunc, quoniam bonum omne in eo

ipſo

ipſo inhæret, qui ſeſe in his ſæpenumero probauit, concurſus in eo fiunt, & ſpectationes, & admiratio eiuſmodi, illa ut dicantur, Hiccine eſt Telamon ille, quem ſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebāt ſua? Themiſtocles quidem poſt explicatā maximis è periculis, & ſuo unius conſilio liberatam Græciā, cùm ad Olympia acceſsiſſet: ac multitudo, quæ ad ludos frequentiſsima conuenerat, dimiſſo certaminum ſpectaculo, ad eum unum intuendum cōuerſa omnis eſſet, maximum tum ſe laborū ſuorum præmium percipere dixit. Et re uera, auerſis etiā nobis, & aliud cogitantibus, tacitè inſinuat ipſa natura, ut eas potiſsimum actiones appetamus, quarum ſplendor & dignitas in autore ipſo permanet: non in alio extrà opere quopiam eſt ſpectanda. Sed quorſum hæc tot & tanta? Nempe huc ut ueniremus, quod iam breuiter compræhendendum eſt: ſummam eſſe hominis præſtantiā ac nobilitatem, rectè ſemetipſo uti, ad eos quidē uſus, ex quibus decus, & dignitas, & pulchritudo: non in externa aliqua re, ſed in eo ipſo, qui utitur, hæreat & conſtituta ſit. Hoc ſi aliena lege, præſcriptoq; gereretur, & ad tenendū uitæ ordinem hunc atq; curſum, ſine errore ullo natura ſola ſufficeret: non eſſet, opinor, cauſa, cur diſciplinam aliquam agendæ uitæ quæreremus: principijs enim naturalibus abūde ſuppeditati, ſuperuacaneis laboribus & curis non implicaremur. Si uerò hoc lumine obſcuro atque occulto, naturæ quidem ipſius in-

ſtinctu, ad magnas quaſdam res appetendas agi, & ſtimulari nos ſentimus: quæ uerò illæ res & cuiuſmodi, quo'ue in loco poſitæ, & conſtitutæ ſint, propter ignorantiã minime ſæpe animaduertimus: nobiſq; tanq; in tenebris errabũdis, aliud pro alio frequenter accipitur: ex quo offenſiones, & peccata, & præcipites lapſus, ſcopuli deniq; uitæ penè innumerabiles exiſtunt. Amabò ſi qua eſt ars, aut ſcientia, quæ ſe nobis caliginem hanc ab oculis erepturam, iterq; rectã demonſtraturã polliceatur, & ad eos fineis nos deducturã, qui maximè è natura ſunt, & in queis ſumma & abſolutio uitæ noſtræ contineatur: erit'ne quiſq; tam abhorrens ab æquo, & bono, qui ad hanc uocẽ occludere aureis ſuas, tantiq; promiſsi magiſtram deſpicatui ducere, & præterea exagitare cõtumeliis audeat? Atqui hoc promiſſum, hoc munus, hoc officiũ Philoſophiæ eſt: illaq; nobis hanc doctrinam pollicetur, ut nobis q; optimè uti, & dirigere actiones noſtras ſine errore ullo poſsimus. Quid ergo eſt? Nihil'ne hoc uobis uidetur: an cæterorũ omniũ longè maximũ? nam reliquis quidẽ rebus cùm utimur, agro, ueſte, ędibus, equo, mãcipio, neq; omni tempore illis, & cum eis unà nobis quoq; ipſis utimur: noſtri autẽ uſus, cùm plurimus ubiq; eſt, tum nullo unquã uel minimo temporis momento intermittit: ſiue enim laboramus, ſiue requieſcimus, ſiue ruſticamur, ſiue ſumus urbani, ſiue publicam agimus rem, ſiue priuatam, ſiue cum aliis, ſiue ſoli

ſoli nobiſcum, ſiue in ſerijs, ſiue in ludicris ſumus: nulla unquam eſt intercapedo temporis, quin aſsiduè, perpetuò, ſine intermiſsione ulla, nobis ipſis utamur: quod, cùm in omnem prorſus uitam permanet, atque pertineat, ſi prauè perperamq́ agatur, miſeram mehercule & infelicem neceſſe eſt à nobis degi uitam: contraq́ ſi bene, ac prudenter, beatam atque felicem. Hoc totum igitur eſt, quod Philoſophia profitetur: daturam ſe nobis uiam & rationem, qua nobis ipſis quàm rectiſsimè utamur: quod cùm promittit, eadem nobis opera beatam uitam ſe daturam promittit. Atque hæc eſt illa una omnis ſapientia, quæ nos ſimiles Deorum immortalium, & eorum uitæ æmulatores eſſe facit: quæ ſola conſtituit beatam uitam atque confirmat, ſi nosbiſmet ipſi aptè, decorè, commodè ſemper utamur. Quam quidem ad excellentiã cognationemq́ diuinam, niſi lumen nobis Philoſophia præferret, non modò aditum nõ inuenire, ſed ne ueſtigio quidem ullo duci ad indagandum poſſemus: ut ſine ſenſu, ſine guſtu, ſine ſapore ullo præſtantiſsimæ uitæ, futuri ſemper fuerimus, niſi ducem nobis ad uiuendum adhibuiſſemus Philoſophiam. Declarat hoc, & magis quidem quàm uellem, communis hominũ uita: quæ uulgò ignara ſui met, ſeſeq́ in uſum quemadmodum adhibere debeat, parum attendẽs: in tantis uerſatur errorum, & ignorantiæ tenebris, ut non incredibile modò ſit, tantam uim mentis at-

que ingenij, quãtam in hominibus natura inſeruit, cæcamq́ue, & propè amentem aberrare rationem: uerùm etiam miſerandum. Quotus enim quiſque eſt, ex eo genere etiam hominum, Phædre, qui ſapientiæ illius tuæ præceptis inſtituti, diuitias & poteſtates ſibi potiſsimum aſciſcũt: qui cùm ſibi optimè conſulere credat, dum bonum illud occulto naturæ inſtinctu appetit, cuius formã & faciem propter ignorantiam neſciat, non ruat præceps in aliquod dedecus: eosq́ue æſtus animi, atque angores contrahat, qui uitam efficiunt amariſsimam? Neminem nominabo, neq́ue ſanè neceſſe eſt: obruimur enim exemplorum copia. Sed certè communis uita uſque eò ueris bonis, & recta uiuendi regula, ac ratione orbata eſt, ut neque in cupiditatibus modum, neque in aduerſis ſecundis'ue modeſtiam ſciat retinere. Cuius quidem erroris tam latè diffuſi, tamq́ue uniuerſi, correctionẽ, ſola Philoſophia pollicetur, ſi qui reperiantur, qui ſe illi curandos inſtituẽdosq́ue permittant. Sit igitur hæc à nobis, tanquam primis ducta lineamentis, ſimplex adhuc, & inchoata Philoſophiæ deſcriptio: eſſe eam ſcientiam uidelicet, ſemetipſo rectè conuenienterq́ue utendi: atque ita utendi, ut totius hominis uſum, & uniuerſam in homine rationem ipſa complectatur. Nam cæteræ artes atque ſcientiæ, quæ nominatim alicui certo generi addictæ præfectæq́ue ſunt, & in eo uno uerſantur, nõ ſunt hominis propriæ ut homo eſt, ſed talis

hominis

hominis,puta geometræ, aut ſtatuarij , aut muſici. Philoſophia autem totum illud ipſum quod eſt homo,perficit,atque exornat: id porrò integrũ quiddam eſt,& uniuerſum,è quo ceu fonte ex ampliſsimo,deducti riuuli, in ſingulares deinde, & limitibus certis circunſcriptas diuiduntur artes : in quas ſingulas tantum de homine ingreditur, quantum de ratione,quod multò quidem contractius, anguſtiusq́ eſt,quàm totus homo , & tota ratio. Quare quæ uniuerſam rationem ſcientia perpolit, ea meritò ars artium nominanda eſt,& ſcientia ſciẽtiarum. Sed quando primam Philoſophiæ quaſi formam delineauimus,ducendi nunc colores ſunt,ſingulaq́ illuſtranda:& omnes eius pulchritudines , quæ innumerabiles penè ſunt , in ſuo lumine collocandæ. Diximus Philoſophiam ſcientiam eſſe bene & laudabiliter ſemetipſo utendi: in eoq́ munere , ſi quis id aptè riteq́ exequatur, beatam uitam præcipuè contineri diximus. Nunc iſtud ipſum munus præclarum atque eximium, quibus ab initijs naſcatur, intelligi nobis oportet:nempe enim rectum nullius rei uſum tenere poſſumus , niſi prius cognouerimus,quid illa res ſit, & quam uim habeat , quaſq́ ad res agendas à natura ſit parata. Itaque primo inceptu, ſtatim ad præceptum illud reuocamur,quod in foribus Delphici templi inſcriptum , quia ſuperius ingenio uidebatur eſſe hominis , uni omnium Deo prudentiſsimo eſt attributum ; Nos uidelicet

ipſos

ipſos ut noſcamus. Et nimirum ſi commodè uti nobis ipſis uolumus, ab hac cognitione proficiſcamur oportet: quî enim poterimus rectum tenere iter, ſi neque naturam noſtram ipſi, nec quæ naturæ conſentanea ſunt, percepta habuerimus? Noſcendi igitur nobis noſmetipſi, & in id curriculum uitæ inducendi, in quod natura ipſa nos immittit. Quæ ſanè noſtrum cognitio, non ab exquiſitis & abditis primò rationibus, ſed à communi hominum intelligentia petenda eſt: fit enim poſteà increbreſcente ſtudio, & progredientibus rationibus, ut noſtri nobis notio in dies reddatur certior. Quæ ex his quidem in præſentia quæ ſunt in promptu, & omnibus patent, explicanda nobis eſt, in conſpectuq́ ponenda. Perſpicuum enim eſt, idq́ planè extat, treis eſſe in hoc inferiore mundo animantium naturas: quorum partim uiuunt duntaxat, idq́ alieno munere, nihil ipſa afferentia ex ſeſe, quam ob rem hoc magis, quàm illud ſequi, & appetere uelle uideantur: quam uitam degunt cuncta ea, quæ tenentur ſolo infixa, eamq́ uegetabilem uitam appellamus. Partim iam ſenſibus prædita, & ſuum aliquod nacta uiuendi iudicium, uim habent à natura inſitam diſcernendi quodcunque oblatum illis fuerit: idq́ uel appetendi, uel aſpernandi, uel inſequendi, uel fugiendi. Tertium porrò genus & reliquum eſt, quod cùm ambo iſta contineat in ſeſe, ut & uiuat, & ſentiat: habet præterea præpoſitam hiſce omnibus,

& an

& antecellentem honore, atque imperio, rationem, ſupra quam nullus iam eſt ullo ex genere uitam hîc degentium, nobilitatis aſcenſus. Atque hæc tria ſimul copulauit in genere humano, intexuitq; natura. Sed duo hîc animaduertenda ſunt, unum quod patet ex ſe, manifeſtumq; eſt, in his tribus ſcilicet naturæ quaſi generibus, quod maximè neceſſariũ ad uitam ſit, id cæterorum eſſe indigniſsimum, maximeq; ignobile: quod iam cum ſuperioribus noſtris ſermonibus congruit, quibus dignitatem à neceſsitate nunquam non ſegregatam eſſe diximus: & re uera ſeruum ſemper eſt natura id, quod obnoxium neceſsitati eſt: liberum enim ius ſuum nullum id habet, ſed ad alienum imperium præſtò eſt ſemper, nec ullo dignitatis ſuæ honore cenſetur: hoc itaq; unum non tam nunc quidem poſitum à nobis eſt, quàm à natura omnibus propoſitum, animam illam quæ uitæ ſoli ſit attributa atq; addicta, quam uegetabilem appellamus, in toto animali genere longè ſubiectiſsimam atq; ignobiliſsimam eſſe, infimumq; eam locum obtinere. Alterum uerò duorum, quæ diximus, diligentius aliquanto nobis eſt attendendum: omnem uidelicet naturam, quæ non ſolitaria ſimplex'ue ſit, ſed ex pluribus quaſi rebus conflata conſiſtat, genus habere ſuum, propriamq; generis appellationem, ex illa parte ſui, quæ in quaq; re eiuſmodi princeps ſit: quòd in coniunctione plurium, uni ſemper naturæ traditus principatus eſt. Quod

cùm ita ſit, & in nobis longè dominetur ratio, principatumq́ ipſa teneat: quicquid ſumus ipſi, totum id accipimus & poſsidemus è ratione, ut ſit ratio illud ipſum planè, quodcunque eſt homo: Sequitur deinceps, ut diſtinguamus quæ harum partium cuiuſq́ uis, quæq́ facultas ſit, ſeorſum primùm & per ſe, deinde in iugatione cum alijs partibus copulatuq́ expoſita: Etenim aliud eſt, quòd unaquæq́ animæ pars per ſe ſingulariter agere nata eſt: aliud, quòd in aliarum partium comitatu & coniunctione: quòd naturæ ſimplicis, ſimplex eſt actio: conflatæ, mixtæq́ coniuncta. Sed de mixtis mox: nunc ſimplicia illa munia, atque officia ſingularum animæ partium uideamus. Ac illius primùm quæ ſine cura ulla noſtra, ſine rectione uiuit in nobis ac uiget, quam uegetabilem animam nominamus: ea enim eſt qua alimur, & ſuſtentamur, & extenuamur, & augeſcimus, accipimusq́ habitum hunc, & figuram corporis quæ in nobis eſt, & fingimur carnibus, oſsibus, neruis, cute, ſanguine, & ad gignendum quod in eodem genere ſimile nobis ſit, natura proni ſumus: cui ſunt animæ quædam membra attributa, quæ ſine nutu noſtro, & conſidant, & excitentur, eaq́ eſt una fundamentum & ſtabilitas animarum reliquarum: quæ niſi adeſſet, neque ſenſus in nobis, neque ratio eſſe poſſet: & tamen ipſa ita eſt neceſſaria, ut ſit reliquarum longè infima. Atque hactenus ferè huius animæ pertinet poteſtas. Illa

uerò

uerò ſentiens, quæ aliquo iam cognoſcendi iudicio prædita eſt, uim habet ſibi peculiarem uidendi, audiendi, tangendi, olfaciendi, guſtandi: atque inter hæc ſenſilia differentias notandi, contrariaq; in ſuo cuiuſque ſenſili genere diſtinguendi: necnon rerum motus, figuras, magnitudinesq; percipiendi, oculis quidem & aſpectu quàm maxime, ſed cæteris quoque ſenſibus nonnihil. Eiuſdem eſt animæ officium, ea quæ ſenſibus ſemel compræhenſa ſunt, etiam poſtea quàm illa abierint è conſpectu, interiore nihilominus animi facultate quadam, imaginibus repræſentare, & tanquam in theſauro in memoria recondere, aliquantumq; ibidem temporis ſpatium cuſtodire: quòd illis formis & imaginibus, ad inquirendum maximè aliquid, & ad declinandum, animalia moueantur. Tertia eſt ratio peculiaris generis noſtri, quæ nullo alio in genere animantium cernitur: per quam nos omnibus mundanis rebus præfecti ſumus, cuius munus proprium & primaria facultas eſt, intueri quidem illud primò, & per ſe, quod ſemper idem eſt, atque eodem modo ſe habens, quod neceſſariò immortale eſt, atque diuinum, in eoq; tanquam in familiari & cognato genere uerſari, ueritatisq; ibidem paſci cibo, ſuauiore multo, quàm ambroſiæ & nectaris. Quando quidem in eis ſolis, quæ ſibi perpetuò conſtant, & uſquequaq; immutabilia ſunt, habitat ipſa ueritas, eadem in fluxis & continenter labentibus, tanquam

ſimulachris, & ſimilitudinibus illuditur. Sed ſi ad hæc quoque, quæ non uniuſmodi ſemper ſunt, ipſam conuerti rationem oporteat, in ījs eius ſit officium præſcribere, ordinare, dirigere, imperare: quòd huius naturæ præcellentis ac diuinæ ſolius eſt imperandi, & præcipiendi poteſtas. His ſingulatim de unaquaque partium animæ à nobis ſic expoſitis, ueniendum deinceps eſt ad functiones eas, quæ ex partium coniunctione inter ſe, copulatúque exiſtunt: quarum mediusfidius incredibilis eſt multitudo: nec numero ea ſolùm, ſed modis etiam, & conditionibus, multiformis, ac uaria. Sed nos genera duntaxat ipſa perſtringemus: ad minutiſsimas partes explicandas non accedemus. Ex parte igitur ſentiente, & uegetante, ambarúmque inter ſe iugatione, atque complexu, primum cura & ſtudium cuſtodiendæ ſalutis, deinde uoluptas, moleſtiáq; exoritur. De ea uoluptate nunc loquor, quæ maximè ſentitur in ipſa coniunctione moleſtiæ: ut ſitientis eſt ideo cum uoluptate bibere, quia cum moleſtia ſitiat: cuius quidem moleſtiæ ea eſt uis, ut cùm primùm deſierit ſitis, ſimul item deſinat bibendi delectatio: hoc genus uoluptatis (nam eſt aliud quoddam purius, atq; præſtãtius, quod nulla omnino admixtum moleſtia eſt, de quo alio loco fiet mentio) hoc inquã mixtę uoluptatis genus, quod etiã uehementius uideri ſolet, propter appoſitionẽ, adiũctionẽq; cõtrarīj. Dicimus ex hac copulatione

pulatione ſenſibilis,& uegetabilis animæ primò naſci, ut in ipſa quidē uegetabili ſitum, fundatūq; ſit, à ſentiente autem percipiatur, & iudicetur. Verùm habet id terminatas in animantibus cæteris uarietates:in homine uerò ſi rationalis anima huic curæ ſe ſubmiſerit, & ad ſectandas huiuſmodi uoluptates ſit conuerſa, crebrius idem multò & multiplicius factum,innumerabiles illas gignit cupiditates, quas uolitare in anima ipſa paſsimq; diſcurrere ac tumultuari ſentimus. Hinc iræ, hinc reconciliationes in gratiam,hinc amores, hinc odia, hinc libidines, hinc ambitus, hinc ſuſpiciones, obtrectationesq;, hinc alacritates, conſternationesq; animorum,& quæ quaſi capita omnium huiuſmodi perturbationum ſunt,ſpes,metus,letitiæ,dolores. Sed nos his breuiter percurſis, ad illam alterā complexionem, temperationemq; rationalis animæ cum reliquis duabus naturis, accedamus. Ex qua quidem copulatione non pauciores profectò q̄ ex cæteris effectus proueniunt: etſi ex alieno hi tamē ſunt genere. Nanque ipſa ratio, quæ ſi pura ſit per ſe, atque ſimplex,in eo,quod idem ſemper eſt, cōtemplando,perpetuò inhæreat: neq; ſponte ſe uſquā à diuina illa diſiungat ueritate:indidem huc euocata, atque huic corpori nodo inextricabili,quoad in his fuerit locis,adſtricta,comitatu importuno ſenſuum & cupiditatum, deſciſcat à ſemetipſa neceſſe eſt: & ad hæc infirma,inſtabiliaq; conſideranda torquea-

tur: quorum primo obtutu tanquam caligine occæcata atque conniuens, ut quæ ex illo illuſtri æternæ ueritatis loco, in tenebras repentè uenerit, aduocare ſibi cogitur communes quaſi adminiſtros & ſuos, & ſenſuum, per quos item cōmune opus cum illis unà peragat, atque exequatur, fidem, opinionem, conſilium, cogitationem: quorum fides quidem, mentis animiq́; eſt aſſenſio, aſſertioni credentis, quæ ſine ratione quippiam confirmet: opinio autem intus concepta exiſtimatio eſt, non ſine ratione quidem, ſed tamen infirma ratione ſubnixa: quæ rem aliquam arbitratur aut eſſe, aut non eſſe, aut huiuſmodi eam, aut alio modo exiſtere. Ac in his duobus ratio conſiſtit tamen, & requieta eſt, quòd eo eſt contenta, quod quoquo modo ſibi fuerit oblatum: in illo autem altero pari, conſilio, cogitationeq́;, iactatur adhuc, poſitaq́; eſt in motu: necdum eò perue cta, quò affectat & tendit: eſt enim cōſilium, quaſi itineris & uiæ inueſtigatio quædam, conquiſitioq́; adiumentorum, quibus id queamus, quod deſignauimus conſequi: cogitatio uerò eiuſdem ferme modi eſt indagatio: uerùm non ea efficiendi quidem quippiam, ſed tantùm intelligendi cauſa ſuſcepta. Hactenus informata nobis ſit, & tanquā leui ducta penicillo agnitio noſtri met: quæ etſi propria Philoſophiæ conſideratio eſt, non maxima tamen uidetur indigere admonitione ad ſpectandum & percipiēdum. Nunc hoc rationale animal

mal,quod uocatur homo, tribus ex naturis cohæ-
rens, atque conflatum:quod fungi debeat actiones,
& ſingularum naturarum proprias,& omnium cō-
munes:fungiq́ꝫ ratione, & ordine, ſi uitam eam ue-
lit degere,quæ felix & beata ſit:tradamus Philoſo-
phiæ inſtituendum, ac poliendum: ut uideamus ſi
dictis eius atque promiſsis,facta etiam conſentiant.
Quid promittit illa autem? nempe ſcientiam ſe, &
facultatem homini præbituram, qua is ſemetipſo
commodè uti,& ad omnia rectè exhibere ſe poſsit.
Atqui nihil omnium rerum melius, neque præſta-
bilius profectò eſt:neque ego ſolus hoc dico, ſed tu
quoque Phædre, & quicunque educti liberalius
ſunt:nemoq́ꝫ potius omnium mortalium tam abie-
cto animo,tamq́ꝫ infima & ſordida conditione uitæ
eſt,quin ſi diligentius conſulat ſemetipſum,& cogi-
tationes ſuas expendat, hanc huiuſcemodi ſcien-
tiam omnibus anteponat opibus, atque fortunis:
quippe qui ex ea ſe aſſecuturum omnia optata ſua
confidat,& ad ſuorum uotorum ſummam peruen-
turum. Veniat igitur in medium promiſſum hoc
magnificum,& graue,ut excutiatur à nobis,& con-
ſideretur,in quo ſic primum ordietur Philoſophia.
Etenim fingamus ſiſti illi à nobis & commendari,
ac de manu in manum (ut aiunt) tradi hunc eum
ipſum,quem cupimus huius tam eximiæ facultatis,
& præclari ſuimet uſus fieri compotem: illa enim,
credo,ut primùm aſpexerit adoleſcētem, noſtroſq́ꝫ

ſermones audierit, hac initio ſtatim oratione ute-
tur: Equidem præſtabo (inquiet) quod pollicita
ſum, uiamq; bene & beatè uiuendi ſine ullo errore
tradam: ſed opus eſt animo non repugnante: quan-
quàm hoc fortaſſe non ſatis ſit: ingeniũ adſit opor-
tet, & ueluti oculi in corpore, ſic in mente luminis
acies, ad intuendam formam ueræ pulchritudinis à
natura parata: quam poſtea ego quocunque fuerit
opus, meo arbitratũ dirigam, atque cõuertam. Sed
quod dixi de non repugnantia, ob eam cauſam di-
xi, quòd ferè ad me qui accedunt, afferunt prauas
ſecum è uulgo opiniones, quas nulla noſtra ratio
poteſt euellere: aut enim in aliqua populari ſenten-
tia ſtatuti atque firmati, uelut expetendas præcipuè
eſſe opes, honores ambiendos, uoluptatem ſequen-
dam, ad omnem deinde uocem ueritatis obſurde-
ſcunt: aut etiam ſi rationi ſe præbeant dociles, uno
aliquo uitio, nonnunquam etiam pluribus conta-
minati atque imbuti, permulta ſecus faciunt, quàm
uera illis dictet, ac præcipiat ratio: Ex quo neq; illis
magna ex me utilitas, & mihi grauis ex ipſis calũnia
conflatur. Videor enim poſtea ob hanc præcipuè
cauſam, ſapientiam tradere, non rerum, ſed uerbo-
rum: quod tamen ſecus eſt: mea enim diſciplinæ in-
ſtitutio, ad res potiſsimum, & ad facta ipſa ſpectat:
formatrix autem orationis hactenus quoque ſum,
ut ſine fuco & fallacijs, cum optimis eam moribus,
& cum præclaris animi cogitationibus uelim con-
gruere

gruere. Quòd ſi tu (ita enim proſequetur ad adoleſcentem conuerſa) ita ad nos paratus uenis, ut te nobis totum ſis permiſſurus, eijcias è te ipſo oportet omnem opinionem alienam conſtantis & firmæ rationis: animumq; tuum mihi purum & purgatum præbeas, quo poſsim ego in eo diuinam illam ſpeciem, quæ à me una fingitur, atque exprimitur magnanimi uiri & uerè præſtantis inſcribere. Quid reſpõdebit adoleſcẽs? primùm pudore credo deijciet oculos: poſt nouis quibuſdam ardoris ſtimulis, ad ſpem magnarum rerum intrinſecus excitatus, quod de Alcibiade ſcriptum reliquit Plato, flens ſeſe & ſalutem ſuam Philoſophiæ commendabit. Sequetur itaq; primã illam noſtrimet, quam diximus, cognitionem, altera præceptio: ut conſideremus attenteq; intueamur, cùm trium illarum partium, ex quibus cõſtituti ſumus, ſingularum proprij & ſui fines ſint, in queis cuiuſq; earum ſit poſitum bonum: nos ex naturis illis omnibus in unam rem cõflatos, non poſſe unius tantum partis extremo & fini cõtentos eſſe: ſed quemadmodum treis animæ habitus & facultates obtinemus, ita tria nobis habere propoſita bona, quorum ſingula partibus ſingulis, coniunctè autem omnia uniuerſitati ipſi conueniant. Perſequamur enimuero quod cuiuſq; partis extremum, atque idem bonum ſit: quò melius deinceps queamus iugum illud, & uinculum totius communionis aſpicere. Illi igitur parti & animæ inferiori ac ignobiliori,

biliori, per quam ſuſtentamur,& alimur, ceu finis, & ultimum incolumitas propoſita eſt, quæ eadem ſalus & uita eſt intelligenda, genuſq; illud boni, quod utile appellatur, in hoc genere animæ præcipuè eſt fundatum: utile enim potiſsimum id uocamus, quod ad ſalutem & incolumitatem uel dandam, uel conſeruandam, uel reſtituendam etiam pertinet, quod inter reliqua bona maximè neceſſarium eſt: etenim eſt cæterorum tanquam ſolum, fundamentumq; bonorum, quo ſubducto, atq; ſublato, reliqua non uideantur bona uſpiam poſſe conſiſtere. Atque huius quidem etiam boni participia illa ſunt, quæ omni carent ſenſu: ut ſtirpes, arboreſq;, & cætera eiuſdem modi, quorum eſt natura in toto animanti genere longè ſubiectior: nihilq; in ſe continens, niſi quod neceſsitatis ſit: ideoq; honore nullo, nec nobilitate prædita. Altera eſt natura iam ſentiens, uimq; & facultatem habens huiuſmodi inſitam, ut affici quodãmodo rerum appulſionibus, idq; ipſa ſentire, ac propterea moueri ad appetendum, uel ad aſpernandum, poſsit: cuius finis & proprium bonum intelligitur uoluptas: certè enim niſi aliud quid pręſit, quod moderetur, & corrigat, ſemper ut ad ſuum ſummum, ſummeq; expetitum bonum, ſenſus ad perfruendã rapientur uoluptatem. Tertium porrò animæ genus, quod rationis particeps, uel ea ipſa potius eſt ratio, cœleſte atque diuinum: cuius præ nobilitate ac præſtantia, reliqua genera

nera aut nullius quodammodo, aut certè ita parui ſint momenti, ut ne comparanda quidem ſint: finem ſuum & ultimum propoſitum ſibi habet, ſi ipſum per ſe ſolum ſpectes, ſcientiam & ueritatem: ſi cum reliquis coniunctum, decus atque honeſtatem. Eſt enim honeſtas, quam eandem dignitatem, decentiā, amplitudinemq́ appellare iure poſſumus: ſi acutè inſpiciamus, nil aliud profectò, quàm ueritas, cum reliquis aliarum partium finibus, utilitate uidelicet, uoluptateq́ coniuncta. Vt enim luminis natura candens ipſa per ſeſe, & ſuo quodam ſplendore lucida, ſi illuſtrādis rebus admiſceatur, colores eos excitat, qui uarietate & pulchritudine decentes ſunt: Sic ueritas adiuncta hominū ſtudijs & affectionibus, cùm in agendo, regendo, communicādoq́ expromitur, illam in primis gignit, quam ingenuæ mentes tantopere mirantur, conuenientiam rerum omnium, & dignitatem. Atq́ his tribus finibus proprijs trium partium iam cognitis, in quorum unoquoq́ ſuum cuiq́ parti bonum eſt: uideamus nunc totum hoc complexum, & copulatum, quod eſt homo, quos ad fineis à natura directum ſit, & quam uitam agere debeat, quoq́ modo ſemetipſum in uſum ſui adhibere, ſi ad extremum & ultimum ſuæ naturæ bonum ſit peruenturum. Atq́ horum quidem trium, primum illud Philoſophia duntaxat docet: reliqua autem duo prætereà etiam tradit. Quid eſt autem quod doceat? Nempe ſicut nos coniuncti, & tempe-

rati ex tribus naturis ſumus, ſic tria illa bona in unū miſcenda nobis eſſe, & capienda, ſi beatam, & expletam ſuis omnibus numeris uitam uelimus conſequi. Quid ais Zeno? Quid nouas uerborum contechnationes implicas, quibus nos captare, & illaqueare coneris? Bonum eſſe quod honeſtum ſit: Aſſentior, & ex præſtantiſsimo quidem genere conſiteor eſſe bonum: At id ſolum bonū, prorſus nego: niſi aut unicum tantūmodo bonorum genus in natura rerum ſit: quod cuinam quæſo queat probari? cùm omnibus rebus natura & ſpecie inter ſe plurimum differētibus, ſuum cuiq; earum in fini atq; extremo ſit poſitum bonum, quod eſſe idem diuerſorum non poſsit: & ni ita ſit, fruſtra pleraq; creata à natura, & nullos ad fineis effecta intelligātur. Aut ſi alia quoq; bonorū genera ſint, quoniam de hominis bono nominatim nūc quærimus, ex unica natura nos, hoc eſt, mente duntaxat & ratione, oporteat eſſe factos. Atqui alias prætereà naturas in nobis obtinemus: Vbi ergo repētè deſerimus illarū bonū? quod ſi aſſequi poſsimus, intelligamus id certè ad aliquā partē noſtri pertinere: Niſi fortè reliquarum partium bona ſtare, atq; cōiungi cum rationis bono nō poſſunt: quod uſq; eò falſum eſt, ut in illis præcipue ſibi accōmodandis, & concordibus ſecum faciēdis, eniteſcat & elaboret noſtra ratio. Sumus ergo ad iſta tria bona & appetēda, & cōſequenda à natura facti: quorum quidē cōmunio bonorum, in ipſa partiū noſtrarum

ſtrarum

ſtrarum coniunctione ſpectatur. Sic enim debemus exquirere,& conſectari ſingula, ut ad communitatem tamen omnia referamus: atque hic illud peruidendum eſt,uſque eò congruere tria hæc inter ſe bona,& uelut conflata eſſe,ut quãquam unum quodque illorum ſuo & proprio genere cenſeatur, ſocietatem tamen cum reliquis generibus, & naturalem quandam intelligatur habere cognationem: nam & quod utile cui eſt,id ſuapte etiam natura conueniẽs illi eſt,ac iucundum: & honeſtas ſuam utilitatem ac iucunditatem ſecum adiunctam habet: & cum uoluptate,quæ è natura ſit,ſua eſt utilitas, conuenientiaq́ꝫ coniuncta. In quo perſpicuè natura contra Stoicorum rationẽ decernit, illud uerè perfectum, & cumulatum hominis bonum eſſe, quod ſit ex his tribus in unum quaſi temperatum, atque mixtum. Sed nos cum ſuos cuiusq́ꝫ naturæ fineis appellauimus, illis nominibus ſingulos indicauimus, quæ præcipuam,& principem in una quaque natura rationem boni declararent,ad quam cætera adiuncta bona pro acceſsionibus ducerentur: quemadmodum in ſequentibus fiet manifeſtum. Etenim notatis iam,& conſtitutis finibus ad quos hominis uita, naturaq́ꝫ contendit,aperiendus dehinc eſt communis penè cunctorum hominum error: quos ignaros,quatenus quicquam cõueniat,illamq́ꝫ partium in nobis conſenſionem uiolantes & diſtrahentes, ſtultitia in uita,quaſi furia quædam, incitat, atque

perturbat: ut neque placati ſibi ipſi, neque cum cæteris concordes eſſe poſsint: quos cùm ab hoc tanto malo ſe abducturam Philoſophia polliceatur, & in poſſeſsionem ſummi boni inducturam, perſpiciamus, quæſo prius aliquantum magnitudinē mali: ut quantum deinde illi beneficium debeatur à nobis, melius agnoſcamus. Etenim ſi quiſquam eſt, cui hæc tanta communis uitæ confuſio curam aliquam iniiciat noſcendi, & contemplandi, unde illa & quibus quaſi radicibus exorta, quotidie magis fruticetur, & ingraueſcat: is reperiet primùm ignorationem ſui in uno quoque, deinde prauum uſum, qui nec rectus eſſe ignoranti ſemetipſum poteſt, hanc tantam errorū ſyluam profudiſſe, per quam excluſa luce ueritatis, totum ferme uitæ iter nobis impeditum atque cæcum factum eſt. Nam aut fines eos, ad quos natura generati ſunt, nequaquam homines mente, & intelligentia compræhendētes, feruntur fortuitò, & temere: & ut ad unum aliquod ſtudium, quaſi fluctu, delati ſunt, ita inhęreſcunt in eo, cæteraq; noſſe & ueſtigare contemnunt: ex quo ſtatim diuellitur in nobis naturæ illa conſenſio, maiorq; pars noſtri neglecta à nobis inaccurataq; relinquitur: Aut qui plureis fineis tenere conſtituunt, ignari quid poſtulet illorum unuſquiſque, & quantum cuique tribuendum ſit: inepta & diſpari compoſitione, non illos conciliant inter ſe, ſed committunt: ex quo ſeditiones graues, & prælia in animis

intus

intus excitari neceſſe eſt. Ac ut rem exemplis notiorem faciamus, diximus utilitatem, uoluptatem, dignitatem, humanorum eſſe deſideriorum ultima, copulata ipſa inter ſeſe, quando & nos conflati ex triplici natura ſumus: ut cuique naturæ ſuum ultimum ſit, non illud quidem adiunctum omnino, & ſeparatum à cæteris, ſed proprium tamen cuiuſq;, atque præcipuum. Quid ergo? Non'ne cernimus ex hominum numero nonnullos, qui cùm utilitatem nimis adamauerint, quòd ad eam ſunt, aut conſuetudine diuturna, aut propinquorum imitatione atque exemplo, aut æqualium hortationibus adducti, paruam uoluptatis eius quę alieno ex genere ſit, nullam omnino dignitatis ducunt rationem: ſed ambo hæc genera reliqua in una ſibi utilitate conſtituentes, uni illi ſeruiunt uitæ, quæ animantibus quoque reliquis & ſtirpibus communis eſt: cuius fundamentum, & ſtabilitas in parte animæ ignobiliſsima conſiſtit: reliquas uerò naturæ partes, deſerunt, atque deſpiciunt. Itaque rei faciundæ maximè addicti, & mancipati, nullum ſordidum, neque turpem iudicant quæſtum, unde ad uitam utilitas aliqua perueniat: ex quo infinita in illis quotidie magis pecuniæ cupîdo adnaſcitur. Atque hi ſunt, qui ſolliciti ſemper, & anxij, minutatim, & pauxillatim omnia expendentes, nati eſſe uidētur ad omne perferēdum dedecus: litigioſi, difficiles, ſcrupuloſi: qui ne irriſi quidem, & ludibrio habiti, animaduertere

poſſunt

poſſunt, quàm miſera conditione uiuant: tantumq́ illud pertimeſcunt, ne quid ab ijs petatur, aut auferatur: itaque & fugiunt bonorum cœtus, & à conſuetudinibus hominum abſtinent: nec audent quicquam facere, aut dicere unquam fortiter. Hos tu homines eſſe ſtatuas, infimæ illi uitæ, & ignobiliſsimo generi bonorum addictos: ac tanquam ſpongias lapidi, ſic ipſos auro affixos, & pecuniæ. His è regione alij, nulla neque uitæ, neque utilitatis habita ratione, ad uoluptatem unam toti ſunt delati: in eaq́ exquirenda undique ac perfruenda, ſummam ſibi uitæ conſtituunt: cuius quidem uoluptatis, eius nimirum quæ populo & nota, & nominata eſt uoluptas, regnum in parte naturæ ſentiente cõſtitutum eſt: nam neque uoluptas eſt, niſi ſentiatur, ſenſusq́ perfundantur, & deliqueſcant ex ea: Et memoria præteritorum, expectatioq́ futurorum, quæ ambo in ſolis ſentientibus ſunt, productas tempore & ſpatio, facit ſentiri uoluptates: quas ſola inſtantis breuitas temporis inanimaduerſas, & imperceptas trãſire cogeret. Ergo ad uoluptatem qui ſunt omni ſtudio conuerſi, cùm genus eius nullum repudient, nec prætermittant: in eo tamen genere plurimùm adhæreſcunt, quod ex ſentiente ac uegetante anima coniunctum eſt: quando id quidem omnium eſt acerrimum, & ad concutiendum totum hominem maximè uehemens: eſt autem id poſitum in eo, ut cùm pars illa uitalis & uegetabilis, quæ cæterarum partium

tium rudis & corporea maximè eſt, defectionem naturæ ſuæ, & maiorem aliquem diſceſſum à temperamento patitur, in quo moleſtia iam ineſt, & quaſi naturæ triſtitia quædam non mediocris: ſi ſubleuetur, ad naturamq́ue reſtituatur, incredibili quadam uideatur ſibi perfrui ſuauitate: quòd ut in comparatione nigri color albus, ſic in adiunctione moleſtiæ uoluptas acrior ſenſibus noſtris appareat. Atque hæ huiuſmodi in primis plebeiæ & ſordidæ ſunt uoluptates, quæ ab hominibus nequam, atque ignauis potiſsimum expetuntur: quarum uim conditionemq́ue cunctarum, in una ſi placet ſpecie, eademq́ue notiſsima, parumper conſideremus. Eſt enim morbus uulgaris ſanè, & omnibus notus, quem pſoran Græci uocant, nos uertimus ſcabiem: cùm ſanguis intus bilioſus & aceſcens, ſparſim è cute conatur erumpere: & quacunque funditur, propter acumen, ſtimulis pungit, inficitq́ue corpus, & inficiendo pruritus acreis ciet, qui ſunt quaſi fermenta quædam & nuncij appropinquantis doloris. Huic malo, & moleſtiæ ſubuenimus ſcalptione, atque unguibus, uel aſperæ rei alicuius fricatione, & attritu. Ponite uobis nunc ante oculos formam atque imaginem huius prurientis: uidetiſ'ne ut miſerè ipſe ſe exerceat, mixtamq́ue ex uoluptate, & ex moleſtia, indignantis ſimul & lætantis, exhibeat faciem? cumq́ue intrare eò digitis planè non poſsit, ubi maxime fodicat, & ſtimulat uis morbi, quemadmodum cutem ſuam di-

laceret, uocibusq́ inconcinnis obganniat, anhelitus efflet graues, & mirandum in modum corpus, uultum, membraq́ iactet, atque diſtorqueat? qualem hunc, quæſo, & quo ex genere hominem eſſe ſtatuetis? Atqui talis ferè eſt, attentè ſi inſpexeritis, uniuerſa eorum uita, qui ſe potiſsimùm dicant, & dedunt corporis uoluptatibus: alij enim in epulis, & ebrietatibus hoc idem efficiunt: alij in congreſsionibus corporum, turpitudineq́ libidinum: nonnulli etiam ſitim medicamentis colligunt, ut ſit potandi maior quædam iucunditas: plures ſine fame & ſiti, & ſine uehementi aliqua cupiditate, ſola recordatione ſuauitatis adducti, uino, gulæ, libidiniq́ inſeruiunt: qui ſemet etiam inuitant ipſi, excitantq́ languenteis: nihilq́ prorſus præterire earum rerum uolunt, quas aliquando nouerint afferre delectationem ſolitas. Quod quidem proprium & præcipuū falſæ atque corruptæ in nobis rationis malum eſt: idemq́ non neceſſarias ſuſcitans cupiditates: Nam cætera animantia quoquo pacto ſe gerant, cum contrarijs moleſtijs ad appetendas illiuſmodi uoluptates compulſa ſunt, naturæ tamen plerunq; finibus continētur. Homo ſolus corporis uoluptatem, non neceſsitate (nam ea quidē faceret ſibi ipſa modum) ſed ratiocinatione falſa demetiens, in eiuſmodi genere cupiditatū, inſatiabilis prorſus, & infinitus efficitur. Atq; horum duorum generum quæ memorauimus, auari illius dico, huiusq́ uoluptarij, tanta

eſt à

eſt à ratione recta animi & uoluntatis auerſio, ut nulla beſtia ſit, quàm utrunque eſt iſtorum, aduerſus uocem ueritatis agreſtior: nam neque caſtigatores ullos hi perferunt, & rectè ſuadentibus ſemper ſunt inimici: ipſi uerò ultro eludunt etiam cæteros, ſuaque cuique alibi ſtudia, quàm in corporis uoluptatibus collocāda eſſe negant, propterea quia quicquid non manu & corpore teneatur, inane id totum, & ſuperuacaneum iudicant eſſe. Sunt alij, nimis cupidi illi quidem, & ſtudioſi uoluptatum, ſed tamen in eo uitio aliquanto leniores, qui uoluptates potiſsimum eas conſectantur, quæ ſenſuum propriæ ſunt: nec ita magnam habent cum illa corporea parte contractam rationem, ut qui muſicis & cantibus aſsiduè dediti, perſonare aures ſuas uocum, & fidium, & tibiarum cantu ſemper uolunt: aut qui oculis rapiuntur in omnem cupiditatem, ut ſignorum, tabularum pictarum, argenti ueſtisque ſtragulæ, gemmarum quoque & margaritarum ſtudio propè infinito ducantur, domos autem ſuas ita refertas habeant atque exornatas, ut nil feſtiuius, neque concinnius ne cogitari quidem poſsit. Sunt etiam qui odoribus præter modum delectentur, & eorum innumerabilem undique conquirant uarietatem. In queis tribus ſenſuum uoluptarijs generibus, luxuria præcipuè ea ineſt, quæ etſi libero homine putatur eſſe dignior, frangendis tamen & uiri, & uirtutis neruis, uim permagnam habet. Reſtat ut de ge-

nere illo tertio & præcellente dicamus, quod ſi pecu liari ſuo ſolùm munere fungatur, & in una contemplatione ueritatis poſitum ad reliquas partes aſpectum nullum referat: homines efficiet ſquallenteis & mœſtos, nil ferè habentes cum humanitate commercij: & ad omnia quæ occurrerint quaſi obſtupeſcentes. Sin autem cum ſenſibus ſociatū atq; iunctum, illis ut miniſtret, & ſubſeruiat, adductum fuerit: eò maximè adnitetur, ut popularem gloriam, & potentiam in primis aſſequatur: uimq; aliquam uehementiorē nactum, urbes, populos, regna ſæpenumero euertet. Sin autem animo fuerit infirmiore, & tenuioribus opibus, ad illa cōuertetur, ut nimio ueſtitu cultuq; corporis, aut alio quodā oſtentationis artificio, cogat ſe ſpectari. Sed quid ago? ſanus'ne ſum, qui tantam errorum molem, quantam omnis uita fert, euoluere me poſſe atq; explicare ſim ratus?

Hic CITRARIVS, Imò feciſti tu planè operæpretium, inquit, qui iſta nobis ante oculos adduxiſti, ex quibus facilè deinde ſit ad reliqua coniectura accedere: Video enim iam planè, & cum animo meo cogitans intueor: non hos ſolùm, qui in unius partis fini præcipuè inſiſtunt, ſed iſtos etiā qui cunctarum fines partium, atq; extrema cōſectantur, niſi apto cōmenſu quodam, & bene examinata ratione id faciant, inæqualem eos, & confragoſam uitam du cere, conficiq; ſemper ſolicitudinibus & moleſtijs: ut non minutiſsimis corpuſculis Democritiū inane,

quàm

quàm huiuſmodi diſsidijs & conflictationibus animorum, refertior uita ſit: quibus quidem rebus lumen afferri, atque ordinem, præclariſsimam rem eſſe, intelligere mihi uideor: ſi tamen hoc præſtari à Philoſophia ipſa poſsit. ATQVI, inquam, pollicetur illa hoc quidem: Sed illud quoque, Citrari, intelligere te puto, ordinem iſtum, atque lumen, de quo narras, ſine cognitione certa earum rerum, ad quas adhibituri noſmetipſos ſumus, haberi planè non poſſe. QVID NI intelligam? inquit: an quiſquam rerum earum, quas minimè nouit, prudens directior eſſe poteſt? QVID SI, inquam, homo eiuſmodi eſt, ut ſi ſe totum præſtaturus ſit, cuius rei diſciplinam, ut antea diximus, Philoſophia profitetur, omnia illa intelligat, & noſcat neceſſe eſt: quibus cum, commercio, aut uſu, aut cognatione aliqua eſt implicatus, num tibi uidebitur quicquam in rerum natura penè eſſe, quod non illi cognitum, & perceptum eſſe debeat? VIX uideor hoc poſſe inficiari, inquit. ATQVI confiteare hoc quidem neceſſe eſt: omnia enim prorſus illi noſcenda, & compræhendenda ſunt: uerũtamen modo quodam ſingulari atque ſuo: Eſt enim duplex rerum cognitio: Altera, quæ in partibus explicat ſe, atque diſpertit: Altera, quæ in genere ſummo, atque uniuerſo eſt collecta. Primam illam artes & opificia, & circunſcriptæ terminis, limitibusq́ ſcientiæ: ſecundam uerò cognitionem Philoſophia ſola comple-

ctitur: atque ut dicebamus, talem præſtare hominem, aut talem, huius eſſe, uel illius artis: ipſum autem hominem præſtare quicquid ipſe eſt, proprium eſſe Philoſophiæ. Item dicimus nunc in cognitione talem eſſe rem, aut tantam, aut huiuſmodi ad ſcientias artesq́ peculiares: id autem ipſum ſimpliciter, quod res quæque eſt, ad Philoſophiam unam ut cognoſcat, pertinere. Quid eſt ergo quod uehementius homines in errorem inducat & fraudem, quàm inferioribus niti notionibus, ſuperiores autem illas & primas non tenere? Vt puta, diuitias ſibi bonum arbitrari, cum quid bonum ſit, & quę ſit eius rei uis ac natura, in uniuerſum nõ intelligatur. In quo quidem uno principe bono atque ſummo, eiusq́ cognitione & ſcientia, omnium deinde bonorum, quę ex illo effluunt, poſita & collocata eſt ueritas. An tu alium fontem bonorum ullum & noſcendorum & tenendorum exiſtimas eſſe, quàm ueritatem? Veritas eſt lumen illud atque ordo, quem modò adhiberi rebus aiebas oportere. Quod cùm animi oculus cognitione, intelligentiaq́ compræhẽderit, idq́ & actionibus ſuis proponere, & præferre ſibi ipſe cœperit: tum tutò ueſtigia ponere, tum uanos illos terrores, inanesq́ blanditias falſarum opinionum, quæ totam improuidam uitam perturbant, depræhendere, atque diſcutere, & ſe in arce ueri boni poterit conſtituere. Veritas enim eſt, quæ inſtruit nos & docet, quid quæque res, quantiq́ ſit, & quantum

eadem

eadem nobis conferat ad uiuendum. Veritas eſt, quæ nos noſtrimet gnaros & prudentes eſſe facit: nec ſolum primam illam & inchoatam, quam ſuprà diximus, ſed abſolutam, & integram nobis dat noſtrum cognitionem. Veritas, cùm res nobiſcum, nosq; cum ipſis rebus comparat, atque componit, modum ipſa una & dimenſum illum tradit, per quē res nobis, nósquemet rebus ipſis ita applicamus, & adiungimus, ut neque obruamur nimia copia earum, neque remaneamus ipſi uſpiam inanes. Quid eſt, quod uerorum bonorum & intelligētiam monſtrat nobis, & adipiſcendorum tradit facultatem? Quid nos ipſa uia & explorato itinere ad optatos fineis ducit? Quid potiſsimum facit, ut ſine metu, & ſine pœnitentia rectis conſilijs uſi, pacatam, ac iucundam traducamus uitam? Nimirum omnium huiuſmodi bonorum, & aliorum etiam maiorum, ac præſtantiorum, quæ à notione uulgi magis remota ſunt, origo nobis, & caput, & ſtabilimentum, eſt ipſa ueritas. Vt ambulare in tenebris ſine lumine, ſic periculoſum, & præceps eſt peragrare, & conficere uitæ uiam ſine ueritate: & mehercule, ſi alterutrum è mundo tollendum ſit, multò minore incōmodo diurno ſidere, quàm ueritatis luce careamus. Quis enim falſo bono potiri uoluit aliquando: aut quis unquam extitit, qui duros, & graueis in uita cum exantlaſſet labores, eo ad extremum præmio contentus eſſe poſſet, quod inanis & falſa utilitas

attu

attuliſſet? Quapropter, Phędre, cùm ſapiĕtiæ omne iudicium ad multitudinis opinionem contuliſti, hanccine ſpreuiſti Philoſophiæ uocem, quæ ueritatis ſtudium primarium eſſe omnibus uult: rectaſq; etiam opiniones, ſi quæ aliquando abſque certa ueritatis cognitione exiſtunt, cæcis comparat, caſu rectum iter inſiſtentibus? an eſt quod proferri indignius poſsit, quàm ſapientiam neſcire ſe ipſam, ſed tantummodo quadam opinione de ſe niti? Quis hoc è uulgo infimus homo non facit? Ergo ſatis erit nobis, non quidem ſcire beatè uiuere nos, ſed ſolùm opinari uiuere nos beatè. Quot multos enimuero hominum, quotidie iſta opinio decipit? Non eſt hac opinione contenta, non in hoc noſtra conquieſcit Philoſophia: Scire nos id ipſum ac noſſe apprimè uult: Itaque tradit uias noſcendi, & intelligendi, neque beatam uitam, niſi ſcienter illa animaduertatur, & agnoſcatur, ullius nobis ad iucunditatem animi, eſſe momenti putat: non plus quidem quàm ſtipiti aut arbori, quę ramis pomiſq; inſigniter adornata, ſuam ipſa uiriditatem feracitatemq; non attendat. Quòd ſi ueritas quoque definienda eſt, & tanta res tam paucis in cōſpectu quaſi ponenda: Dicimus, ueritatem aliam in ipſis rebus ineſſe, aliam autem in nobis. In rebus ueritas eſt, primum illud ipſum, quod quæque per ſe res eſt, quod tantum habet una quæq; res de natura, quātum habet de ueritate; Deinde, rerum ipſarum inter

ſe con

ſe conſenſio & concordia, cum reſponſus quidam in his ſit, aptaq; compoſitio: ſecunda quodam modo naturæ ueritas eſt: orta illa quidem ex ſuperiore illa, & ſimplice: ſed nobis, qui ab humilioribus ſcandendo ad alta nos attollimus, anterior, & primò obuia. Ad has porrò naturæ percipiendas ueritates, cùm ſe applicat noſtra intellectio, ad eaſq; ſeſe componit, atque exæquat: tunc naturalis illa ueritas, tanquam in ſpeculo, relucens in anima noſtra, imaginem diuinæ nobilitatis in nobis conſtituit: ſi & noſcamus opera, atque conſilia præpotentis Dei: & quoad homini licitum eſt, in conſilijs item noſtris illa imitemur. Ac ut præclaro hoc ab auſpicio, & ueritatis tanquam fundamento, proficiſcamur ad reliqua: percipiendum uobis illud eſt, trinas illas in nobis facultates animæ atque partes, ex quibus noſtra omnis natura compacta ſit, non poſſe ritè præſtare commune omnibus munus, niſi in ſuo quæq; peculiari munere priuatim prius inſtructa & erudita ſit: quod in illa infima parte ſtatim fit manifeſtum: ea enim ſola à cæteris partibus abiuncta, opus tueri ſuum poteſt: in ſenſibus quidem, quis non uideat, non poſſe hoc album atrumúe, quod ad functiones uitæ pertineat, appeti aut uitari: niſi prius atrum cognoſcatur, atque album? Quanquam de cæteris minus negotij fortaſſe ſit: ratio quidem noſtra, quæ illud ipſum eſt, quod ſumus nos, domina & rectrix humanæ uitæ, per quã

A habe

habemus,atq; obtinemus,non quod uiuimus dun-taxat (id enim potuit uegetabilis pars, quæ infimi generis & muneris eſt, præſtare) neque uerò etiam illud, quod cum uoluptate & ſuauitate uiuimus: Eſt enim ſenſilis in nobis facultatis in primis hæc oblectatio: Sed quòd decoram, & ſplendidam, & cum dignitate agimus uitam, præcipuũ eſt in com-munitate rationis munus, atque officium. Hæc igi-tur inquam ratio, noſſe ipſa prius, & apprimè te-nere debet, quid pulchrum ſit,quid honeſtum,quid ſplendidum, antequàm illud in commercium reli-quarum partium deferat: Et denique princeps o-mnis ueritas rerum illi percipienda eſt, antequàm eam exprimat,ac referat in ueritate actionum. Quæ cùm totam ratio uitam hominis contineat, parteſq; illi cæteræ pareant, eamq; conſequantur: nimirum de ea nobis potiſsimum ſermo habendus eſt, ut ui-deamus primùm, qui rectus illi uſus ſuimet per ſe-metipſam & ſeparatim à reliquis ſit: deinde qui in reliquarum partium comitatu & coniunctione. Quod his duobus rite expoſitis, cunctam uim Phi-loſophiæ, ut opinor, explicatam & perſpicuam ha-bituri ſumus. Eſt igitur rationis, cuius nomen à ra-to deductum eſt, diſcernere ea, quæ rata eſſe de-beant: hoc eſt, uera, firma,conſtantia: quam facul-tatem profectò in his mortalibus & fluxis reperire ipſa nequit. Quocirca ad ea conuertat ſe, & confe-rat oportet, quæ ſunt perpetua, & immortalia:
quòd

quòd ſi etiam in his, quæ gignuntur paſsim, & intereunt, aliqua imago exiſteret perpetuitatis, qualis fortaſſe in ipſis generibus ineſt, quorum uniuerſum ſemper permanet, indiuidua quotidie dilabuntur: in optima tamen, & conſtantiſsima parte naturæ illa quærenda eſt, ut ubi maximè lucet, ibi potiſſimum ueritas exquiratur. Eſt enim eiuſdem ſcientiæ & facultatis, cùm tractare de re, quæcunque illi res ſubiecta ſit facultati, tum de ea ſumma abſolutiſsimáque tractare. Cùm igitur peculiare officium rationis ſit, indagare ueritatem: in diuinis autem & ſempiternis maximè exiſtat ueritas: diuinorum indagatio in primis rationi eſt propoſita. Hic me recens iſta Academia non permouet, quæ percipi & compræhendi negat poſſe ueritatem. Neque enim illi ne iſtud quidem ipſum eſſe perceptum poteſt. Non eſt omnino de ſingulis argumentandi locus: Tantùm contrà dico, ſi ita res ſe habeat, quemadmodum autumat illa, & perſtrepit: fruſtra & in nobis, & in natura ipſa factam & conſtitutam eſſe rationem: Vt enim ſuprà demonſtrauimus, quod uſum ſui nullum habet, id non modò fruſtra eſt, ſed neque ullo pacto eſſe poteſt omnino. Vt ſi intellectio non ſit, ne ratio quidem exiſtat: cuius officium cùm ſit intelligere, ſolùm autem quod uerum eſt id intelligatur: adempta ueritate intelligendi, funditus tollitur è natura, &

exterminatur ratio, cui concluſioni conſtanti & firmæ quàm multa incommoda abſurdaq́ſ ſequantur, profectò intelligitis. Sunt alij agreſtiores, negantes utilem homini eſſe diuinorum cognitionem: quos patet nullam utilitatem agnoſcere, præter eam, quæ tactu & corpore percipiatur: At ea maxime bruta & aſpernabilis præſtantibus animis iudicatur utilitas. Sed ut redeamus, unde digreſsi ſumus: Ratio ſemetipſa uolens uti, & ſeparatim exequi munus ſuum intuendæ ueritatis, ſenſuum quidem adminiculo primum nixa eſt: initium enim illi primum animaduertendi, deinde pertentandi, ac paulatim altius erigendi ſe, atque attollendi à ſenſilibus factum eſt: ex admiratione enim eorum, quæ in natura ſenſili maximè ſpectabilia ſunt, primùm orta eſſe dicitur Philoſophia: pòſt uerò ubi ſatis his inſtructa, & adminiculata ratio eſſe cœpit: cùm ad principes naturæ cauſas, illasq́ſ generales notitias, rerumq́ſ rationes inueſtigandas ſe datura eſſet, ne ſimulachris ſenſilibus diſtraheretur, quæ uaria & multiformia, ſæpeq́ſ inter ſe repugnantia, mentem, cogitationemq́ſ obturbant: neceſſe habuit ſubſidio ſibi aduocare artes alias quaſdam, tanquam puriores exercitationes ſuimet: quarum uſu tractationeq́ſ aſſuefacta, poſſet paulatim extollere ſe, atque eminere, ut Arithmeticam, omnemq́ſ mathematicam cognitionem: cuius ea uis eſt, eáque
exerc

exercitatio, ut mentibus noſtris rerum in corporibus iacentium, atque inſitarum, naturam ſpeciemq́ proponat, ſine ulla corporis mixtione. In primis autem & maximè adſciuit Dialecticam, quæ ars nulli nominatim rei naturæ'ue præfecta: ipſas tantummodo ratiocinationes per ſeſe, & mentis quaſi ex uno in aliud tranſitiones ac peragrationes, metiri, & perpendere, & æſtimare nata eſt: quæ cui uidelicet ratiocinationi ratiocinatio conueniat, aptaq́ ſit: quam quæ antecedat, aut conſequatur: quid ſit repugnans in illis, & ambiguum: quid diſtinctum, & illuſtre: quæ ſit plurium inter ſe ratiocinationum contextio, aut etiam diſparatio: & quarundam inſociabilitas, aliarum ita arctè hærens connexio, ut diuelli nõ poſsit: his enim ipſa ratio in ſe prius examinatis, ac perpenſis, ubi uires ſuas domi iam perſpexit, exploratasq́ habere cœpit, tum demum ſic egredi in aciem, & ad contemplationem naturæ tutò auſa eſt accedere. Ac primo quidem ortu Philoſophiæ, antiquitus (ſicut monumentis literarum eſt mandatum) ex rerum illa cœleſtium aſpectu excitata ad cupiditatem cognoſcendi, cùm Solis & Lunæ, errantiumq́ ſyderum, nec non eorum quę ſemper cœlo inhærent, motus, formas, pulchritudinesq́ ſpectaſſet, uiciſsitudinesq́ notaſſet anniuerſarias, & cum admiratione maxima tantarum deſcriptiones rerum contemplata eſſet, ex ratis ordinibus eorum, perpetuisq́ curſibus, eadem ſemper inter-

ualla lege certa ſeruantibus, ſuſpicari cœpit, eſſe autorem, & principem huic mundo quendam, cuius imperio & nutu mouerentur cuncta, & regerentur: Neque ſola hac ſuſpitione contenta, ad peruestigãdum ſe dedit, ſi quid poſſet de eo firmi, certiq; concipere. Amoto igitur oculorum ſenſuumq; adminiculo, ipſum motum in ſeſe, ipſumq; tempus, & quæ horum duorum conſiderationi adiuncta ſunt, infinitatem diuiſionum, æternitatem ſeculorum, diuerſitatem naturarũ, inquirere eſt conata: cumq; uideret nil tam cognatum eſſe cuiq; naturæ, quàm motum proprium illi & congruentem, quòd in eo primum natura rei cuiuſque oſtenditur: perſpicere cœpit, ex diſsimilitudine naturaliũ motuum, diſsimiles item rerum naturas indicari: itaque & cœlum propterea ex alio genere eſſe intellexit: atque iſta inferiora corpora ſunt quatuor, quę generationi ſuppeditãt: quòd illud orbiculari motu deferatur: ipſa hæc recto. Et cùm orbicularis motus perpetuus eſſe poſsit, rectus autem nequaquam: diſtincta à terrenis cœleſtia mortalitate eſſe, & immortalitate intellexit. Porrò autem cùm motus omnis aliquid quærat, quod nõ habet in ſe: idq; cupiat aſſequi, ex quo omne quicquid moueatur, haud planè perfectum, nec cumulatum omni bono eſſe intelligatur: ipſum autorem & principem uniuerſi, unde omnis iſta tantarum rerum, motuumq; deſcriptio ortum atque ordinem ſuum obtinet, unum & ſempiternum, eundemq;

demq́ præpotentem & prorſus immutabilem neceſſariò eſſe cognouit: Ad quem intelligendum, riteq́ compræhendendum, quando quidem ſine eo nec ueritatis, nec ordinis, nec conuenientiæ ullius, ipſiusq́ decori notio ulla firma & ſtabilis haberi poteſt: cùm in primis uocet nos, & acuat Philoſophia: utinam eò tam facilè aſpirare poſſent mentes noſtræ, quàm nos id auemus, & cum ardore maximo expetimus. Sed ſi minus nominatim, & directè, aliqua tamen circuitione, & exemplo, informanda nobis nunc eſt præclara hæc, & admirabilis Dei ſummi cognitio: cuius ſimilitudinem in ea re capiemus, quæ ſenſibus noſtris una omnium maximè aperta patensq́ eſt. Siquidem hoc Sole, qui fons diurni luminis eſt, nihil nec cogitari poteſt illuſtrius. Quoniam autem ſicut omnis cognitio mente atque intelligentia nobis eſt compræhendenda: ſic ſenſum quendam habemus, qui ſimili ferè modo naturam luminis percipiat: noſcenda huius ipſius ſenſus uis, actioq́ eſt, ut eam deinceps cum mente & actionibus mentis comparemus. Nam cùm omnium ſenſuum facultas, ad ea quæ cuiq́ ſenſui ſubiecta ſunt, percipienda, nata ſit: in ſenſibus reliquis ſatis eſt adeſſe ſubiectam rem ut ſentiatur: in oculo & uiſione non eſt ſatis: tertiam enim quandam naturam adeſſe oportet, & eam quidem multo præſtantiorem, ſplendoris, luminisq́ uidelicet, quæ ad hanc rem eam ipſam facta, creataq́ eſt, ut uiſioni ipſa ſit

adiu

adiumento: tantò fabricator ille cunctorũ ſenſuum Deus, uim uidendi cæteris pretioſiorem finxit: iugauit enim facultatem & uidentis rei, & uiſæ, ut ad uidendi actum ueniri poſſet ſplendidiſsimo naturæ genere: niſi fortè uile & abiectũ eſt in natura quod nominamus lumen. Atqui huius tam ampli, tamq́ preclari muneris, quod lucere eſt: itemq́ eius, quod effluit, manatq́ ex iſto, quod eſt cernere, atque cerni, unum in cœlo dominum autoremq́ agnoſcimus, per quem optimè iſta, perfectiſsimeq́ fiunt: quem nuncupamus Solem: nempe quia ſolus cœlum atque terras lumine ſuo compleat, reliquaq́ ab eodem aſtra mutuentur lucem eam, quam poſsidẽt: porrò oculus ad Solem, tanquam ad ſuum bonum natura eſt conuerſus: non quòd oculus quidem, nec quòd ipſa uiſio efficiantur Sol: ſed quia ſenſus hic unus maximè eſt ſolaris, uisq́ ea omnis, quæ ad uidendum ſit, ex hoc ſidere tota hauriatur, & perfluat, uſque eò quidem, ut & quòd intuemur Solem eũ ipſum, & quòd præterea reliqua cernere omnia poſſumus, totum ab illo cœleſti lumine teneamus. Hunc igitur ipſum Solem, diuinæ illi eſſentiæ & unitati, quæ cunctorum ſumma, & princeps cauſa eſt, fonsq́ bonorum omniũ, & uerum ipſa ſolumq́ ſuapte ui bonum, imagine quadam comparamus, ſimilemq́ oſtendimus: ut eodem modo illa in intelligibili loco: Sic enim conuertimus, quod Græci νοητὸν: Et ſanè neceſſe eſt, fidentius uti uerbis in ſummis

mis rebus explicandis, & declarandis: quod etiam
modò factum à nobis eſt, cùm eſſentiæ nomẽ, Græ-
co nomini, quod οὐσία eſt, Latinum reddidimus: fa-
ciemusq; in eo quoque, ſi neceſſe fuerit, ut uerbum
infinitum, ſine perſona & tempore, nominis loco
ponamus: quod cùm Græcis ipſis perquàm uſita-
tum ſit, uidetur quoq; nobis interdum eſſe conce-
dendum. Sed ut dicere cœperamus, ita illa alta &
longè eminens rerum omnium ratio intelligibili in
loco, ad mentem habet ſe, & ad ea, quæ mente perci-
piuntur, quemadmodum in hoc uiſibili ſol ſeſe ha-
bet ad oculum, & ad ea quæ oculis comprehendun-
tur: oculi enim ſi ad eas intuendas res conuerſi ſint,
quarum colores non diurnum ſidus, ſed nocturnæ
luces offundant, hebeſcunt quodãmodo, & retun-
duntur: ſimilesq; fiunt cæcutientium, & halluci-
nantium oculis, ea re quidem, quòd pura ipſi uiſio-
ne minimè tunc fruuntur: Si uerò eò ſe moueant &
intendant, quà ſol illuſtrat: tum & clarè, liquidoq;
cernunt, & eadem quoque claritas in eis ipſis ineſt.
Igitur in anima eadem proportione eſt noſcenda ra-
tio, atq; attendenda: Dum enim anima ad id perci-
piendum intendit ſe & adnititur, in quo ueritas &
ipſum eſſe è regione refulget: quod eſt, ut lux à So-
le, ſic iſtud ex Deo intelligibile quaſi lumen: intelli-
git id planè atq; noſcit, mentemq; ſibi ipſa habere
in ſe & poſsidere tum uidetur. Cùm uerò eò ſe con-
uertit, ubi tenebræ admixtæ ſunt; in id quod gene-

ratur ſcilicet, & quod corrumpitur, quodq́ſ ſimulatis & fictis obtunditur imaginibus: tunc hallucinatur nimirum, & quaſi ſomniat: uarijsq́ ultro ac citro iactata opinionibus, mentis ſibi ipſa, ac intelligentiæ uidetur inops. Hoc igitur ſummè præcellens ac diuinum, quod & rebus cognitis præbet ueritatem, & cognoſcentibus uim cognoſcendi: caput ipſum naturæ totius, & abſolutiſsimam ſpeciem omnis boni, in Sole nobis ſimilitudine propinqua, repræſentari cernimus: quod idem omnis ſcientiæ & ueritatis eſt cauſa: ueritatis, inquam, in rebus quidem factis, quatenus illas ut ſint facit: noſtra autē in anima, quatenus eam lumine illo intelligibili, & ex ſeſe, & ex rerum eſſentijs ab eodem ipſo manātibus, informat, atq́ illuſtrat: qua quidem ex ueritate generatur ſcientia, quæ eſt rerum eodem modo ſemper ſe habentium firma mentis intelligentiæq́ comprehenſio. Sed ut in natura uiſili, oculum & lucem, ſolares quidem uirtutes, & facultates conuenit appellare: Solem autem nequaquam, quòd Sol utriſq́ his multò præſtantius quiddam, atq́ eminentius in ſeſe habeat: ſic in intelligibili genere, ſcientiam & ueritatem, res nimirum bonas atq́ diuinas, non tamen Deum ipſum atq́ illud ſupremum bonū exiſtimare debemus: quippe quod admirabili quodam interuallo uirtutis, amplitudinis, poteſtatis, his omnibus antecellat; magnificētiusq́ multò ſit, quàm ut ueritatis, & ſcientiæ finibus poſsit includi. Atque

ut pergamus etiam ad ulteriora, in eadem tamen ſi‑militudine inſiſtentes, Sicut Sol ijs, quæ cernuntur, non ſolùm facultatem hanc præbet, ut queant cer‑ni, ſed generationem etiam, & accrementum ſuppe‑ditat, & educationem: quòd horum omnium geni‑tis rebus atq; alitis, Sol cauſa eſt, neque ipſe tamen uſpiam eſt generatio: ſic his quæ cognoſcuntur & intelliguntur, non hoc tantùm ab ſummo adeſt na‑turæ bono, ut intelligantur, ſed ut ſint ea etiam, atq; exiſtant, & ut ſuam quodq; illorum obtineat eſſen‑tiam. Sed ut aliquãdo abeamus à ſimilitudinis com‑paratione, quam præſertim uel leuiter indicaſſe af‑fatim uobis ſit, dico hoc munus eſſe menti noſtræ peculiari ipſius officio attributum, ut in intelligibili percipiendo genere, & inquiſitione ueritatis ſe exer‑ceat: quam ſi in æternis, & ſibi ſemper conſtanti‑bus non perſpexerit, neq; in illis ueritati familiarem ſe effecerit: næ illa in his uariantibus ſemper & diſ‑fluentibus, nunquamq; in eodem permanentibus ſtatu, fruſtra uenari illam, & indagare conabitur: infirmisq; ſemper nutabit aſſenſionibus, & ambi‑guis opinionibus diſtrahetur: uiam uitæ certè nul‑lam unquam inibit, qua æquo animo uſque ad ex‑tremum patiatur ſe deduci: ſed reuocabit crebrò ſe, & retexet, ſæpeq; in pœnitentias graueis, & mœro‑res, tanquam in ſcopulos ſaxaq; delata, faciet uete‑rum ſuorum conſiliorum naufragium. Quod in il‑lis magnis & præpotentibus uiris, qui in hac urbe

& Repub. quondam, alijsq; item in ciuitatibus ac populis, autoritate & gloria rerum geſtarum flore-re uiſi ſunt, ferme omnibus contigit. Sed, ut ſint, qui hanc præcipuæ, ſummæq; ueritatis abſolutã notionem ad communẽ hanc peragendã uitam haud ita multum eſſe neceſſariam putent: in quo etſi imprudentia labuntur, habent tamen paratam ex hominum quotidianis moribus, & ſtudijs, erroris ſui defenſionem. Nos qui ueram hominis præſtantiam, ac dignitatem è Philoſophia quærimus, ſummumq; ex ea bonum nitimur conſequi: ſi rerum altiſsimarum cognitione nos eſſe inſtructos uolumus, num ſumus propterea iure repræhendendi? Atqui dicimus planè, ſine ijs, ordinem rectè uiuendi teneri nullo modo poſſe: niſi enim prius ratio ipſa explicuerit ſemet, totamq; perſpexerit, & domeſtica ſui primùm, æternæq; ſecum ueritatis ſcientia erudita, tum demum acceſſerit ad conſiderandum hæc humana, eaq; tractandum, ac dirigendum, ars bene uiuendi perpetuò cõſtare nulla poterit. Sed cùm rerum earũ, quæ in mũdo & natura ſunt, cauſarumq; quibus illæ effectæ in lucem prodierũt indagationẽ omniũ, & curã cognoſcẽdi Philoſophia profiteatur: ſingularum eſt explicatio in ſuis libris atq; locis, cùm ab autoribus cæteris, tum uerò in primis ab Ariſtotele petẽda: non enim nobis propoſitũ eſt in præſentia ſingulas res perſequi. Illud propoſitũ, ut quoniã ratio noſtra non ad intelligẽdum ſolùm, quod ipſa

per ſe

per ſe & ſeorſum facit, uerum etiam ad agendū atq; imperandum, quod eſt illi in communitate cum cæteris partibus officiū, genita factaq; eſt: iſtud ipſum, in principe & moderatore omnium rerum Deo, conſideret prius, & intueatur, quod regere eſt & imperare: ut illius deinde exemplo & imitatione erudita, diuinam quandam illinc magnificentiam, & adminiſtrandis rebus facilitatem, ad hæc humana & inferiora transferat: quod eſt totum illarū actionum, quæ poſitæ in conſilijs ſunt, non in operibus manu factis: quarum quidem actionum ſplendor omnis, & pulchritudo hæret in ipſo homine, penitusq; inſita eſt. Etſi enim cœlum hoc, totusq; iſte mundi ornatus, pulchritudine & decore præclariſſimus ſit, diuiniq; ordinis conuenientiam & uenuſtatem, cum admirabilitate maxima, mortalibus oculis oſtendat: ut quod undique effulgeat pulcherrimorum luminū diſtinctione & copia, curſibusq; propè immenſis, & non enarrabilibus torqueatur, uſque eò quidem, ut ſatiari mentes humanæ non queant ſpectando illud, atque mirando: tamen pulchriora multò ſunt, & magnificentiora Dei conſilia, quibus editum id in natura, & eiuſmodi factū eſt. Videndum eſt igitur hoc conſilium, & tantæ gubernationis ratio eſt noſcenda: quò nos, qui participes eſſe diuinitatis cupimus, ad rationem eandem deinde, ſimileq; conſilium, noſtra & cogitata, & acta accommodemus. Nec uerò dubium eſſe po-

teſt,quin decor,& dignitas,& pulchritudo, in ſummo Deo, omnibus rebus ortum cauſamq́ præbuerit. Eſt enim pulchritudinis, maximè conciliare amorem,appetitumq́ gignere congrediendi,& potiundi:quo quidem appetitu ex illa Dei ſpecie honeſtiſsima in natura excitato,cunctus iſte mundi, & corporum omnium apparatus, ad conquirendum Deum,ut ſuum bonum,ſe erexit. Pulchrum porrò eſt,quod & in ſemetipſo decens eſt,& commodum, atque utile cæteris. De illa pulchritudine nunc loquor,quæ mente intelligentiaq́ comprehenditur: cuius umbram quandam fert, hæc quæ in corporibus deſcripta eſt pulchritudo, tantam ipſa quoque uim poſsidens,ut non abſurdè de illo rege uideatur dictum,ſpeciem primùm dignam eſſe imperio. Sed ut ad pulchrum princeps,illud quod eſt rationis & intelligentiæ,redeamus, Nemo unquam ueriorem, digniorem,appoſitiorem pulchri ac decori ſpeciem rationemúe expreſſerit, quàm hanc, quæ ſit in eo, quod eſt prodeſſe cæteris,ſibi ſufficere,& conueniẽs eſſe, quod utrunque in pulchro ineſſe eſt neceſſarium. Nam ut in corporum formis uidemus, quarum omne oculorum eſt iudicium, ſi qua pars corporis,à cæteris partibus ſui dimenſus,portione diſcrepet: non uerè illum,in quo inſit uitium hoc,formoſum poſſe appellari, propterea quòd ſpecies in eo à conuenientia diſceſsit, egetq́ alio quopiam, ut expleatur & perficiatur: iccirco & amabile minus

eſt

eſt,& minus appetitur,quòd neqꝫ delectare admodum poteſt propter incongruentiam, neque adiuuare propter egeſtatem: eget enim & ipſum aliunde adiumento: ſic illud ſimplex, & menti propoſitum pulchrum,quod omnes congruentias honeſtatesq́ꝫ in ſe continet, nulla ipſum parte ſui imminutum, nec indigens,contráqꝫ omni bono ac decore cumulatum,atqꝫ completum,concurſus omnium rerum excitat ad obſequendum, & obediendum ſibi, ut quælibet res ad nutum præſtò ſit, cupiátqꝫ illi nauare operam ſuam: quippe quæ experiatur & ſentiat pro eo,quantum illi ſe dediderit, & ad accipienda illius imperia ſe ſubiecerit,tantùm ſe & iucunditatis,& commodi ad ſuam explendam naturam eſſe reportaturam. Hac igitur imperium ratione Deus, & hac facilitate regit uniuerſa ac permouet: quòd ſemper agit id, quod ſe ipſum primùm deceat: deinde ſit utile cæteris: & cùm alijs bonum utilitatis impartiuerit,ipſe ſuum retinet,quod eſt decori, dignitatis,amplitudinis bonum. Quò etiam fit, ut in effectionibus naturæ & operibus, nulla uerior ratio,neque conſtantior reddi poſsit, quam ob rem quicque ſic effecerit Deus,quàm hæc,quòd ita eum facere decuit,& quia rei effectæ illud fuit optimum: ut & à dignitate illius qui agit,& ex eius, quod agitur, emolumento ac commodo, ualida in primis fortisq́ꝫ ſit argumenti concluſio. In quo tamen ipſo ubique, & præcipuè, decorum illud elucet, quod

præcla

præclarum in ſe atque munificum, duplicíq; hac de cauſa amabile cæteris,facit,ut facilè imperium ſit in uolētibus,nulloq́; niſu conatu'ue laborioſo, omnis rerum molitio gubernatioq́; tranſigatur. Et hactenus quidem Philoſophia hominis rationem in ſuo & proprio munere continet, ut in ſpeculandis naturæ operibus illam exerceat, eaq́; eam edoceat, in quibus origo eſt, & ſedes, & domicilium ueritatis. Quæ quatenus in ſummis & ſempiterna immutabilitate conſtantibus uerſatur rebus, iure ac merito dicta eſt ſapientia:fontes enim in illis ſunt & ſcientiæ omnis, & prudentiæ. Qua uerò ad mutantia genitabiliaq́; confertur, ſcientia naturalis, eadem Græcè Phyſice eſt appellata. Moralis autem, cùm humanis dirigendis actionibus adhibetur. Qua trimembri diuiſione in Philoſophia expoſita atque monſtrata, præclarè illa definitur rerum eſſe ſcientia, & diuinarum ſimul, & humanarum. Nunc quando iam ſatis,quod ad præſentem quidem noſtram diſputationem pertinet (nam ad rem ipſam, plenioreḿq; doctrinam non ſatis) de officio ſeorſum & per ſe humanæ mentis eſt dictum : quod in prioribus duabus illis Philoſophiæ partibus, ſapientia uidelicet, & naturali ſcientia, poſitum eſt: Reſtat communis totius hominis,non iam partis in eo ſeparatim alicuius actio, atque exercitatio, moralis ſcientiæ propria:ad quam eum nunc Philoſophia deductura eſt:rectumq́; ſuimet in ea uſum, ita

illum

illum edoctura, ut nulla neqꝫ uirtutis, neque officij pars, quæ ad beatam conſequendam uitam pertineat, in hoc quoqꝫ genere prorſus relinquatur. Etenim ab illis altiſsimæ ueritatis conſilijs, & rerum æternarum ſpeculandis rationibus, in quibus tanquam cognata illarum, atqꝫ eiuſdem cum illis nobilitatis conſors, ſemetipſam mens præcipuè agnoſcebat: fruebaturqꝫ tum uero, & ſuæ naturæ munere, & ſapientiæ nomine: deflexa ad animaduertendum conditionem neceſsitatis ſuæ, quòd cùm alienis & longè diſsimilibus ſibi generibus conflata, permulta obire ſimul cum ijs, atque unà agere cogeretur: primo quidem aſpectu uehementer perturbata eſt: aſſueta enim tranquillitati, & ordini rerum ſibi conſtantium, & nuſquam ab eo, quod idem eſt, digredientium: ut uidit motus ſociarum partium incertos, & uarios, nullum neqꝫ modū, neqꝫ ordinem ſuapte ſponte retinere, eoſqꝫ cùm importunos ſibi, ac ſæpenumero moleſtos, tum inter ſe ipſos quoque rixari diſſentientes: defleuit quidem illa primò conditionem ſtatus ſui: quòd à beata illa cura fruēdæ, & cōtemplandæ ueritatis direpta, in turbam ſeſe & in factionē impediuiſſet: uerūtamen celeriter ad officium cōuerſa, cùm intueretur conſiliū & uoluntatē ſummi Dei, non ſolùm æquo, ſed alacri etiam animo ad obediendū illi ſe dedit. Quid enim faceret ſecus, in illa ſerie rerū, ex quibus nexus eſt mundus, exercitata atqꝫ alita? quarū admirabilis, cōtinenſqꝫ complexus,

plexus, paratus ubiq; ad obediendū Deo, apprimè eam inſtruere potuerat, ſuū cuiq; rei bonū, in ordine & obediētia huiuſmodi, maximè quærendū eſſe. Igitur in hanc deliberationē ſe cōtulit, ut quos diuina ſors ſibi dediſſet comites, cum eis ſtatueret pacatè & cōcorditer uiuere. Atq;, ut in re perdifficili & ardua, ad Philoſophiæ, quò ſolebat, confugiēs opem, admonita ab ea ipſa eſt, ut agitatioris & incertioris agēdæ uitæ diſciplinam, ab eis rebus acciperet, quas ſtabiles & certas in natura cognouiſſet: regendiq; & imperandi ordinem totum atq; exemplū, illinc huc transferret. Quod quidem ſic agere conſtituit: primumq; illud animaduertere cœpit, expreſſam eſſe in ſeſe, & in corpore eo, quod ipſa rectura eſſet, imaginem quandam tum præpotentis Dei, tum eius mundani operis, quod creatum factumq; à Deo, eiuſdē etiam imperio & numine regeretur: ut quemadmodum Deus in ſummo omnium conſiſtens, rebus incitatis & mobilibus imperat, immotus ipſe, & ſemper permanens in eodem, globiſq; corporum cœleſtiū alias præponit mentes, quæ in eum ipſum intuentes, ac nuſquam ab eius lege & ordine deflectentes, moueant citeriora corpora: ipſas uerò uarias & multiplices elementorum concurſiones, conflictus, illiſiones, quoniam minutatim ſub ordinem certum redigere non licebat, illa uniuerſa lege coërcuit, qua paribus omnia librata ponderibus, & uim inter ſe æquam obtinentia, finibus ſe ſuis ſingula

continent:

continent: neque aliud alij ſupergredi, aut uiribus & potentia prępõderare eſt licitum: Sic mens ipſa, tanquam alter in corpore humano Deus, ſtabili ueritate ſemper nitens, reliquas animæ partes mouendo corpori appoſitas, ſuapte ſponte ordinis finiumq́ expertes, ad intuendum eum ordinem, quem uera in ſeſe deſcripſiſſet ratio, reuocaret: formamq́ illis decori pulchriq́ offerret: qua ſpecie diuina illectæ illæ ad amorem, ſtudioq́ accenſæ eiuſdem imitandæ pulchritudinis, & participandæ, cùm ſuum etiam præſertim in eo commodum ſentirent, atque experirentur, facilè rationi imperium, & nulla impeditum controuerſia, relinquerent. Itaque mens ſtipata egregio comitatu illarum cognitionũ, quas in contemplandis rebus æternis antea percepiſſet, ſapientiã primùm deuocauit de cœlo, eamq́ nonnihil hæc quoque inferiora ut animaduerteret, compulit: uocauitq́ eo nomine prudentiam: quòd hoc uerbum à peruidendo ductum, uoce ipſa indicat, in res obſcuras & ſuapte natura perſpicuæ lucis expertes, aciem eſſe ingenij, & mentis intendendam. Porrò autem ſapientia in eo aliquandiu commorata, ut cupiditatum, & affectionum, omniumq́ earum appetitionum, quæ multiplices, ac uariæ in animis noſtris concurſant, cauſas, fineis, naturamq́ cognoſceret, cùm uideret eas temeritate quadam præcipites, ſubitasq́ ferri, & ad ea expetenda, aut refugienda, quæ per ſenſus interpretes, lætabilia,

formidoloſa'ue oblata eſſent, ſine modo diſcurrere: intellexit harum rerum cauſam eſſe comitatum illum, quo ſentiens anima, cum uegetante coniungitur: quòd ex huiuſmodi coniunctione plus illi parti abiectæ & ignobili, ab alijs ſæpe partibus tribuatur, quàm ſit æquum. Itaque prudentiam, quam ab ſe inſtructam conſilijs, & rationibus ad res gerendas iam adhibebat, rectionemq́ illi rerum humanarum in diuinis ipſa reſiſtens, per manum quaſi tradebat: admonuit, ut notaret, animumq́ aduerteret, primam directionem humanæ uitæ, & fundamentum uniuerſæ ſalutis, potiſsimum in eo conſiſtere, ſi ſingulæ in homine animæ partes, ſuum unaquæq; & penſum, & precium obtineret: neque alteri altera de eius quicquam iure, honore'ue decerperet. hoc enim uno modo demonſtrauit, concordiam, & pacem in animis conſtitui, uiamq́ ad beatam uitam poſſe inueniri: ſi, quæ regendis, & in unitate continendis ciuitatibus, in primis neceſſaria eſt, prima in ipſo homine iuſtitia extitiſſet: quòd ea uirtus uirtutum eſt ſedes, & fundamentum reliquarum: per quam quiſq; ſuarum rerum diligens curator, atque cuſtos, aliena minimè appetit: neq; munus interrũpit alieni officij: quod ubi fit, ibi cum lætitia, & cum tranquillitate maxima uita degitur. Hoc igitur primum ſuſcipiens prudẽtia, idq́ exprimere ac proferre in agendis rebus ſtudens, penſitatis cunctarũ in homine partiũ cõditionibus & meritis, ſtatuit parti illi

illi uitali & infimæ tantum eſſe tribuendum, quantum ad uitam, & ad incolumitatem ſat eſſet: cumq́ ea pars conſilio omni orba, legem, lumenq́ rationis non modo nullum habeat ipſa in ſeſe, ſed ne aliunde quidem poſsit accipere: quo etiam nomine contemptiſsima eſt partium reliquarum, & obſcuriſsima: quandoquidem, quòd nec ſua, nec aliena ſplendeat ratione, ordinis & elegantię totum eſt expers; tamen quia neceſſaria ad conſiſtendum eſt, ſtabilitatemq́, & ueluti ſolum, reliquis partibus animæ præbet, non mediocri ſtudio à nobis conſeruãda eſt; ut illo tanquam firmamento innixi, ad potiora obeunda uitæ officia nos attollamus. Quam ob rem primum illi tempus, & prima curatio, ſuppeditandis uitæ neceſsitatibus attribuitur. Quo nomine ea etiam fit alicuius honoris particeps: ut ſi nobilitate cæterarum poſtrema eſt, anterior ſit tempore; uſque eò mirabilis ille prudentiæ contextus, in temperando, ac conſtituendo concordi homine, omnia inter ſe uinculis amabilibus illigat, atq; conſtringit. Sentientem uerò animam, quæ non omnis penitus neceſsitate deuincta eſt, ſed habet aliquid in ſe liberale & ſplendidum: nam & uoluptatibus fruitur purioribus, & intelligibilem pulchritudinem illam, in aſpectabiles oculis ſpecies, & ſenſilia ſimulachra quodammodo transfert: eadem mens à prudentia inſtructa, ut ſociam, æqualemq́ complexa, eius rationis, quam ipſa in ſe inſitam, atq; innatam

continet,& ueritatis eius, quæ ex intelligētia rerum ſemper in eodem manentium, illi percepta eſt, participem facere conatur. Qua ex communione mentis atque ſenſus, ritè & ordine per prudentiam facta, dignitatis ſpecies illa, quæ una omnium rerum humanarum pulcherrimum eſt oculis præclariſsimumq; ſpectaculum, in uita & moribus & actionibus hominum exprimitur. Vt enim alio loco me recordor dixiſſe, in copulatu & compoſitione rerum plurium, conſenſus ille, atque ordo, & æquabilis omnium inter ſe conuenientia, intelligentiæ atque menti ueritas eſt: oculis & ſenſibus pulchritudo ac dignitas: ut dignitatem definire ſi uelimus, rectè ſic dicamus, translatam illam ad ſenſum & ad oculos, eſſe ueritatem: quæ dignitas aſpectibus ſubiecta, cùm tantos amores ſui in omni hominum genere concitet, cunctumq; orbem propè terrarum irrequietum, & ſollicitum ſemper habeat: intra eos fineis eſt ingenijs liberalibus permittenda, ut ne unquam prodat, neque deſerat ueritatem: hoc eſt, concentum & concordiam animæ partium ne diuellat: in quo & ambitioni, & populari gloriæ, & huic imperādi cupiditati, qua homines proiectè nimirum, & præter modum efferuntur, poſita lex erit. Vult igitur mens, partem hanc ſenſilem ita ſuis frui uoluptatibus, ut aliena commoda non præterrumpat: & neque illud inferius animæ genus, ſuis defraudet utilitatibus: neque rurſus menti ac rationi ad con-

ſtantiam

ſtantiam,& ueritatem omnia reuocanti intempeſtiuis ſuis interpellationibus officiat: eademq́ ratio, quæ totius hominis rectrix eſt, cùm ad ſua munera fungenda ipſa ſe confert, habet tamen ſemper alieni quoque temporis,& opportunitatis rationem: ut, ubi ſocijs, & cognatis partibus optimè proſpexerit, tum libera & uacua, diuinis illis iucunditatibus ſeſe impleat: ita æquatis omnium officijs, perpenſisq́ muneribus, cùm unicuique datur parti quod eſt illi conſentaneum, neque alia de alia pars parte quicquam detrahit: regnatq́, quod ad regnandum natum eſt: paret, quod ad parendum: tum iuſtitia primùm in interiore homine per prudentiam exiſtit: Deinde ex iuſtitia oritur temperãtia, ordo quidam uitæ, & ornatus, ac moderatio appetitionum omnium, nõ uoluptatum illa penitus contemptrix, ſed ingenuis ex eo genere, & liberalibus uoluptatibus modeſtè dedita. Quarta uerò & difficilima omnium uirtus, quæ eſt fortitudo, oritur quidem illa ex ſuperioribus, ſed non tam optabilis ea uiro forti eſt, quàm interdum neceſſaria: non enim labores, ærumnæ, pericula, mortes, ipſa per ſe appetuntur: neque libens quiſpiam uitam & ſalutẽ proijcit: ſed ubi in diſcrimen uenitur, ut aut iſta ſuſcipienda ſint, aut honeſtas amittenda, ſine cunctatione ulla uir magnus atque præſtãs, honeſtatem ſibi mauult, quàm uitam retinere. Quod contingere nequit, niſi in animis ita & uirtute, & diſciplina cõſtitutis, ut in

illis

illis maxima ſit autoritas rationis: quæ cùm præſcripſerit aliquid, quod rectum eſſe, ac decere decreuerit, iuſſeritq́ id agi, reliquæ ad obtemperandum partes prȩſtò ſint, imperiumq́ rationis nauiter exequantur. Verùm cùm uirtutes omnes reliquæ, tum in primis hæc, de qua loquimur, fortitudo, maximè alitur & corroboratur rerum æternarum ſcientia, & cognitione. Nam, nec qui infinitatem temporis mente compræhenderit, is ob cupiditatem uitæ paululum propagandæ, aliquid indignum forti uiro admittet: nec qui immenſitatem mundi, orarum, regionumq́ fuerit animo peruagatus, regnũ ullum tanti æſtimabit, ut eius aſſequendi cauſa, iuſiurandum uiolare, arbitretur eſſe fas: denique pulchri ac decori illa cognitio, cui firmè & probè fuerit mente concepta, hic cœleſtibus opibus ſcientiæ & ueritatis locuples factus, atq́ (ut heros noſter Plato inquit) natiuum in anima aurum poſsidẽs, nunquam profectò pecuniæ gratia ſordidum quicquam, & illiberale efficiet. Ex quo intelligi poteſt, uirtutum omniũ ſemina, quæ à natura in animis noſtris ſata ſunt, ex una ritè ali, excoliq́ Philoſophia: neque ſine ea unquam ad bonam frugem poſſe adoleſcere: cùm, qui naturalibus uirtutibus tantũmodo, aut etiam more opinioneq́ comparatis, nixi ſunt: hi, ut unam in partem aliquam præclarè ſe dederint, in alia tamen parte non mediocriter ſunt prolapſi. Plena exemplorum eſt hiſtoria: ſed mihi properandum neceſſariò

ſario eſt: inclinat enim iam ad ueſperum dies. Talis ergo iſte uir, quem Philoſophia inſtituerit, rectec eum ſemetipſo edocuerit uti, conſtitutis per prudentiam partium ſingularũ terminis, ut aliam alia pars non ſupergradiatur, nec opprimat, regnum ciuile & patrium obtinente intus ratione: placatus ſibi ipſe atq; concors, tranquillã & felicem deget uitam, diuinamq; illam regendi artem adhibebit, quæ quidem omnium eſt potentiſsima & maxima: ut quod in eo præſtat, eminetq;, mens & ratio uidelicet, ſuũ decorum ipſa in rebus omnibus agendis, præcipuè atq; ſemper, alienum autem procuret bonum. Quo uno modo potiſsimum, & inferiores partes ſua ſorte contentæ, tranquillè ſe habebunt: & propter decori illius in principe parte pulchritudinem, amore ſummo & ſtudio ad parendum adducẽtur. Verùm ita inſtitutus hic quidem homo eſt, ut ſecum ſolus ipſe poſsit, aut cum familia ſua commodiſsimè uiuere: qui iam in publicum producendus eſt, & in communes conſuetudines deducendus: non commentatus antea in tenebris, ut modò Phædrus dicebat, ſed in lumine illo cœleſtium ueritatũ, & ad exẽplar illarum conformatione ſuimet exercitatus, atq; prudens: Qui cùm dictante ratione, & gubernatione illa ſummi rectoris Dei ſic monſtrante, intellexerit, non ſe ſibi ſoli natum eſſe, ſed & patriæ preterea, & ciuibus ſuis, partemq; ſui non minimam cognato quoq;, & ciuili generi eſſe debitam: cumq; ſe ipſe ſo-

ciabile in primis eſſe animal attenderit, uirtutem uideritq́ eam, quæ maximè naturam hominis contineat, ſine exercitatione, atq́ opere imperfectam exiſtere: neque efficere poſſe beatam uitam, ſi non promatur ad res gerendas, & adhibeatur: quod iam & homines, quibus cum uerſetur, & inſtrumenta ad agendũ, quibus utatur, requirit ac poſtulat: in quo nonnulla pars nimirum attribuenda eſt Fortunæ. Cùm, inquã, iſta omnia noſter Philoſophus cognouerit, ſine tergiuerſatione ulla ad obtemperandũ rationi ſeſe dedet: prudenterq́, & accuratè omnia circunſpiciens ubiq́ præeunte eius conſilijs Philoſophia, inſtrumentum primarium conuiuendi & communicandi, quo prima interni hominis effigies oculis ſpectantiũ obijcitur, atq́ proponitur, formabit aptè & compoſitè orationem: eamq́ tanquã alterã perſonam perinde excolet, ut ſi totum ſeſe in illa ſit expreſſurus. Curabit igitur ut commodè, ut diſtinctè, ut propriè poſsit loqui: uerbisq́ utetur lectis, ex cõmuni quidem ſumptis loquẽdi uſu: ſed tamen uiuidis magis, quàm ſonãtibus: copiam autẽ orationis hactenus adhibebit, ut aptè, & rotundè ſenſa animi ſui, cum ſignificatione mediocri interiorum motuum, explicet atq́ exponat: nam oratorios quidẽ illos animorũ impetus, forenſibus cauſarũ patronis derelinquet: ipſe uerò ſedatè, & grauiter, leni geſtu atq́ uultu, omnia perſequetur: Atq́ ab hoc aditu talis & animi, & in agendo prudẽtiæ atq́ uirtutis, ad

conui

conuictus hominũ, ad commercia, ad cõſuetudines intromiſſus: cùm quacunq; ſe intulerit, quicquidq; geſſerit, illud in ſemetipſo exemplũ ſummi & prępotẽtis Dei ſecum deferat, ut custodiat ſemper decorũ ſuum, & alienũ procuret bonum: quæro à uobis, & abs te in primis, Phædre, num huiuſmodi cùm ſit, uideatur cœtibus hominũ regẽdis, & gerẽdæ Reip. autor fore idoneus? cùm præſertim ipſe quidẽ optimè ſe rexerit: per Philoſophiã autẽ inſpexerit, quod in unoquoq; hominum diuerſis ex naturis & partibus conflatũ eſt, idem notari in ciuitate & diſtingui poſſe. Quam igitur uim prudẽtiæ edoctus à Philoſophia, & in illis altiſsimis cauſis eruditus, in ſemetipſo prius exercuerit, eandem trãsferet ad hominũ, urbiumq; rectionẽ: ac plebem quidem infimã, quæ maximè neceſſarias in ciuitate obit partes, ut uerſetur in agris colendis, oneribus uehẽdis, materia cædunda, opere faciundo: infimæ illi in homine parti genitabiliq; collatam, paſtu contentam, & cõiugio, procreationeq; liberorũ: curabit, ut ſit ſuis opportunitatibus inſtructa, omnemq; ab illa iniuriam remouebit, diligẽtia adhibita, ut ne illa unquam opere tamen uacet, ſed tempeſtiuis aliquibus ſemper laboribus diſtringatur. Eademq; ratione, ſi quid illi fortè exuberare ſenſerit, & ſuperfluere, relicto ſemper quod ſatis ſit, reliquum in publicas utilitates cõuertet; neq; ſecius tamen urgente aliqua calamitate, eidem egenti atq; oppreſſæ, de publico opitulabitur.

Genus autem alterum ordinis medij, quod ſenſili in nobis animæ comparatum eſt, ut magis honoratū, quàm primum, liberalius quidem habebit, & cultius: particepsq́ conſiliorꝫ ac dignitatis, quoad licebit, efficiet. Sed tamen quoniam ſenſilibus id oblectationibus maximè eſt addictum, inter quas dominantur hæ, quæ oculorum ſunt, in externas illud & peregrinas mittet regiones: quò uarias in illis ſpecies rerum intuendo, mercesq́ coëmendo, patriam, urbemq́ ſuam, rerum ſpectabiliū, & earundē utiliū, commoditatibus refarciat: luxuria tamen ſemper, præcipueq́ amputata: ne fortè ſublatū ſtudijs inanibus inſolensq́ effectū, dum ſuis finibus egredi, & in alienos conatur inuadere, ueriores impediat utilitates conſenſionis publicæ. Nobilitatē uerò, hoc eſt, ipſos optimates, qui non tam ex fortuna ſint aut genere, q̃ ex uirtute pendendi, mentis in homine & rationis inſtar, uniuerſæ ciuitati præficiet: quorū erit curatio, prouidere ac pręcipere, ut omnia gerātur in Rep. rectè atq; ordine: partesq́ in ſocietate & cōcordia teneantur, nihilq́ cuiq; deſit, quod neceſſariū ſit ac legitimū: quos ubi uacare ipſos operibus publicis cōtigerit, tū eos maius illud in ſe bonū atq; præſtantius quod obtinent, in rebus item præſtantioribus collocare diſponereq́ præcipiet: ut mentem, animumq́ uidelicet, ad diuinarum rationum ſpeculationem: opes uerò ingenij, autoritatis, fortunæ, cōferant, & conuertant ad liberalitatem ac beneficentiam:

tiam: omnibusq́ modis nitantur & elaborẽt, ut uirtutem uberrimè atq; amplißimè exerceant: in cuius unius ſtudio atque uſu, fructus beatæ uitæ, nec ſolùm princeps illa & propria optimatum ordinis dignitas, ſed utilitas etiam honeſtiore multo ex genere, & uoluptas ea quæ puriſsima eſt omnium uoluptatum ac ſuauiſsima continetur. Atque hactenus quidem illa in Deo præſtans, & eminens diuini rectoris effigies, à Philoſophia cognita, in homine impreſſa, in cunctam poſtremò ciuitatem inducta, & translata eſt. Sed, ut ad eum, quem Philoſophia hoc modo inſtituit, docuitq́ ſemetipſo rectè uti, reuertamur: aliquandoq́ peroremus: Cernitis profectò quicquid in natura eſt, quod ſit pulcherrimum, ac magnificentiſsimum, id totum in hac una ſpecie hominis uerè Philoſophi, mentibus ueſtris expoſitum eſſe. Nam primùm diuinum illud & longè dominãs, quod unitatis, & ueritatis, & ſapientiæ ſummæ eſt compos, extat præclarè in hoc Philoſopho, atque cernitur: unus enim & iſte quoque cõcordia, & conſpiratione ſuarum partium omnium, & in eodem ſibi ſemper conſtans, diuinarumq́ rerum ueritatibus inſtructus, nunquam à ſapientiæ conſilijs deſeritur, nunquam uarietate opinionum diſtrahitur: ſed quacunq; ſe infert, regulam illam rectè agẽdæ uitæ: id eſt, ueritatem, tanquam lumen de cœlo libatum, præ ſe ferens: res quantumuis obſcuras àc diſperſas, & in lucem producit, ut uideri: & in uni

tatem colligit, ut mente compræhendi poſsint. Quodq́; in Principe & Rege totius naturæ Deo maximè præcellit, eximiumq́; eſt, quòd ille diuinis bonis omnibus confertus, ac redundans, neq; alienas opes fortunæ expectat, & ſuas ipſe in aliorum largè effundit commodum: ſuaq́; id ſolum intereſſe iudicat, uti quicquid agit, maximè ipſum deceat, cæteris idem iucundum utileq́; ſit: quòd in hac pulchri & decori perfecta abſolutaq́; ſpecie, omne imperium, omnis maieſtas, omnis ueræ dignitatis atq; potentiæ ineſt ratio. Similiter id in noſtro, qui cœleſtium diues bonorum, mentemq́; inſignibus donis ueritatis illuſtratus, nulla effrænata cupiditate animi ad ea fortunæ bona appetenda proripitur, quæ præter ſubſidium neceſsitatemq́; naturæ, extraordinariis præterea cupiditatibus ſunt propoſita: magisq́; id ſibi ſtudio & curæ habet, ut aliis ſit ipſe adiumento, & commodo, quàm ut aliorum opibus augeatur: ſolum autem ſuum & proprium bonum ipſe id exiſtimat, quod eſt aptum, conueniens, decorum, pulchrum. Ac quemadmodum propter decori eiuſdem dignitatem atque præſtantiam, facile eſt Deo in omnem naturam imperium: ut illi, ſponte ſua ac uolentes, cœleſtes primum globi, ſiderumq́;, & ſtellarum æterni ignes: deinde propiora quoque nobis elementa, ſtirpiumq́; & animantium cuncta genera, ſedulò, libenter, enixeq́; obediant: quòd amore pulchri illius incenſa atque correpta, quod

in Deo præſtantiſsimè elucet, proximè ſe ad eum conantur adiungere, illicq; quoad licitum eſt, cupiũt inhærere. Item hominis ratio pulchritudine ſimili prædita, nempe quoad imitatio aſſequi primigenum & ſummum exemplar poteſt: eiuſdemq; honeſti ac decori Philoſophiæ beneficio particeps, primùm interioris animæ partes ſtudioſè ſibi habet obtemperantes: ut amoris imperio, quod fortiſsimum eſt, & uehementiſsimum, non ui, neque metu, infirmis imperij cuſtodibus, facilimè omnia & regat, & tueatur: deinde in commercia & ſocietates hominum translata, ubi Rempublicam & ciuilem ſtatuerit ad ſe pertinere (non enim Philoſophum nos patre operario, neque rurſus ex ſtipite aut lapide natum eſſe uolumus: ſed ex eiuſmodi ſanguine, in quem liberalium artium cogitatio, & ſtudia humanitatis, uideantur aliquando cadere potuiſſe) quos nam progreſſus uobis uidetur habitura? Non'ne qui ab hac præclara diſciplina profectus fuerit, ut primùm agere cœperit ſecus, quàm ab egregia illa Phædri ſapientia eſt præceptum, ut non ſequatur, nec imitetur populum, nec ſe inconſultis ferri opinionibus ſinat: tantumq; abſit, ut prẹripiat alijs opum adipiſcendarum palmam, quòd ruentibus, tumultuantibusq; cæteris, ſolus ipſe ſtabili, & quieto animo permaneat: neque ſe ulla eiuſcemodi cupiditate permittat trahi: conuertet in ſe primò aſpectus populi, deinde multorum ſermones excitabit

tabit,mirantium & percontantium, qui nam ſit, & unde,qui tam robuſto,& alto ſit animo, ut non eiſdem rebus ipſe,quibus uulgus, moueatur: quòd ſi quos etiam eorum,qui ad rapiendum,& congerendum,mala cupidine incitati ſe proiecerant (ut ſæpe fit) ſpes,aut fortuna grauior fefellerit: non'ne hic, qui ſe continuit,ac repreſsit, plus multum uidiſſe, quàm cęteri,ſagaxq; in primis & prouidus eſſe exiſtimabitur? Et quoniam uita fert, rerumq; & temporum exigunt inclinationes, ut periculum cuique ſui,ex natura, & inſtituto ſuo faciendum ſæpe ſit: qui hanc conſtantiam rectè, ordineq; omnia agendi, quam Philoſophiã nominamus, ad omneis res adhibuerit:nec cuiq; rei plus minus'ue, quàm quãtum par ſit,æquumq;,tribuerit: fidem & ueritatem ſanctiſsimã habuerit in uita, nuſquam ab eo, quod deceat,honeſtumq; ſit,diſceſſerit:eorũ qui ad ipſius curam, fidemq; pertinebunt, commoda in primis, ornamentaq; prouiderit: maximum ipſe ſibi ornamentum retinuerit dignitatem: poſtremò in tota uita,in ſuis dictis,conſilijs,factisq; omnibus,ſimilis ſui undique,& ſemper ſibi congruens, æquabilisq; conſtiterit:quod nemo planè,niſi idem ſit,qui è Philoſophia ſit eruditus,atque inſtructus,probè poteſt & ad amuſsim facere: uerendum credo erit, ne non omnium in ſe amores, atque ſtudia, omnium mentes animosq; conuertat. Admonebuntur (mihi credite) homines ſpecie illa honeſti, quæ in graui uiro

& con

& conſiderato eximia eſt: commouebuntur, impellentur, primùm, ut oculorum animorumq́ contuitus in illum unũ cuncti conijciant: deinde, ut ament: poſtremò, cùm tota illius uitæ iam ratio deliberatioq́ patuerit, ac perſpecta fuerit, ut ſe & ſua omnia illius fidei, uigiliæ, prouidẽtiæq́, ſtudioſiſsimè permittant: quî enim poterũt agere ſecus, cùm uiderint illum nil meditari aliud in uita, neque præ ſe ferre, quàm ut Deum, præclara imitatione, in ſe ipſo referens, ſuum decorũ honeſtumq́ perpetuo cuſtodiat: alienum autem procuret bonum? Species hæc inquam pręſtabilis, planeq́ diuina, ſemper hominum mentibus atq́ animis dominata eſt: ſemper uoluntates omnium in poteſtate habuit. Quid deinde autem, quid eueniet? Tantum'ne tu putas, Phædre, ſapientẽ tuum per aſtutias & ſimulationes, uaframq́ illam gerendarũ rerum calliditatem, honoris & fortunarum adipiſci poſſe, quanta hunc fortunæ & honorum præmia, non dico conſequentur, ſed planè obruent? Etenim quæ uſquam natio eſt tam immanis, & barbara: quis tam crudelis, impiusq́ tyrãnus, qui non ſpecie tali iſtius uiri cõmoueatur? ut etiam ſi eum diligere fortaſſe non poſsit, ſcelere ipſe & feritate præditus: hac tamẽ perculſus tam eximiæ formæ dignitatis, incidat in admirationem? Nam qui ſenſu humaniore præditi homines ſunt, ſummi, infimi, ciues, externi, nequaquã ulli profectò ſe & ſua fidentius commendabunt, quàm iſti ipſi: nec quen-

quam cupidius ad ſuas fortunas regēdas accerſent, quàm hunc, quem uiderint in aliorum bonis cōmodisq́ procurandis, ſuum ipſum omne bonū & commodum conſtituentem, itaq́ omnia ſuſcipientem ac gerentem, ut ſuorum laborū & operum, ad cæteros utilitas, ad ipſum autem fructus uirtutis atq́ officij, qui maximus in uera uita & uberrimus eſt, perueniat: coletur igitur, honorabitur, amabitur, ipſiusq́ conſilio & autoritate gerentur plurima: neq́ ipſe tamen alienis negotijs ſe offeret, neq́ expetet admodum publicis procurationibus ſe diſtringi: ſed quicquid eiuſmodi aget, atq́ ſuſcipiet, totum officio dabit atq́ humanitati: ipſe uerò in illa beatiſsima cura rerum cœleſtium & diuinarum permanebit, quoad poterit, contemplandarum: uitamq́ eam in primis amplectetur, quæ maximè è natura eſt, maximeq́ hominis propria. Siquidem non corpus, neq́ animus reliquus, ſed mens ſola eſt id illud ipſum, quod eſt homo. Quapropter ueras idem etiā ac proprias hominis cōſequetur uoluptates: non illas animæ infimæ, quæ & brutæ maximè, & eædē falſæ inanesq́ ferè ſunt: neq́ rurſus eas, quæ in ſenſibus cōſiſtunt, uagas & errantes, & uarietate ipſa ſemper inſtabiles: ſed cùm has utraſq́ modo rationeq́ finitas, tum illas plenè & cumulatè, quæ arctè, & compreſſè, & peculiariter attingunt hominem, inq́ eum ipſum penitus ſe infundunt, & illiquefaciunt, ſuntq́ menti & ijs, quæ ex mentis officio geruntur, agnatæ maximè

& ſam

& familiares: quarum ut uerißima, atq; purißima, ſic iucundißima & ſuauißima eſt perceptio. Quocirca homo præceptis Philoſophiæ edoctus, ac ſemetipſo in omnem partem recte utens, ſimilem ſeſe (quoad fas eſt) efficiet Deo: tum in uitæ ratione, dũ quo ille modo omnia agit, eodem iſte modo cuncta & aget, & exequetur, ut deceat ſibi, ſemper proſit alijs: tum in perpetua animi lætitia, ac uoluptate. Qui ſi præter has cõmuneis Philoſophiæ rationes, quæ ſimilitudinem & imitationem præpotẽtis Dei inſinuant nobis atq; proponũt, illa quoq; prætereà maxima atque amplißima eiuſdem Dei beneficia in genus humanum cognouerit: quæ uni tantum generi, nominiq; noſtro, qui CHRISTVM filium unigenum Dei colimus, & profitemur, propriè ac ſingulariter data ſunt: quòd in hac una religione & ſalus hominibus eſt, & uera beatæ uitæ in terris ratio, in cœlo immortalitatis adeptio: nedum per Philoſophiã, à pura & integra religione non deflexerit, quemadmodũ tu, Phædre, dudum calũniabare: ſed magis in ea etiam ſtatuetur, & cõfirmabitur: ad eos enim amores, qui cõmunibus beneficijs Dei ſummi debentur, accedent alij magis peculiares, & proprij, per quos fortißimè cum Deo erit colligatus. Non enim de leuibus ſophiſtis in præſentia, neq; (ut opinor) de futilibus hominibus quibuſdã: ſed de cõſideratis, & integris, & cõſtãtibus, eſt ſermo: qui omnia metiuntur cõſilio & probitate, neq; à maiorũ ſuorũ,

de quorum integritate, & ſapiẽtia optimè ſentiant, decretis atque ſcitis ullo pacto recedunt: ſed quò ingenio hominis, atque doctrina perueniri nõ poteſt, de eo patiũtur Dei immortalis numine, & ueterum autoritate ſanctiſsimorum hominũ, facilè ſibi perſuaderi. HIC paulùm cum requieſſem, Expoſui uobis, inquam, quemadmodum quidem potui, & uim utilitatemq́ue Philoſophiæ, & eius uiri qui ritè, ac legitimè Philoſophetur, ſpeciem atque formam: Quæ mea expoſitio ſic uniuerſè facta, ſatis'ne reſpondere Phædri calumniæ uideatur, ueſtrum iam eſt iudicium. Mihi quidem & magnitudo rei, & breuitas tẽporis, & mehercule, rem, ſi quo modo ea eſt, fateri uolumus, mei etiam ingenij ad tantum tollendum pondus exilitas, uehementer obſtitit, quominus uobis omnia, quemadmodum quidem cupiſſem, potuerim exprimere: in quo non recuſo, quin meæ tarditati culpam, non Philoſophiæ ipſi aſsignetis. HIC GALLVS, Sane quàm probaſti tu mihi, Sadolete, defenſionem tuam, inquit: nec uideo, Philoſophia quid poſsit eſſe diuinius. Itaque ego, qui in eam antea propenſione animi ferebar: nunc planè illius amore totus ita ardeo, ut non ſim eam unquã è complexu meo dimiſſurus: illud aueo quàm maximè & quàm primùm, ut iſta quæ ſunt à te diſputata, in Commentarium referantur, quo ocyus queam exẽplũ Vrbinũ mittere ad meos amicos, taleis uiros, qualeis tu quoq́ue in primis exiſtimas

mas. SVMMOS & ſingulareis dicis, inquam, quorum conuentu apud lectiſsimam omnium fœminarum Heliſabetam reginam Vmbriæ, illa ciuitas atque adeò Italia omnis ornata eſt. VERO, nec iniuria, inquit: nō enim uſpiam alibi terrarum, neque noſtra, opinor, neq; antiquorum memoria, tot & taleis principes ingenij ac literarū, facilè uno in loco quiſpiam poſsit nominare, quot nūc Vrbini præclarum cœtum conſtituunt: quippe cùm illic adſit, & Petrus Bembus, maxima celebritate & nomine uir: quem præter eximiam omnis uirtutis & humanitatis laudem, uerè parentem, cum Romanæ ueteris, tum recentis huius Italæ eloquentiæ poſſumus appellare: & duo fratres Italiæ uel præcipua lumina, Federicus & Octauianus Freguſi, nobilitate, dignitate, prudētia, literis maximè illuſtres: itéq; ſpectatum ac nobile par Baldaſarus Caſtillioneus, & Cæſar Gonzaga: qui militaribus ambo & bellicis uirtutibus inſignes, ad illā fortitudinis laudē, optimarū quoq; & literarū, & artiū, non inferius decus, addidere. Quāquā ne ſingulos colligā, illā ego urbē hoc tempore, nō hominum cuiuſquemodi domicilium, ſed Muſarū diuerſoriū eſſe puto. AT EGO, inquit Citrarius, habeo ſtatim queis cum cōmunicem, familiareis hos noſtros, quorum quotidianis cœtibus domus tua, Galle, celebrabatur, Camillum Porciū, & Bloſium Palladiū: quorum ingenijs, ſpectabiliq; morū & ſermonis elegātia, ſoliti ſumus oēs

apprimè delectari: Etſi, quanquã uterq; utranq;, tamen alter eorũ oratoriam magis laudẽ, alter poëticam eſt proſecutus: Tum autẽ Camillum Paleotũ, & Philippum Beroaldum, hunc iuniorẽ dico: Nam ille ſenior haud ſanè uſquequaq; doctorum iudicio idoneus eſt qui probetur; hi autem duo ſuis ingenijs & uirtutum ornamentis, nõ municipio Bononienſi modò, unde oriundi ſunt, ſed huic urbi tantæ, non exiguum decus potuerũt afferre. Nam Euangeliſtã Mathaenũ, tuũ familiariſsimũ, Sadolete, quemq; nos omnes plurimũ ipſius merito, & quanquã doctus admodum uir eſt, humanitatis tamen ac liberalitatis cauſa præcipuè diligimus: quo ego gaudio ſublatum iri puto, cùm te operã hanc nauaſſe Philoſophiæ, laudemq; ex eo cõſecutum eſſe intelliget? VTINAM quidem, inquam, talibus ingenijs, mea hæc opera & uolũtas iure probata ſit. Sed quid ait nobis Phædrus? EGO'NE? inquit: te alieno quodã in hominũ genere tuũ iſtũ ſapientẽ, tanquã in ſomnijs conſtituiſſe. Nam his quidẽ hominibus, quibus cum uiuimus, mea ſapiẽtia ad manũ ſemper futura eſt paratior. Quæ cùm eſſent dicta, ſurreximus omnes, aliquotq; deambulationibus ultro & citro factis, reliquum cõuiuio, uarijsq; ſermonibus, Phædro in primis multa facetè, urbaniterq; dicẽte, hilarem & lætum conſumpſimus diem.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cav. G. ... GIACOMO
PESCARA
1971